

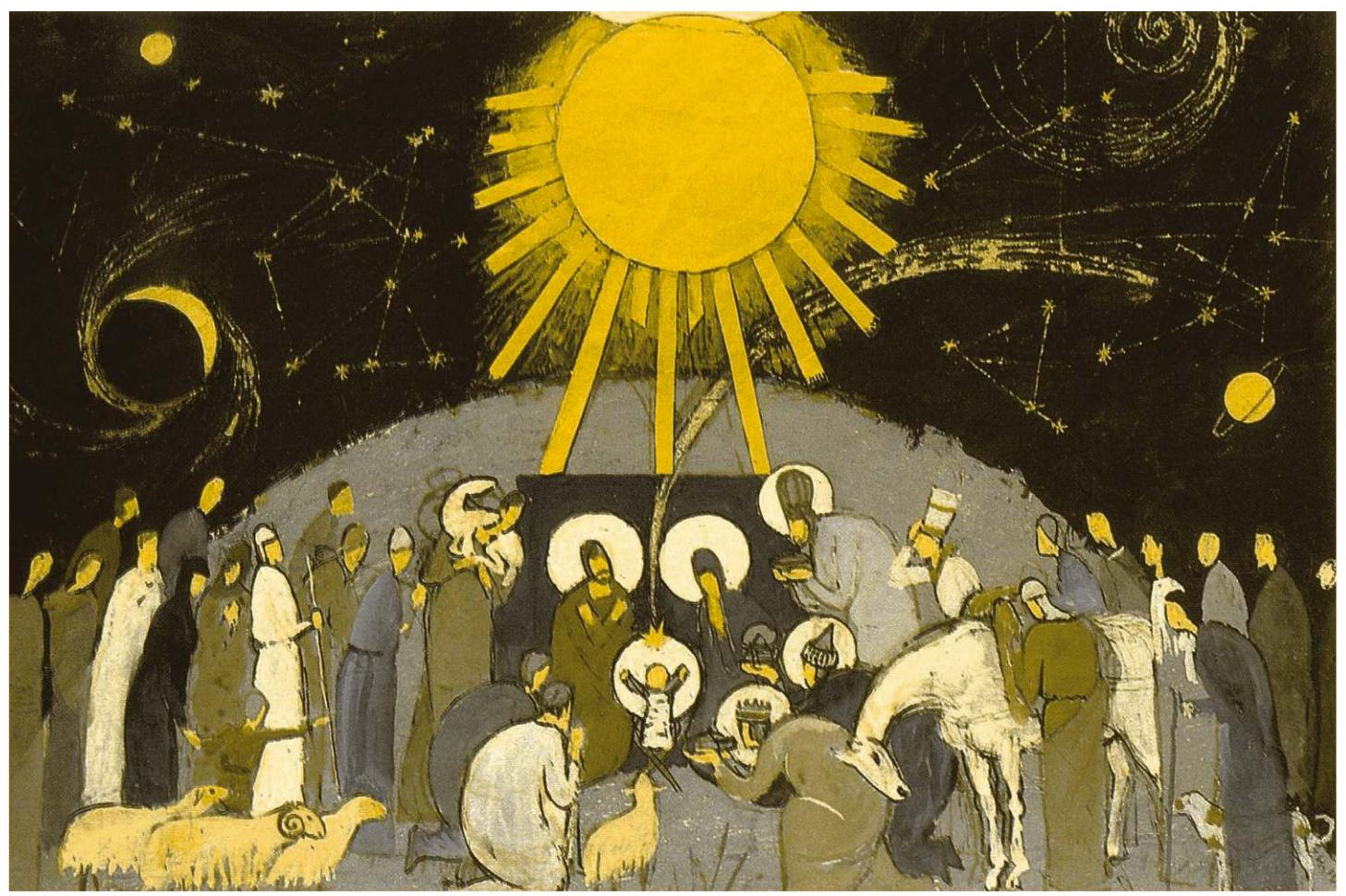
GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic'
ZATVORENIK

GODINA XXI. - PROSINAC 2011. CIJENA 15 KN

BROJ **237**

*Sretan Božić i
Nova godina!*

IZBORI NADE I RADOST BOŽIĆA

Za nama izbori, pred nama Božić. Izbori su se zbili u trenutku kad je pretežiti dio stanovništva izgubio svaku nadu da se još išta može napraviti. U stanju očaja, bespomoćnosti i općeg nepovjerenja, građani su ocijenili, da oni koji su do malo prije vodili državu nemaju sposobnosti spasiti zemlju od propasti i da je stoga krajnji trenutak za promjene. Rezultat izbora je posljedica kolektivne prosudbe hrvatske nacije.

Da se ne zavaravamo, nitko od glasača nije čitao stranačke programe, a još manje da bi bilo tko nasjeo na promidžbene spotove ili plakate. Ocjena i odluka u glavama birača bila je veoma jednostavna - dosadašnji su imali priliku pokazati, znaju li voditi zemlju - nisu znali, dajmo priliku drugima. Ne bih unaprijed osuđivao pobjednike ovih izbora, makar se nisam nikada mogao složiti s političkim pogledima mnogih iz garniture koja je upravo osvojila vlast ili, bolje rečeno, dobila povjerenje građana. No, ako uspiju gospodarski oporaviti zemlju, iskorijeniti siromaštvo, smanjiti nezaposlenost, drugim riječima: ostvariti da se u Hrvatskoj bolje živi, ispast će veći domoljubi od onih koji su se takvima predstavljali, a djelima to nisu potvrđivali.

Izbori su bili demokratski i volju naroda treba poštovati.

Kako je Božić oduvijek bio blagdan nade, svjetla i radosti, pitam se u ovome turobnom trenutku, ima li nade za nas u Hrvatskoj? Možemo li vjerovati ovima koje smo upravo izabrali, da nas vode sljedeće četiri godine? Naime, može li skupina koja ne vjeruje u svjetlost Božića izvesti ovu zemlju iz tmne? Oni su odgojeni u obiteljima u kojima se bor kitio 31. prosinca, njihovi očevi su hapsili ljude nakon polnoćki i dijelili otkaze onima koji bi izostali s posla na dan Božića, pa makar bili ozbiljno bolesni, stasali su kad vjera u Boga nije bila ništa drugo doli opijum za narod. Njihovi roditelji, a neki od njih i osobno, smatrali su zemlje zapadne demokracije ideološkim neprijateljima. Padom Berlinskog zida i općim urušavanjem komunizma te nastupom demokracije, prihvatali su i Božić, ali - jasno - tek kao ekonomsku kategoriju, pošto je takvo poimanje Božića zahvatilo već i dobar dio kapitalističkoga potrošačkog društva.

I tako je Božić bez Isusa postao blagdan za ateiste i agnostike.

Mi koji vjerujemo u rođenje Kristovo, vjerujmo i njima, pošto vjerujemo u čovjeka. Znam da imaju ljude od znanja i odlučnosti koji mogu učiniti da se u ovoj zemlji živi bolje. Božić je i vrijeme oprosta, pa oprostimo kako onima koji su otišli, tako i novoprdošlim voditeljima naše države, makar smo od jednih i drugih doživjeli nepravde koje ne zaboravljamo.

Koliko puta smo se složili da Hrvatska ima ljudi, znanja i sposobnosti, samo taj potencijal treba pokrenuti u pravom smjeru za opće dobro. Neka ovaj Božić svojom snagom i nadom bude početak našeg izlaska iz tmne u svjetlost, neka se dogodi pravda i naši lažno optuženi uzniči budu oslobođeni iz svih svjetskih tamnica.

Dragi i poštovani čitatelji našeg lista, zahvaljujem vam na vjernosti i potpori, želim vam zdravlja, puno sreće i lijepih snova, to nek' vam donese Božić i godina Nova.

Oprostite na rimi, dopalo mi se, pa rekoh: neka tako ostane.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

Slika na naslovnoj stranici:
Ljubo Ivančić: Božić

<http://www.hdpz.t-com.hr>

PROBLEM STRANAČKIH STATUTA KAO JEDAN OD TEMELJNIH PROBLEMA HRVATSKE DEMOKRATSKE PRAKSE

Dok je u Hrvatskoj religija ljudskih prava stekla vrlo brojne sljedbenike, a politički se glavoklimavci na svakom koraku zaklinju u demokraciju, nitko se dosad – koliko mi je poznato – nije suočio s problemom koji nam svima bode oči, i koji u velikoj mjeri prijeći ostvarenje demokracije, ljudskih prava i pravne države. To su statuti i pravilnici, uopće temeljni pravni akti političkih stranaka. I po logici stvari i po izričitim zakonskim odredbama, ti statuti ne bi smjeli biti u neskladu s temeljnim vrijednostima koje pravni poredak proklamira, morali bi biti u funkciji promicanja jednakosti građana pred zakonom, vladavine prava te promicanja slobode i demokracije, što drugim riječima znači da bi morali članovima stranke omogućiti ona prava koja su im zajamčena ustavom i razrađena u političkom zakonodavstvu.

U stvarnosti se – po pravilu i s vrlo rijetkim iznimkama – dešava nešto posve drugo. Statuti i pravilnici su sastavljeni tako da stranačkom vodstvu omogućuju umalo neograničenu vlast i skoro absolutnu nesmjenjivost. Uslijed toga je moguće da stranačka vodstva političku stranku, koja bi imala biti temeljnim instrumentom političke borbe u parlamentarnoj demokraciji, pretvore u najobičnija privatna poduzeća kojima se upravlja čvršćom rukom nego što bi se ikad usudio učiniti bilo koji privatni poduzetnik koji vodi računa o minimumu zadovoljstva svojih zaposlenika (znajući da time vodi računa o svome profitu).

Time je zajamčena selekcija nagore: u stranačkoj hijerarhiji napreduju najposlušniji, a ne najkvalitetniji i najinventivniji, na izbornim listama visoko se plasiraju oni koji su u milosti stranačkog vrha, a ne oni koji bi narodu i državi mogli ponuditi kvalitetnija rješenja, što sve za posljedicu ima pasivizaciju biračkoga tijela, apatiju mladih i ambicioznih ljudi odnosno: Hrvatsku kao zemlju stagnacije i pesimizma.

Najšokantnija od svega jest činjenica da hrvatski pravni sustav – čak i prije nego što je, kako se to eufemistički kaže, *usklađen s pravnom stečevinom Europske unije* – poznaže instrumente koji omogućuju nadzor nad pravnim aspektom djelovanja političkih stranaka: od njihova osnivanja i registracije, preko njihova statutarnog djelovanja i izbora stranačkih tijela, sve do njihova brisanja iz registra političkih stranaka. Poodavno, dakle, postoje norme i postoje sankcije, ali se te norme ne primjenjuju, a sankcije kao da ne postoje.

Zato je moguće da stranačka vodstva brzovjavima ili običnim SMS-porukama iz stranke isključuju čitave podružnice ili članove predsjedništva (uopće se ne obazirući na statutarne odredbe o ispitnome postupku, pravu na obranu i pravu na dvostupanjsko odlučivanje!); zato je moguće da stranački predsjednici imaju doživotni mandat (poput boljševičkih diktatora); zato je neupamćena pojava da je neki predsjednik napustio stranku prije nego što to – poput predsjednika Hrvatskoga nogometnog saveza – sâm odluči.

Iznimka je moguća samo u sprezi s vlašću: nema primjera da je stranačko vodstvo bilo koje oporbene stranke smijenjeno bez izravnog upletanja vlasti.

Upravo u tome grmu leži zec. Nijedna vladajuća garnitura, dolazila ona s tzv. ljevice ili s tzv. desnog centra (od oznake «desnice» bježe svi, ponajviše oni koji nemaju pojma da su neboljševičke diktature XX. stoljeća potekle s političkoga centra, a ne s desnice!), ne će posegnuti za reformom toga dijela političkog sustava, nikakva se upravna tijela ni upravni sudovi ne će založiti za primjenu zakona, nijedan se medij ne će sustavno truditi da i u političkim strankama zaživi vladavina prava i demokratski način ophođenja.

Razlozi su očevidni: one koji nemaju pravog legitimitea najlakše je korumpirati; onima bez legitimitea najlakše je manipulirati. Zato je pravo pitanje: kad će doći na red obračun s tim, zapravo najotrovnijim oblikom korupcije – političkom korupcijom?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

ZA UJEDINJENU HRVATSKU STRANKU PRAVA (UHSP)!	4
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
KOCKA JE PALA!	8
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
U JAMU SU IH BACALI ŽIVE.....	10
<i>Vlado JURCAN</i>	
PORUKA ZLATNOGA KAMENKA S KAMENBRDA.....	11
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
KRUG ZA TRG OPET NA ULICI	12
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
PLATFORMA EUROPSKOG SJEĆANJA I SAVJESTI	13
<i>Dr. sc. Renata KNEZOVIĆ</i>	
TONOS DOMOVINE	17
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
SAVJET LIJEČNIKA	18
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIĆ-SOJČIĆ</i>	
RAZMIŠLJANJA O STARENJU I STAROSTI (14)	18
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
NOVA GODINA	20
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
BOŽIĆNA PRIČA	22
<i>Tefko SARAČEVIĆ</i>	
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (IX.)	24
<i>Mladen KALDANA</i>	
PRILOZI ZA PROUČAVANJE HRVATSKE FINANSIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI	27
<i>Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ</i>	
HASIĆKO PROLJEĆE 1976. GODINE (2) ..	29
<i>Mato KRAJINOVIĆ</i>	
LIŠAVANJE SLOBODE I PRISILNI RAD U HRVATSKOM/ JUGOSLAVENSKOM ZAKONODAVSTVU 1945. – 1951. (II.) ..	31
<i>Dr. sc. Vladimir GEIGER</i>	
ZLOČINI BATALJUNA „JOSIP JURČEVIĆ“ U VRGORCU 15. LIPNJA 1942. (IV.)	34
<i>Blanka MATKOVIĆ</i>	
KAKO KLEVETAMA UNIŠТИTI LJUDE	39
<i>Dr. Marijan ČUVALO</i>	
REVOLUCIJA LJUBAVI	40
<i>prof. dr. Branimir LUKŠIĆ</i>	
IN DIESER AUSGABE	47
IN THIS ISSUE	48

VERBA VOLANT...

NOVI RECEPT: KAKO OPRAVDATI JUGOSLAVENSTVO

«Stvari s hrvatskom i srpskom politikom su i onda kada su na početku prošloga stoljeća težile jedinstvenoj državi bile bitno različite. Čudno je, ali upravo se na hrvatskoj strani uporno zaboravlja da hrvatski Jugoslaven i srpski Jugoslaven nisu jedan te isti Jugoslaven. (...) Kad, primjerice, **Tin Ujević** postaje jugoslavenski nacionalistički omladinac, onda to nije jugoslavenski omladinac iz Beograda, nego jugonacionalist iz Zagreba koji u zajednici sa Srbijom vidi oslobođenu Hrvatsku. Jednako je tako i s **Cesarcem** koji kad s **Čerinom** raspravlja o atentatu na **Cuvaja**, sanja Jugoslaviju kao jedinstvenu državu, ali s dvama autonomnim narodima i s dvjema kulturama. To sa srpske strane nikada nije bilo uzimano kao zbiljski jugoslavenski program. Tu je bitna razlika između hrvatskoga i srpskoga jugoslavenstva. Srbi su uvijek iz svoga državnog i narodnog programa govorili o proširenju i oslobođanju srpskog naroda koji još nije unutar granica srpske države. Kad uzimaju jugoslavenstvo, uzimaju ga s te pozicije, a ne s pozicije autonomnoga naroda koji se s njima udružuje.»

(**Milan Mirić**, hrvatski književnik srpskog podrijetla: **Luka Šeput**, «Milan Mirić, književnik i urednik: Danas pisac može biti svatko», *Vijenac*, 461/XIX, Zagreb, 3. XI. 2011.)

*

KAKO TZV. SRPSKI LIBERALI RAZUMIJEVAJU DRUGA TITA

VIJENAC: Je li točno da je taj Ustav (iz 1974., op. prir.) nametnuo **Tito**?

PEROVIĆ: Nije! On je bio protivnik toga Ustava. Ja sam bila sudionica tih događanja i znam da je imao rezervu.

VIJENAC: Zašto?

PEROVIĆ: Zbog jedinstva države i međunarodnih okolnosti, što se iz analiza

tog vremena često isključuje. Zaboravlja se da je Jugoslavija bila prostor na kome su se latentno sukobljavali interesi Istoka i Zapada, kojima je bilo stalo da Jugoslavija zadrži status quo. Zato je Tito krotio i hibernirao potencijalne nacionalizme. Balansirao je između Istoka i Zapada i nikad nije izišao iz svog idejnog okvira, nikada nije odustao od socijalizma, jer se plašio da to vodi u separatizme i razbijanje države. Međutim, kada su se okolnosti razvile tako da je Srbija zbog tog Ustava bila na jednoj, a ostale republike na drugoj strani, učinio je kompromis i donesen je taj Ustav. (...) Srbija je pokrenula ratove jer je žrtva ideje da srpski narod mora živjeti u jednoj državi. Jugoslavenska zajednica mogla je opstati kao sporazumna zajednica, ali nije mogla postati zajednica u kojoj bi dominirao većinski srpski narod. Srbi su htjeli Jugoslaviju kao centraliziranu, unitarnu državu, što druge republike nisu željele. Tu činjenicu Srbi još ne prihvataju kao uzrok raspada Jugoslavije.

VIJENAC: Pročitao sam da su srpski liberali 1970-ih bili za dogovor i za jugoslavensku konfederaciju. Je li tada postojala mogućnost za konfederalnu Jugoslaviju?

PEROVIĆ: Ono za što su se zalagali ljudi u srbjanskom partijskom vrhu, koje historiografija označava kao liberalne, bilo je očuvanje Jugoslavije kao primarnog interesa srpskog naroda. Srbi su u njoj bili najbrojniji i najrasprostranjeniji. Ali program srbjanskih liberala nije bio da se to sačuva silom, vojnom i policijskom, jer je bilo jasno da to izaziva otpor drugih i državu destabilizira. Dakle, mi smo bili za sporazum oko minimuma zajedničkih funkcija, u koje bi pripadale vanjska politika, obrana i eventualno monetarni sustav. Sva druga prava imale bi republike.

VIJENAC: Jeste li bili svjesni da su Srbi u Hrvatskoj bili privilegirani?

PEROVIĆ: Bili smo svjesni. Bili su privilegirani u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini zbog učešća u ratu. Zbog toga su Srbi činili najveći dio policijskih i vojnih struktura, na koje je i Tito stavljao

težište. Vojska je bila važan instrument funkcioniranja Jugoslavije, što je Zapad podržavao. Između mira, stabilnosti i nekih liberalnih ideja prednost je dana miru i stabilnosti...»

(Andrija Tunjić, «Srbija ne zna želi li prošlost ili budućnost. Razgovor s Latinkom Perović, srpskom povjesničarkom i političarkom, *Vijenac*, 19/2011, br. 462, 17. XI. 2011.)

*

NIGDJE, A PONAJMANJE U EUROPSKOJ UNIJI NE POSTOJI NEŠTO ŠTO SE ZOVE BESPLATAN RUČAK!

PAVUNA: ...Sedam stoljeća Švicarske nije isto što i dvije dekade Hrvatske. Pogledate koliko je Njemačka uložila novca u tranziciju Istočne Njemačke, pa još uvijek nije na istoj razini kao Zapadna. Kancelar **Kohl** je rekao kako za izlazak iz komunističkog stanja svijesti treba proći najmanje dvije generacije, a mi još nismo prošli jednu generaciju. Treba biti realan i iskren. Problem je u našoj opterećenosti, mi smo duboko bolesna nacija.

SD: Može li nas izlijечiti članstvo u Europskoj uniji? Trenutna rješenja za Hrvatsku nude se kroz kontekst ekonomije i ulaska u EU.

PAVUNA: Kao prvo, ekonomска znanost više ne postoji. Meni nije jasno zašto rektor **Pavić** uopće drži Ekonomski fakultet?! Što će nam toliki ekonomisti i menadžeri koji jedino znaju uvoziti? Zbog neoliberalizma, ekonomski sustav propao je još davne 1997. godine. Ponavljajam, sustav neće propasti, on je već propao. Grčka neće bankrotirati, ona je već bankrotirala, a Italiju drže u virtualnom prividu ideje o osnivanju nekakvih "nadbanaka", kao spas eurozone, najobičnije su manipulacije. CIA je tako još 15. siječnja 2005. godine objavila kako se Evropska unija u ovom obliku ne može odrediti i da može preživljavati do 2017. godine. Euroasimilacija koja nam se nudi nije zrelo promišljena, samo to nitko ne

želi javni reći. I zato sam odlučio okupiti druge nacionalne tenore i s njima krenuti u jasnu akciju da spasimo ovaj narod od EU utapanja.

SD: Zašto se protivite ulasku Hrvatske u EU?

PAVUNA: Apsolutno podržavam eurokompatibilnost po modelu koji imaju Švicarska i Norveška, jer je to bitno bolje od jugosfera-kompatibilnosti. Ali ulaziti u jednu integracijsku žabokrećinu, kakva je EU u ovom trenutku, i to na potpuno nekritički način - nije mudro.

SD: Na čemu temeljite takav stav o Uniji?

PAVUNA: Ne govorim napamet, evo vam brojke: kad postanemo članica, mi ćemo Uniji godišnje plaćati milijardu eura, a možemo iz njenih fondova izvući tri i pol milijarde. Pitam vas: tko će u Hrvatskoj izvući te novce? Naša birokracija uopće nije svjesna o kakvoj i koliko komplikiranoj proceduri se radi. Drugo, više od 70 posto hrvatskog puka ima samo srednju stručnu spremu. Treće, zar mislite da naši gradonačelnici i lokalna birokracija imaju toliko obrazovanja da mogu pisati projekte za Bruxelles? Sumnjam. Moja je procjena kako maksimalno možemo izvući 30 posto od tih sredstava. Ako ja, koji sam puno radio s njihovim fondovima, javno priznam kako ne znam izvući novac iz Unije, a u svom švicarskom institutu na raspolaganju imam sedam visokoškolovanih ljudi koji se bave isključivo time, onda vam je jasno koliko je to nemoguća misija. Nemojmo se zavaravati....»

(Dr. sc. Davor Pavuna, jedan od najuglednijih hrvatskih znanstvenika, u *Slobodnoj Dalmaciji*, 16. listopada 2011.)

IZJAVA KOMISIJE HBK-a »IUSTITIA ET PAX« O ODLIKOVANJU DRAGE HEDLA OD PREDSJEDNIKA REPUBLIKE HRVATSKE

Komisija »Iustitia et pax« izražava nezadovoljstvo i duboku zabrinutost činjenicom da je predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović povodom Međunarodnoga dana ljudskih prava Redom Stjepana Radića za osobit ljudski i profesionalni doprinos borbi za ljudska prava, promicanje pravde i demokracije te otkrivanje is-

Poseban razlog za zabrinutost izaziva činjenica da demokratski izabrani predsjednik Republike Hrvatske, koji je dužan brinuti se za poštivanje prava svih, ali i za poštivanje povijesne istine i njezino otkrivanje, odlikovanje dodjeljuje onima koji su u komunizmu, a i nakon njegova pada, iskrivljivali i zatomljivali i činjenice i istinu.

Drago Hedl i predsjednik Josipović

tine odlikovao novinara Dragu Hedla, osobu koja je u vrijeme komunističkog režima i jednoumlja svojim napisima potirala jedno od temeljnih ljudskih prava, pravo slobode vjerovanja. U svojim napisima iz toga vremena između ostalog nazivao je bl. Alojzija Stepinca »krvnikom među svećima«, stavljajući u taj negativni kontekst i bl. Ivana Merza.

Osoba koja je denuncijantski pozivala na represiju prema onima koji drukčije misle i tako ugrožavala živote nevinih ljudi, a koja je u vrijeme demokratske Hrvatske pravomoćno osuđena za klevetu, osoba koja se često prikazivala žrtvom, a nikada nije dokazano da je bila ugrožena, nikako ne zasluguje to časno odlikovanje.

Pozivamo Predsjednika Republike da iz moralnih razloga povuče dodijeljeno odlikovanje i još jednom preispita svoju odluku da se takvo odlikovanje dodjeljuje bilo kojoj osobi koja se u vrijeme komunizma ogriješila o poštivanje temeljnih ljudskih prava. Takva vrsta kršenja ljudskih prava ne zastarijeva i ne može se opravdati nekim drugim pozitivnim djelima, a takav odabir osoba dovodi u pitanje važnost i značenje samog odlikovanja ako se koristi kao sredstvo za prekrajanje onoga čega bi trebalo biti znakom, a to je istina.

U Zagrebu, 8. prosinca 2011.

Vlado Košić

predsjednik Komisije HBK-a
»Iustitia et pax«

ZA UJEDINJENU HRVATSKU STRANKU PRAVA (UHSP)!

Samo budale i politički nepismeni mogu biti iznenađeni rezultatima prekjucrašnjih izbora za Hrvatski sabor, samo zlonamjernici i protuhuve (pristajala bi ovdje i teža riječ!) smiju iz tih rezultata ne izvući pouke.

Zašto je HDZ hrvatski problem, a ne rješenje?

Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) je sjajala vjetar; nije čudo da danas žanje buru.

HDZ je stranka koja je bezuvjetni i što brži pristup Hrvatske Europskoj uniji proglašila «*ciljem za koji smo spremni podnijeti svaku žrtvu*»; stranka koja se, ne trepnuvši, odrekla zaštićenoga ekonomsko-ribolovnog pojasa; stranka iz koje se nije mogao čuti ni najmanji glas nelagode kad se njezin predsjednik u Oxfordu hvalio kako je «*hrvatski nacionalizam sveden na zanemarivu mjeru*»; stranka čije se vodstvo dičilo kako će optužene hrvatske generale *locirati, identificirati, uhiti i transferirati*; stranka koja desetljećima instrumentalizira Hrvate u iseljeništvu i u BiH (pa i pod cijenu razbijanja tamošnje sestrinske stranačke organizacije!); stranka koja se radije prodavala srpskoj manjini nego tražila zajednički jezik s hrvatskim nacionalistima koje uporno stigmatizira kao *ekstremiste*; stranka koja je nacionalno bogatstvo jeftino rasprodala tudinu, a vođenje kulturne politike povjerila dojučerašnjim partijskim komesarima i tihim eksponentima velikosrpskog imperializma; stranka u kojoj je i dalje najveća vrijednost priznanje na odanost stranačkom vođi.

Koliko se hrvatskih nacionalista od 1989. do danas našlo na čelnim pozicijama u HDZ-u? Koliko je ljudi koji Hrvati nisu postali tek onda kad su ih uza zid prisnuli **Slobodan Milošević** i **Blagoje Adžić**, sjedilo u predsjedništvu HDZ-a u posljednje 22 godine?

Desetci tisuća čestitih članova te nižih i srednjih dužnosnika stranke zauvijek su ostali i ostat će na margini, jer je HDZ u korijenu stranka u kojoj više prostora, pozornosti i utjecaja uvijek dobivaju dojučerašnji Jugoslaveni i jugoslavenski ko-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

munisti, budući da postoji zakonita i neraskidiva ideološka, politička i etička veza između ustavne preamble (kojom se amnestiraju jugoslavenski komunisti te ideološki duboko polarizira hrvatsko društvo), stranačke personalne politike i žurne obnove *spomenika* u Kumrovcu i u Srbu!

Bipolarnost hrvatske političke pozornice, u kojoj se sljednici i sljedbenici Saveza komunista imaju smjenjivati s HDZ-om, nije tek rezultat društvenih kretanja, nego je ujedno i plod davne, promišljene i, uostalom, objavljene odluke vodstva HDZ-a, koje je sustavno sprječavalo jačanje tradicionalnih hrvatskih stranaka (HSP-a i HSS-a) koje su mogle ugroziti težnju HDZ-a da se poistovjeti s čitavim hrvatskim narodom. Taj pokušaj monopolizacije hrvatske nacionalne politike uključivao je i druga neprirodna rješenja, poput pristanka na stvaranje «male Velike Srbije» i gubitka hrvatskih pozicija u Bosni i Hercegovini.

HDZ je stranka iz koje su *pročedili Josip Manolić* («Partija je moja prva ljubav», *Jutarnji list*, 5. prosinca 2011.) i **Stipe Mesić, Zlatko Canjuga i Mate Granić, Ivo Sanader i Vladimir Šeks, Luka Bebić i Jadranka Kosor**.

Sve su to njezini legitimni izdanci!

Svi odreda ljudi kojima je Hrvatska dobra tek kao krava muzara!

Ali, *povijest se ne briše*, a stranačka baština nije samoposluživanje iz koga se može uzeti **Ante Gotovina**, a odbaciti **Josip Boljkovac**, prihvatići proglašenje državne neovisnosti, a zaboraviti *Pakt o stabilizaciji za jugoistočnu Europu* (Sarajevo, 31. srpnja 1999.), izabrati *Bljesak i Oluju*, a prešutjeti Ustavni zakon o suradnji s međunarodnim kaznenim sudovima.

Sve je to dio jedne te iste povijesti.

A ako je jedno vrijeme upravo zbog te *ideološke kaše* bio u funkciji stvaranja i obnove hrvatske države, HDZ je odavno – otkad se zadovoljio oslobođenjem, ali

se odrekao borbe za slobodu – postao lastom na hrvatskome putu u slobodu.

Ne može se Hrvatska legitimirati priznanjem Jugoslavije, ne mogu se hrvatska sloboda i demokracija graditi veličanjem tobožnjega *sisačkoga partizanskog odreda, antifašizma Josipa Broza Tita* i isticanjem plodova jugoslavenskoga komunizma.

I svatko tko želi gledati otvorenih očiju, može vidjeti te činjenice: treba jednom zauvijek prekinuti sa svime što nas veže uz Jugoslaviju i komunizam.

Jer, uopće se ne radi samo o opasnosti od oživljavanja nekadašnje Jugoslavije, niti je prijetnja *regeneracijom* komunističke ideologije realna.

Radi se o nečemu drugom; radi se o legitimiranju nehrvatskih i protuhrvatskih rješenja, koja danas mogu poprimiti i druge, ne nužno jugoslavenske oblike.

Radi se, dakle, o tome da se Hrvatska postavi kao mjerilo, da njezina sloboda i blagostanje budu cilj, a ne sredstvo za ostvarenje bilo čijih interesa, pa i onih koji su zaodjeveni u najprivlačnije, *europsko* ruhu.

HDZ ne može biti alternativa!

Nema nikakve dvojbe da će HDZ i nakon ovoga poraza preživjeti kao stranka, a prilično je izyjesno da će nakon neminovnih unutarstranačkih previranja izići pomlađeniji i kompaktniji, možda u tehničkom smislu i jači. Ali, to nije proces kojim bi se trebao baviti i opterećivati bilo koji hrvatski nationalist.

To je unutarnji problem HDZ-a, i treba tek sa žaljenjem konstatirati kako je prilično jasno u kojem će smjeru ići to unutarstranačko *čistilište*. Kao što je **Franjo Tuđman** stranku *jačao* kooptiranjem **Zlatka Canjuge** u njezin *politbiro*, tako se i **Jadranka Kosor** protežiranjem **Jasena Mesića** i njemu naličnih bezličnika pokazuje solidnom učenicom iste partijske škole: najbolji su suradnici oni koji nisu kadri misliti vlastitom glavom, niti su spremni biti bilo što više od dobro potkoženih *butlera* u oronuloj i dekadentnoj hrvatskoj političkoj spavaonici.

Ono što hrvatske nacionaliste – osim vlastite, već tradicionalne kratkovidnosti – treba brinuti, jesu manipulacije koje slijede.

Jer, ne treba sumnjati da će HDZ i nakon ovoga izbornog poraza posegnuti za sličnim metodama kojima se uspješno poslužio nakon debakla 2000. godine. Opet će tražiti prigodu za organiziranje skupova na *splitskoj rivi*, opet će u kojekake stozere za obranu nacionalnog dostojanstva upregnuti i naivčine i plaćenike, opet će ponavljati: *Sve za Hrvatsku, Hrvatsku nizašto!*, da bi tu istu Hrvatsku opet prvom prigodom prodao nekom novom **Pupovcu** ili **Stanimiroviću**, Bruxellesu ili Ljubljani.

Ne treba sumnjati da će opet biti takvih i sličnih kupaca koji bi u Hrvatskoj iznova kupovali *sve po 12 kuna*, niti treba dvojiti da će iznova odnekud iskrasnuti neki novi hrvatski prostodušnici kojima će se HDZ poslužiti da ih poslije odbaci kao stare krpe.

Na tom će se poslu, zbog taštine ili ograničenosti, zbog korumpiranosti ili nepismenosti, pojaviti i oni koji su *nogirani* iz koncentričnih krugova što su se širili od zgrade uz nekadašnju zagrebačku džamiju, pa se godinama pokušavali nametnuti kao glasnogovornici neke drugačije, autentične nacionalističke Hrvatske.

A ništa zornije ne oslikava tu *pasminu* od nekadašnjeg socijaldemokrata **Miroslava Tuđmana**.

Ivana Tuđmana koji mjesecima, pa i godinama *kokošari* diljem Hrvatske svojom konfuznom protuvladinom i euroskeptičnom retorikom, pa onda u izbornoj večeri zdrušno aplaudira govoru **Jadranke Kosor** kojim se poraz htio prikazati kao plod serije državničkih uspjeha. Aplaudirao je razdragani Tuđman i onomu dijelu toga govora, u kome se hrvatski pristup EU, plaćen odustankom od ZERP-a, popuštanjem Sloveniji i neprekinitom serijom kapitulantskih poteza, veliča kao najveći uspjeh vlade **Kosor-Bajs-Uzelac**, u političkom pogledu pravoga *čudnovatoga kljunaša*.

Što je, dakle, Miroslav Tuđman – i njemu slični koji su na prvi poziv dohrlili pod skute stranačke predsjednice, kojoj su oni tek ulog u predstojećem unutarstranačkom obračunavanju – *mislio da misli* kad je godinama kritizirao politiku navlas iste one vlade kojoj 4. prosinca navečer plješće? Ili ni on sam, duboko ganut prvim tobōžnjim uspjehom u političkoj karijeri, ne zna ni što misli, niti što je mislio, pa samo misli da je nešto ipak mislio?

Jer, pristojan čovjek ne može istodobno kritizirati vladu i pljeskati istim onim potezima koje kritizira.

Nije Miroslav Tuđman važan kao osoba, naprotiv! Nije važno ni to što je 4. prosinca 2011. ostvaren jedan od tzv. velikih ciljeva nacionalne politike: Tuđmanova saborska mirovina i u najmanju ruku estetski dojmljiv nastup **Zdravka Tomca** kao patrijarha tzv. tuđmanizma.

Jer, svijet ne pokreću ljudi, nego ideje! Dok pojedinci, udruge i stranke prolaze, ideje opstaju. Zato je važna pouka koju iz ovoga tužnog primjera valja izvući: ne mogu liderima nacionalističke oporbe biti ljudi koji toj oporbi svjetonazorski i ideološki ne pripadaju!

Onima koji nisu htjeli napustiti HDZ nego su ih iz njega izbacili, mjesto može biti u HDZ-u, ali im ne može biti mjesta u onome dijelu hrvatskoga političkog spektra koji se poziva na pravašku baštinu. Tim ljudima treba poželjeti sretan povratak u HDZ i nadati se da će u toj stranci zastupati hrvatske interese. Ne treba na njih gledati kao na neprijatelje, jer oni to nisu.

Ali, oni nisu ni alternativa **Zoranu Milanoviću** i njegovim satelitima.

Oni nisu alternativa jednostavno zato što HDZ nije alternativa, nego je tek pov-

**PROGRAMSKA NAČELA
I
PRAVILA
HRVATSKE STRANKE PRAVA**

**Zagreb
1990.**

Umjesto jedne, u Hrvatskoj ima nekoliko pravaških stranaka

ratak na staro, na ono što jeftinim domoljubnim parolama i vijanjem papirnatih trobojnica godinama parazitira na tkuvu hrvatskoga naroda i njegove države!

Ne treba se naslađivati nad katastrofom Hrvatske stranke prava!

Alternativa hrvatskom srljanju u katastrofu jest povratak pravaškim korijenima. Ne povratak ispraznom brbljanju i *vlaškovuličanskim* junačenju domoljubnim frizama, nego povratak politici kojoj je na prvoj mjestu hrvatska državna neovisnost.

Za to je potrebno programsko osuvremenjenje, jer se suverenost ne svodi na nastupanje športaša pod nacionalnim znamenjem, nego na zaštitu i promicanje političkih, gospodarskih, socijalnih, kulturnih i drugih prava hrvatskog naroda, hrvatske države i svih njezinih građana.

Upravo je pravaštvo ona misao kojoj je zadaća *nametnuti Hrvatskoj redefiniranje nacionalnih ciljeva u BiH, formuliranje odnosa sa susjedima i pozicioniranje Hrvatske u suvremenom svijetu kao samostalne i suverene države. Upravo je na pravaštву zadaća oblikovati i zastupati dosljedan i dugoročan program duhovne, socijalne i kulturne obnove hrvatskog naroda.*

Pritom treba imati na umu da nije pravaško ime nužna pretpostavka pravaške politike. Povijest nas uči da su se pravaška načela čuvala i pod drugim imenima, ali i to da je bilo pojedinaca i skupina koji su pod pravaškim imenom odsrljali u izdaju.

No, pravaško ime i pravaška baština imaju takvu magnetsku snagu i privlačnost, da se ne smije podcijeniti njihovo simboličko značenje, zbog čega i samo ime može biti stožina okupljanja, ali i točka razdvajanja pravaških skupina.

Kriza Hrvatske stranke prava (HSP) dugotrajna je i duboka. Ona je posljedica kratkovidne, sebične i klijentelističke politike stranačkog vodstva.

Činjenica da u stranci nedostaje unutarnje komunikacije i demokracije, rezultirala je dugim razdobljem negativne selekcije, pa je HSP – tradicionalno stranka inteligencije i srednjega građanskog sloja – zazorila većini hrvatskih intelektualaca.

Aktualni predsjednik stranke, **Danijel Srb**, ni nakon nekoliko godina nije uspio uvjeriti ni stranačke pristaše, a kamoli javnost, da je išta više od **Đapićeva** namještenika, *plaćenog predradnika* na čelu HSP-a. Dugi niz godina se u stranačkim ograncima i podružnicama po pravilu ne bira najbolje, nego se instalira najposlušnije, pa nije nikakvo čudo da su čitavi ogrenci – čak i tamo gdje je HSP na lokalnim izborima pobijedio – kolektivno prelazili u druge stranke.

Istdobro, ni u razdoblju dramatične krize u društvu i teških lomova u HDZ-u i oko njega, HSP nije uspio privući ni najmanji dio razočaranih pristaša vladajuće stranke, nego je nakon skoro dva desetlje-

Katastrofa je, dakle, bila samo pitanje vremena.

No, ne treba se naslađivati nad porazom HSP-a. Prema toj stranci, njezinu članstvu, pa i dijelovima vodstva, treba pokazati simpatije i pomoći im da prebrode katastrofu, kako bi ozdravljeni i pročišćeni mogli sudjelovati u pravaškome okupljanju.

To okupljanje mora biti središnja zadaća svakoga dobromanjernog hrvatskog nacionalista. Rezultati izbora održanih 4. prosinca 2011. i sve analize pokazuju: da su stranke koje su se mogle (i trebale) okupiti oko pravaških načela, na izborima nastupile zajedno, osvojile bi između 15 i 20 saborskih mandata. Zapravo bi taj broj

Izborna jedinica	HSP	HSP-AS HCSP	HRAST	3 A+C	3 B+C	3 A+B+C
	A	B	C			
I.	2,94%	2,86%	2,41%	5,35	5,27	8,21
II.	2,99%	2,12%	1,15%	4,14	3,27	6,26
III.	1,55%	0,58%	2,21%	3,76	2,79	4,34
IV.	4,69%	1,30%	0,66%	5,35	1,96	6,65
V.	4,69%	4,01%	0,59%	5,28	4,6	9,29
VI.	4,33%	2,44%	1,18%	5,51	3,62	7,95
VII.	3,19%	3,07%	1,22%	4,41	4,29	7,48
VIII.	1,28%	1,54%	0,74%	2,00	2,28	3,54
IX.	2,60%	3,78%	1,17%	3,77	4,95	7,55
X.	2,37%	6,00%	1,24%	3,61	7,24	9,61
XI.	10,09%	2,89%	1,13%	11,22	4,02	14,11

Račun koji opominje!

ča ostao bez saborskoga mandata i svega onoga što taj mandat donosi.

No, još tragičnija od toga je činjenica da ni upućeniji promatrač ne može bilo koje političko stajalište prepoznati kao pravaško: u težnji da se dodvori inozemnim središtim moći i njihovim podružnicama u Hrvatskoj (pa tako možda bude nagrađen ministrovanjem u kakvome perifernom resoru ili bar upravljanjem kojim javnim poduzećem), HSP je zapostavio vlastita načela i osvremenjivanje političke taktike, pa tijekom predugog razdoblja nema jasnog stajališta ni o jednome važnom nacionalno-političkom pitanju.

nesumnjivo bio veći, jer bi – da su te strančice pokazale ozbiljnost i zrelost – zajednička lista privukla nemali broj onih birača koji su apstimirali ili su izišli na biračišta i ondje, *začepivši nos*, ipak glasovali za HDZ, ne bi li tako odnemogli Milanoviću i družini da osvoje dvotrećinsku većinu.

A osvajanje petnaestak saborskih mandata značilo bi da je postignut primarni cilj političke borbe: nezaobilazno sudjelovanje u odlučivanju o sudbini hrvatskog naroda i države, oblikovanje njegove sadašnjosti i budućnosti u skladu s pravaškim naukom.

To je smisao *bavljenja politikom*. To, a ne trgovina načelima i stjecanje prava na mirovinu!

Bez snošljivosti i očuvanja dostojanstva, nema ujedinjenja pravaštva

Bila bi katastrofa ako bi se jedina pravaška stranka koja je u koaliciji s Hrvatskom čistom strankom prava (HČSP) ušla u Sabor, Hrvatska stranka prava dr. Ante Starčevića (HSP-AS), u budućnosti ponala onako kako se ponašalo vodstvo Đapićeva HSP-a: nedemokratski, samodostatno i bahato prema onima koji su joj svjetonazorski bliski, a istodobno servilno prema vlasti.

Na predsjednici te stranke, **Ruži Tomašić**, sad je zadaća pokazati da je mislila ozbiljno kad je prije nekoliko godina – tada još u HSP-u – najavljivala ujedinjenje pravaških stranaka kao svoj temeljni politički cilj.

Ona mora pokazati inicijativu u tom smjeru.

Prvi ispit koji mora položiti jest očuvanje koalicije s HČSP-om. Okrene li leđa toj stranci, Ruža Tomašić će proigrati povijesnu prigodu.

Minimum koji valja postići na predstojećim izborima – što će se, zbog teške društvene krize i neizbjegljivih napetosti u koaliciji koja će preuzeti vlast, vrlo vjerojatno održati prije uobičajenoga četverogodišnjeg roka – jest zajednički izborni nastup nacionalističkih («državotvornih») skupina i stranaka. **Predizborna koalicija je minimalni cilj na kome treba raditi ovdje i sada, a ne petnaestak dana prije izbora.**

No, možda smo napokon iz poraza naučili nešto, i možda smo sazreli za *korak dalje*, za udruživanje?

Iz iskustva s Antonom Đapićem znademo: jedini prokušani način da pothvat zasigurno ne uspije, jest doživljavanje drugih pravaških grupacija kao neprijatelja kojima se u najboljem slučaju nudi samo ponjenje u obliku poziva da se raspuste i da njihovi članovi pristupe njezinoj, trenutno najvažnijoj pravaškoj stranci.

Ako smo svjesni da političke stranke nisu same sebi svrha, nego da su one instrumenti političke borbe koja u konačnici za cilj ima slobodu i blagostanje svih žitelja neovisne hrvatske države, onda nikad stranku ne ćemo prepostaviti Hrvatskoj.

Drugim riječima, onaj tko drugima upravi poziv na gašenje stranke, ma kako malena ona bila, zapravo jasno demonstrira da nije pripravan na suradnju.

Kao što nas povijest uči da su mehaničke koalicije jedva moguće i da je mehaničko stapanje raznih grupacija i stranaka često jalov posao, tako nas iskustvo uči da svakomu koga pozivamo na suradnju valja pristupiti snošljivo i s poštovanjem, da treba voditi računa o ljudskim manama i vrlinama, o taštinama i emocionalnim povezanostima pojedinaca i skupina s političkim projektima koji su doživjeli poraz.

Tko je bez mane, neka prvi baci kamen!

Zato svakomu treba, u najmanju ruku, pružiti prigodu časnog uzmaka i dostojanstvenog povlačenja s političke pozornice.

Ono što povezuje trebaju biti zajednički svjetonazorski i ideološki okvir, a ne osobe. Zato se ne smije inzistirati na tome da bilo koja od pravaških stranaka drugoj postavlja personalne uvjete i dekretom joj propisuje mjesto na političkoj pozornici.

Svepravaško vijeće, vijeće buduće **Ujedinjene Hrvatske stranke prava (UHSP)**, u kojem će svaka od postojećih pravaških stranaka delegirati tri člana s dvogodišnjim ili trogodišnjim mandatom, može biti instrument koji će zadovoljiti stranačka vodstva, zajamčiti identitet i opstanak stranke u prijelaznom razdoblju, te ujedno osigurati zdravu utakmicu u oblikovanju i strukturiranju budućega UHSP-a, koji bi okupio glavninu pravaških snaga.

U tome kolektivnom tijelu imaju sudjelovati stranke, a ne samozvani *karizmatični pojedinci* i neovisni intelektualci.

Političke stranke su instrument političke borbe i onaj tko zazire od stranke kao takve, nema što tražiti u političkoj arenici.

Istodobno nas i novija iskustva uče, da ti pojedinci u javnosti zapravo ne znače ništa, ali uvjek traže posebna prava i povlastice, izazivajući smutnju i konflikte.

Dok omogućuje da se međusobno upoznaju i profiliraju predstavnici pojedinih stranaka, to kolektivno tijelo istodobno može modernizirati program i osmisli strategiju buduće ujedinjene stranke.

Oni koji i tada, nakon prijelaznog razdoblja, odluče ostati izvan UHSP-a, bilo zato što su slijepi i neodgovorni, bilo zato što su plaćeni da stvaraju zabunu, samim

time će ostati potpuno izolirani te će u budućnosti atrofirati.

Za reformu izbornog sustava

Jedna od zadaća koju bi privremeno Svepravaško vijeće trebalo preuzeti, jest pritisak na vlast u smjeru reforme izbornog sustava. U tom smislu treba iskoristiti postojeće nezadovoljstvo tim sustavom, koje pokazuju i drugi dijelovi hrvatskog društva, od političkih stranaka do medijskih kuća, pa i običnih građana.

Zahtjevi za reformu izbornog sustava trebali bi biti najmanje trostruki.

Prvo, potrebno je poticati smanjenje broja političkih stranaka i sudionika na izborima, budući da velika većina njih postoji samo na papiru, pa služi ili izbornim manipulacijama ili stvaranju zabune u biračkome tijelu. Hrvatsko zakonodavstvo već sadrži instrumente za rješavanje takvih ili sličnih teškoća, u obliku nadzora nad poštivanjem stranačkih statutarnih obveza, pa i u obliku nadzora podataka o broju članova. Političku stranku ne bi bilo moguće osnovati bez 2.000 članova, punoljetnih hrvatskih državljana, čiji se identitet utvrđuje na uobičajeni način. Padne li broj članova ispod te granice, stranka koja nije u formaliziranoj koaliciji što kao cjelina ispunjava propisane pretpostavke, po službenoj se dužnosti ili na prijedlog bilo koje zainteresirane osobe, briše iz registra političkih stranaka. Usaporeno s time se zakonom propisuje da neovisni kandidati mogu na izborima za Hrvatski sabor sudjelovati ako prikupe najmanje 5.000 glasova punoljetnih građana.

Drugo, zakonom se onemogućuje sudjelovanje na izborima za Hrvatski sabor onim političkim strankama koje su u registru političkih stranaka upisane unutar jedne godine uoči održavanja izbora. Na taj se način onemogućuje manipulacija biračima i sprječava velike stranke da u izbornoj godini stvaraju satelite kojima je jedina svrha izazivanje zabune kod birača.

Treće, smanjuje se broj izbornih jedinica, a D'Hondtov izborni sustav ublažava se ili napušta u korist razmernog, dok se ključni prigovor razmernome sustavu – brojnost stranaka zastupljenih u parlamentu i posljedična nestabilnost vlade – anulira strogim propisima o osnivanju i djelovanju političkih stranaka.♦

KOCKA JE PALA!

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

Dana 4. prosinca 2011. u 21 sat naciji je službeno objelodanjen pobjednik parlamentarnih izbora. Hrvatska se nakon dugih ljeta oprostila od HDZ-a i zaplovila – ulijevo. Tvorci viceva isti su tren lansirali vic, u kome čovjek koji je pratio izborne rezultate priopćuje svom prijatelju, da za nj ima dvije vijesti, jednu dobru, a drugu lošu. Koju ćeš prvu, pita ga. Lošu, odgovara ovaj. Dakle, pobijedila je Kukuriku koalicija. Strašno, odgovori ovaj, a dobra? Dobra je da HDZ više nije na vlasti.

Kada se dobro promisli dade se zaključiti kako je ovaj vic više konstatacija jedne

ravila“ učiniti **Jadranka Kosor**. Možda je to stvarno u uzbudjenju zaboravila, a možda je čestitku i namjerno izostavila. Naime, teško je ne zapamtiti što su aktualni izborni pobjednici činili od prvog dana dolaska J. Kosor na čelnu poziciju hrvatske vlade u ocrnjivanju i sotoniziranju nje kao osobe i stranke kojoj je ona na čelu. Koliko god je političko nadmetanje prljava rabota, teško je to progutati.

opciju. Izvorni grijeh HDZ-a je njegova predvodnička uloga u stvaranju hrvatske države. Dvadesetogodišnju povijest Hrvatske, uza sve ono što je stvoreno i napravljeno, sastoje se i od sustavnoga kriminaliziranja, denunciranja, omalovažavanja svake pore društvenoga i političkog života, od Domovinskog rata do najstnijeg projekta koji je bio u nadležnosti HDZ-a kao vladajuće stranke.

Demontažu HDZ-a bilo je moguće jedino ostvariti demokratskim putem, tj. izborima, a za sigurnu pobjedu trebalo je instrumentalizirati narod sustavnom harangom medija o neslućenim pljačkama, kri-

Zoran Milanović s koalicijским partnerima

dramatične činjenice, nego povod za smijeh. Izbori i najavljenе promjene koje su nudile mnogobrojne stranke i pojedinci, nisu bili ništa drugo nego krhkna nada u bolju i sigurniju budućnost. Ako zanemarimo nerealne ambicije niza novokomponiranih vođa, da se temeljem tih obećanja dočepaju sinekure Hrvatskog sabora, glavni suparnici ostali su HDZ koji je do jučer obnašao funkciju vlasti te tzv. hrvatska ljevica, tj. SDP, HNS, IDS i HSU, ujedinjeni u Kukuriku koaliciju. Koalicija je izbore apsolvirala kao apsolutni pobjednik. Na pobjedi treba čestitati, iako je to, obraćajući se javnosti u ponoć, „zabo-

Izborna pobjeda hrvatske ljevice, koliko god je legitimna i neupitna, ostavlja dojam da je ostvarena na medijskom fonu mržnje i osvete HDZ-u, a ne na nekom konzistentnom programu koji će našu zemlju uvesti u blagostanje. Ta mržnja ima genezu od početka stvaranja suvremenе hrvatske države, jer se tzv. hrvatska ljevica teško oprštalala od Jugoslavije, što je i javno demonstrirala 1991. godine na puštanju saborske sjednice u trenutku izglasavanja odluke o samostalnosti republike Hrvatske. Bivši komunisti, koji su se preimenovali u socijaldemokrate, nisu nikada prihvatali HDZ kao suparniku, nego prvenstveno kao neprijateljsku

minalu, nesposobnosti i svim mogućim zlima kojima su krstili HDZ. Za kočenje Hrvatske na njezinu mukotrpnom putu u Europsku uniju i svijet, zaslужan je sigurno niz onih koji su slavili izbornu pobjedu u Muzeju moderne umjetnosti u Zagrebu. Stiliziranje pokojnog predsjednika **Frane Tuđmana**, koji na čelu s HDZ-om dijeli Bosnu i Hercegovinu, u onodobnoj optužnici buduće ministrici vanjskih poslova **Vesne Pusić**, pa sve do prije par dana posthumne optužnice pokojnog predsjednika za „izdaju“ Vukovara, razina je kriminalizacije HDZ-a i svih, doslovno svih HDZ-ovih zasluznika za stvaranje hrvat-

ske države. Prema tome, napad na HDZ nije prigodno izborni nego isključivi i stalni svjetonazorski i ideološki sukob.

Uz Franju Tuđmana i HDZ, meta napada hrvatske ljevice su simboli, institucije i pojedinci koji su domoljubna poveznica hrvatske države. To su u prvom redu hrvatski branitelji, a poglavito vojskovođe i visoki časnici koji su na svojim leđima iznijeli Domovinski rat. Njih je, kojeg li absurdna, smijenio i umirovio **Stjepan Mesić**. Najmlađi hrvatski general **Mirko Norac** osuđen je u svojoj domovini na drakonsku kaznu, dvostruko dulju od haaške presude zločincu **Veselinu Šljivančaninu**, koji je odgovoran i za masovno ubojstvo ranjenika iz vukovarske bolnice. Predsjednik tzv. Građanskog odbora za ljudska prava, **Zoran Pusić**, očitovalo se javnim prosvjedom zbog pomilovanja M. Norca nakon dvije trećine odslužene kazne, dok masovne četničke zločine prešuće i na taj način ih odobrava. Dotična persona je također bila dragi gost Kukuriku koalicije na svečanosti izborne pobjede.

Da je u pitanju ideološko razmeđe između HDZ-a i hrvatske ljevice, a ne nekakav kriminal i gospodarski promašaj, može se iščitati iz postupaka suprotstavljenih stranaka kao i iz potpuno oprečnih interpretacija raznih događaja koji su potresali hrvatsku političku i društvenu scenu. Da je zaista u pitanju ideološka razdjelnica, a ne borba protiv korupcije i kriminala, jasno pokazuje interpretacija HDZ-ovih i SDP-ovih „kriminalaca“. Dok se, na primjer, o „kriminalu“ **Ive Sanadera** pišu doslovno romani i snimaju čak i „dokazi“ o dogovaranju mita u modernoj inačici nekadašnjih udbinih jazbina, koja je u javnosti predstavljena kao kulturni restoran smiješnog naziva, a zaoravoj, osim po denuncijantskim snimkama svojih gostiju, poznat prvenstveno i kao menza EPH-ova novinara **D. Butkovića**, dotele se stvarne pljačke, kao na primjer Riječka banka, brodogradilište V. Lenac, Riječke tržnice itd. prešućuju. Prešuće se i dubrovački gradonačelnik **A. Vlahušić**, prešuće se tzv. Nanbudo institut i **Srećko Ferencak**, prešuće se bivši direktor INA-e **Tomislav Dragičević** itd. Medijske interpretacije kriminala u Hrvatskoj rezervirane su isključivo za HDZ.

Budući da je ljevica uz pomoć svojih medija uspješno zatamnila sliku svojih lo-

pova, u trenutku slavlja pobjede naciji je predstavila svoje političke sponzore, drage i ugledne goste: **Josipa Manolića** i **Stjepana Mesića**. Manolić se raznježio, jer se, kako je rekao, nostalgično vratio u svoju prvu partiju. Kao i Mesić. Da je kojim slučajem Hrvatska pravna država, Manolić ne bi imao status uglednika, nego status bivšeg pripadnika zloglasne OZN-e, sa svim pravima koja iz toga proizlaze, a koristio bi ih na – sudu. Stjepan Mesić također nije zasjeo u predsjedničku fotelju zato što je „hrvatska kvaliteta“, nego zato što su ga Butković i „butkovići“ predstavili kao uzdanicu koja će vratiti Hrvatskoj osmijeh na lice, umjesto kao muljatora koji je „zagubio“ dolarsku donaciju australskih Hrvata domovini 1991. godine. Nisu ga mediji predstavili kao interpretatora „Jure i Bobana“, niti su neke nadzorne kamere, kad je već postao uglednik, snimile od koga to predsjednik „pozajmljuje“ lov u kupnju dva stana pod Sljemenom. Snimljen je jedino u „humanitarnom pohodu“ svomu starom i bolesnom kolegi „antifašistu“ **J. Boljkovcu**, nakon „brutalnog“ hapšenja i puštanja na slobodu.

Boljkovac je „zaslužio“ slobodu zbog „proceduralne pogreške“ represivnih institucija, a to je daleko „snažniji“ argument od likvidacije 21 osobe za koju je osumnjičen drug Joža. No, prema kazivanju odvjetnika **Ante Nobila**, Boljkovac nije kriv, jer je u to vrijeme bio šef OZN-e „nižeg ranga“, a nije ni nazočio egzekuciji. To je „uvjerljivo“ koliko i pretpostavka da je Joža u to vrijeme bio na svetoj misi. Stoga mu mogućom odlukom nove vlasti vjerojatno slijedi odličje prvoga hrvatskog „antifašističkog mučenika“.

Zaključio bih na kraju, da je usprkos nezapamćenoj harangi, instrumentalizaciji naroda tempiranim optužnicama, instrumentaliziranim fejsbukovcima, hačerima i lumpenproleterima svih fela, HDZ kao hrvatska povjesna stranka u najvećoj mjeri sama kriva za svoj poraz. Oni su davno trebali poraditi na vlastitom ugledu i afirmaciji kako povjesnih tako i aktualnih zasluga. To su mogli uraditi uvjerljivom katarzom u vlastitoj stranci. Nisu to učinili. Sada im jedino preostaje da zajedno s pukom aktualiziraju stranačku „himnu“ – Bože, čuvaj Hrvatsku!•

SREΤEN BOŽIĆ 2012.

*Sreten Božić, Novo leto
dragom našem Vuredništvu,
mnogo sreće, plodnog rada
- preziveti, se, na križu!*

*Sreten Božić, Novo leto
osvetlite steze sive,
nek hrvacke te novine
- i na dalje večno žive!*

*Sreten Božić, Novo leto
predplatnici, čitateli,
nek Vas reč hrvacka jača
- pradedovski vi biseri!*

*Sreten Božić, Novo leto
Branitelom koji pate,
Ne priznata bojna povest
- Ni vu Haagu rimske pravde!*

*Sreten Božić, Novo Leto
ispaćena Domovina,
Tebe Majko rastužena
- na oltaru glediš sina!*

*Bodi zdrava Domovina
nova zora sonce rađa.
Sreten Božić, Novo leto
- na nebese bode plača!*

Slavko ČAMBA

ZAGREB U NOĆI

*Krovovi u bjelini.
Dimnjaci u crnini.
Odsjaj na ledenoj kori.
Još jedno svjetlo
na prozoru gori.
Tko još ne spava?
Čeka li zoru,
il' ljudska prava?*

Višnja SEVER

U JAMU SU IH BACALI ŽIVE...

Nedavno je u Kućibregu u Istri, na hrvatsko-slovenskoj granici održan skup takozvanih antifašista, koji, izgleda, ni dan-danas tu granicu ne prihvaćaju i ne priznaju. Jedni iz bratsko-jedinstvenih, a drugi iz autonomaških razloga. Jer, na takvim su skupovima i jugonostalgičari i autonomaši jedinstveni u otvorenom pokazivanju nesklonosti, da baš ne kažem mržnje, prema hrvatskoj državi. I, dakako, žaljenju za nekim, za normalne ljude davno prošlim vremenima. *Živio drug Tito, smrt fašizmu - sloboda narodu, čuvajmo bratstvo i jedinstvo kao zjenicu oka svoga ... bla bla bla i tako dalje.*

Na takvim je skupovima, pa bili i lokalnog značenja kao ovaj u Kućibregu, nezabilazan - **Stipe Mesić**. I, dakako, vrli istrijanski sin, **Damir Kajin**. Jer kad "sprema party za ekipu, obavezno poziva Stipu"! Pa i na proslavu neke davne partizanske "antifašističke" bitke u Kućibregu, čiji su sudionici uglavnom odavno mrtvi. Govori koji se drže na takvim skupovima, predvidljivi su i prepoznatljivi. Ovog su puta pomahnitali zbog uhićenja **Josipa Boljkovca**. Jer, kako se je netko usudio dirati čovjeka koji je zaslužan za uspostavu neprežaljene im komunističke Jugoslavije! Njega je, valjda cilj za koji se je borio, unaprijed i za svagda oslobođio krvnje za sva sredstva korištena za njegovo osvrtarenje.

Ma, koji Tito, živio Macchiavelli! Osude bez suda, nemilosrdna, brutalna smaknuća svih političkih protivnika za Mesića i Kajina izgleda da su opravdana. Jer uhićenje Josipa Boljkovca radi takvih zločina po zapovjednoj odgovornosti, za njih je progona antifašista, izvrstanje, krivotvorenenje povijesti, *istorije* to jest! Koja plitka demagogija! I? Gdje su vam sad kriteriji, drugovi jugonostalgičari i sudruzi vam autonomaši? Stalno tražite da vam se prava izjednače sa pravima hrvatskih branitelja. Dakle ista prava za one što su se borili za uspostavu komunističke Jugoslavije od 1941. do 1945. i onih koji su se borili za uspostavu samostalne hrvatske države!

E, ali kad se traži odgovornost za nešto što se je u ta dva rata zbivalo, onda je to druga stvar, zar ne? Za vas ne vrijedi ono "locirati, identificirati, uhiti, transferirati!" Hrvatski branitelji moraju u Haagu dokazivati nevinost, a "antifašisti" ne moraju ni pred hrvatskim sudovima! Njima je svojstveno i to da na svojim skupovima ne moraju baratati ni argumentima ni

Piše:

Vlado JURCAN

elementarnom logikom. Isprazne parole, galama, halabuka, etiketiranje, jeftina patetika ih redovito nadomeštaju. "Tko drugačije kaže, kleveće i laže, našu osjetit će pest!" "Da nije bilo Tita, ne bi Istra nikad pripala Jugoslaviji!" – više malo Kajin. E, ali po tom tvom Titu, Damire Kajinu, Hrvatska nikad ne bi stekla samostalnost! Ne bi ni Slovenija, dakako! Zato tamo i nije dopušteno Titovim imenom nazivati ulice i trgove.

selu Rakalj, pripovijedaju da su partizani u jamu bacali i žive ljudi.

E, pa ako antifašizam znači bacati fašiste u jamu, neka se javi tko je za to! A znano je da su "antifašisti" u jame bacali i obične vojnike, talijanske i njemačke, pa i civile koji su im bili nepočudni. U opisanom slučaju radilo se je o oko 1.200 talijanskih i njemačkih vojnika. Oni su se predali i položili oružje nakon pregovora s "antifašistima", koji su im obećali da će im poštediti živote. A mogli su se vrlo uspješno braniti u neosvojivim tvrđavama poluotoka Muzil kraj Pule. Ali su, eto, povjerovali riječima Mesićevih i Kajinovih"antifašista"!

Ovih je dana Vukovar obilježavao godišnjicu svoje tragedije. Pa smo i opet mogli na TV-u vidjeti krvnika **Šljivančanina** kako paradira razorenim Vukovarom s "titovkom" i crvenom zvijezdom na glavi! Je li i on ...antifašist? Ne nosi li i on... "lijepu kapu partizanku"? A na svim vašim spomenicima, drugovi "antifašisti", obvezno je crvena zvijezda i veličanje Jugoslavije. A u uljuđenoj Europi i ta je vaša zvijezda stavljena uz bok sa "svastikom" i „fasciom“, dakle simbol je zla. A da netko, ne daj Bože, u toj našoj Hrvatskoj, to kamenje pokuša ukloniti, kako biste se tek razgalamili.

Nedavno je u našem lokalnom listu objavljen članak pod naslovom: "Vriskovi i jauci parali su noć!" A na naslovnicu: "U jamu su ih bacali žive!" Još rijetki živi svjedoci pokolja koji se je dogodio kod

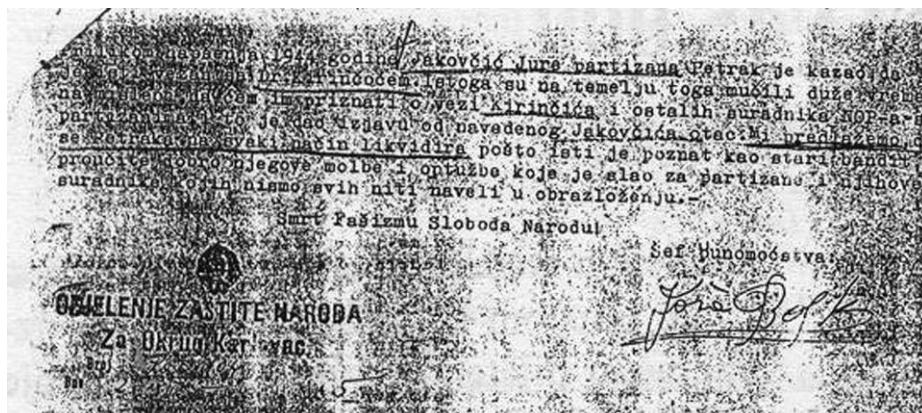
Egzekutori su bili iz sela Krnica i iz Pule. Da je to nekoga zanimalo, moglo se je lako saznati njihova imena, pa i imena nalogodavaca stravičnog zločina. Navodno je ta velika skupina zarobljenih vojnika odvedena na svojevrsni "križni put" na kojem su ubijani, bacani u jame, a preživjeli su završili u rudniku Raša na ropskom radu. Dakle, očito je da će krivci za te strahote ostati i nekažnjeni i anonimni. Josip Boljkovac je, nažalost izuzetak! Jer, prevrtanje po jamama i kosturima, za Mesića bi sasvim sigurno bilo i opet ... izvrtanje povijesti!

Drugovi "antifašisti", da biste imali moralno pravo osuđivati fašističke zločine, trebali biste biti bolji, drugačiji od njih. A ne se s njima natjecati u zvjerstvima! To bi trebali imati na umu i "antifašist" Mesić i prirepak mu Damir Kajin! •

PORUKA ZLATNOGA KAMENKA S KAMENBRDA

Agencija Associated Press prenijela je čitavu svijetu izjavu stanovitog Elana Steinberga povodom uhićenja Josipa Boljkovca. Šokiran, kao i članovi njegove udruge, gospodin Steinberg je izjavio:

«U kontekstu hrvatskog kontinuiranog propuštanja da se kazne kriminalci iz ustaškog režima, uhićenje jednog borca koji se borio protiv ustaša je dvolično i neprihvatljivo. Okrutnost ustaškog režima znala je šokirati čak i neke naciste. Hrvatska se zaista treba sramiti što u potpunosti nije sankcionirala te zločine.»

Boljkovac: "Petraka likvidirati!"

Dakle, gospodin Steinberg očito priznaje samo zločine koje su počinili pripadnici sila Osovine u Drugome svjetskom ratu i njihovi saveznici. Budući da uzima u zaštitu Josipa Boljkovca kao pripadnika zločinačke OZN-e, po analogiji vjerojatno ima opravdanja za nedjela NKVD-a i ostalih komunističkih režima sve do današnje Sjeverne Koreje.

Gospodin Steinberg inače pripada udruzi koja okuplja preživjele nacističkog holokausta i njihove potomke, dakle organizaciju koja bi trebala izražavati poštovanje prema svim žrtvama totalitarnih režima, bez obzira na to kojoj naciji pripadali, a ne poput naših tzv. antifašista jedne zločine opravdavati drugim zločinom. Gospodin Steinberg ignorira ili nije upoznat, da ono što je partizanska vlast činila hrvatskim vojnicima i civilima nakon Drugog svjetskog rata ima razmjere genocida. Steinberg navodi kako je okrutnost

Piše:

Alfred OBRANIĆ

ustaškog režima znala šokirati čak i neke naciste. Međutim, povrh toga mi Hrvati imamo iskustvo, da su tzv. antifašisti po okrutnosti nadmašili ustaše i naciste, a šokirani smo i u današnje vrijeme, prilikom otvaranja svake od tisuća masovnih grobnica koje su ostavili iza sebe pripadnici OZN-e ili KNOJ-a.

Baš sam znatiželjan, je li Elan Steinberg reagirao također na borca, Titova miljeni-

rli, a da su tzv. antifašisti za svaki slučaj iz sigurnosnih razloga pobili još nekoliko desetaka tisuća ljudi. A sramiti se može samo Elan Steinberg i njemu slični, što lažno etiketira državu Hrvatsku koja je sankcionirala sve zločine osim partizanskih – čitaj komunističkih.

Na koncu moram primjetiti kako Elan Steinberg daje izjave kao da nije upoznat, da je kod nas u Europi donesena Rezolucija osude komunizma i njegovih zločina, a upravo tako se ponašaju i naši bivši komunisti, skrivajući se iza prozirne zavjese antifašizma. No, kako gospodin Steinberg nije potrebljano skrivati se, to govori da je spomenutom izjavom glasno izgovorio misli šaptača S. G. iz male Hrvatske u veliku i moćnu Ameriku, kako bi još jednu laž proširio svijetom. •

GUSKE ILI VRANE

*Opet nam spremaju
neko novo sranje
hoćemo li opet
k'o ovce na klanje?*

*I jesmo li opet
Neke guske glupe,
Što u maglu lete
Dok u zid ne lupe?*

*Za nas povijest nije
učitelj života,
pa nas svaki lupež
prevari i smota.*

*Ratnici Hrvati
uvijek bjehu žrtve
ne štujuć junake
ni žive, ni mrtve.*

*Ustani konačno,
Jelačiću bane,
raširite krila
naše crne vrane!*

Vlado JURCAN

KRUG ZA TRG OPET NA ULICI

Članovi i prijatelji Kruga za trg još su se jednom, 9. ovog mjeseca, okupili na zagrebačkom trgu koji nosi ime *maršala Tita*. To je bilo njihovo deseto okupljanje otkako djeluju. Ovog su puta na trutini uz Kazalište zapalili lampaše u obliku poruke **GDJE JE TRG TITOVIH ŽRTAVA?**

Uistinu, gdje li je trg Titovih žrtava? Ije li takav trg uopće moguće zamisliti! Hrvatska je upravo dala toliko lijevih glasača da se može učiniti kako se i zadnje pamćenje odjednom ugasilo. A tu je i osjećaj *novog vremena*. Kad u ove šarene predblagdanske dane prošećemo gradom, doživimo da smo stotinama godinama udaljeni od dalekog proljeća obasjanog bistrim suncem pod kojim su srpske i hrvatske hulje s *titovkama* na glavi jahale uz bokove hrvatskih kolona i ubijale.

Ali veze među nekim ljudskim srcima nisu za prolaznost.

U grobištu Sep u Gornjem Hrašćanu nađeni su opanci, kakve su nosili seljaci sjeverne Zagore. Šezdeset su godina trnuli u zemlji, no nisu nestali. Ugledali su svjetlo dana radi *veze među ljudskim srcima* i podsjetile na noge čovjeka koje su koračale dugim cestama, od kuće na jugu do Zagreba, od Zagreba do Bleiburga, od Bleiburga preko Slovenije do Međimurja – da padnu u duboki tajni grob.

Nekad se čini da je na ovom svijetu nemoguće uspostaviti red, no onda u jednom trenutku iz dubina prohuja nova snaga i ljudima pomogne da naprave novi korak ka dobru.

Svićeće Kruga za trg na Kazališnom trgu gorjele su da ubrzaju dolazak trenutka. U čast mladiću iz Sepske Jame. On svoj trg već ima u našim dušama, a vremenom će ga dobiti i u gradu. Gorjele su i u čast ljudskom dostojarstvu – a koje na kraju uvijek zadobije nadmoć. Da nije tako, ljudi na ovom svijetu više ne bi ni bilo.

Piše:

Maja RUNJE, prof.

* * *

A HINA je 8. prosinca 2011. prenijela vijest:

«Odbijen prijedlog preimenovanja zagrebačkog Trga maršala Tita.

Odbor za imenovanja naselja, ulica i trgova zagrebačke Gradske skupštine jednoglasno je danas odbio prijedlog promjene naziva trga maršala Tita Građanske inicijative "Krug za trg", Hrvatskog helсинškog odbora za ljudska prava (HHO) i rektorata zagrebačkog Sveučilišta.

U obrazloženju se navodi da bi to bilo neprimjereno s obzirom na Titov doprinos u svrstavanju Hrvatske na pobedničku stranu u borbi protiv fašizma i jer su uz antifašizam i donošenje Ustava SFRJ iz 1974. stvoreni temelji uspostave samostalne hrvatske države.

Predsjednik odbora **Marin Knezović (SDP)** je, navodeći Titove zasluge u narodnooslobodilačkoj i antifašističkoj borbi i stvaranju temelja za uspostavu hrvatske države, posebno istaknuo da time ne želi umanjiti odgovornost za komunističke zločine iz Drugog svjetskog rata. **Napomenuo je da ni HDZ, koji je obnašao vlast u Zagrebu i državi, nije mijenjao ime trgu maršala Tita.**

Član odbora, nezavisni zastupnik **Zvonko Maković** kazao je kako trg već 64 godine nosi ime maršala Tita koji je svrstaо Hrvatsku na pobedničku stranu u borbi protiv fašizma i objedinio antifašističke snage. Na temelju antifašizma, uz donošenje Ustava iz 1974. uspostavljena je samostalna hrvatska država, podsjetio je. Maković je također podsjetio na Titovu ulogu u suprotstavljanju Staljinovom

totalitarističkom režimu 1948. i usprotivio se da se Tita zbog tragičnih događaja 1945. kvalificira kao ratnog zločinca. Stoga oduzimanje naziva Trga maršala Tita zbog njegovih brojnih zasluga smatra nepristojnim i napominje da se to pitanje ponavlja oko svakih izbora parlamentarnih, predsjedničkih ili lokalnih. Također je rekao da ni HDZ ni prvi hrvatski predsjednik i povjesničar **dr. Franjo Tuđman** nije podržao promjenu naziva tog trga.

Građanska inicijativa Krug za trg

Koordinacijski odbor: Ante Beljo, Zdravka Bušić, Andra Lovrić, Cika Mikolčić, Josip Miljak, Maja Runje, Radovan Slade-Šilović, Eduard Spahić, Maja Šovagović, Smiljana Šunde, Željko Tomašević, Zorka Zane, Željka Znidarčić

OTVORENO PISMO KRUГA ZA TRG ODBORU ZA IMENOVANJE NASELJA, ULICA I TRGOVA SKUPŠTINE GRADA ZAGREBA

u povodu odbijanja Prijedloga za promjenu imena Trga maršala Tita, priopćenog putem medija 8. 12. 2011.

Poštovani gospodine Knezoviću, gospodine Makoviću, gospodo Mlinar Horvat,

Frane Tente je osamnaestogodišnji splitski gimnazijalac koji je zbog riječi bio zatvoren u Lepoglavi, a Vjekoslav Balin šibenski student koji je, isto zbog riječi, kaznu izdržavao u Staroj Gradiški. Franu je upravitelj kaznionice Josip Špiranec, kojemu je nadređeni bio Josip Manolić, polugologa u prosincu 1948. u okovima držao u samici bez prozora dok nije umro, a Vjekoslava su stražari pod vodstvom zapovjednika Marka Kozarca 14. 7. 1965. udarali šipkama do sakacanja i smrti. Među našim članovima su danas Franina i Vjekoslava braća, nećaci i nećakinje, a također i izravni svjedoci. Dobro se sjećaju Titova vremena.

Pripadamo obiteljima koje su drhtale u četiri ujutro zbog zvona na vratima.

Ne impresionira nas vaše mahanje komunističkim antifašizmom – tko

Opomena svjećama na trgu što nosi ime zločinca

Članica odbora **Ivana Mlinar Horvat (SDP)** istaknula je da je istraživanje internetskog portala *zagrabancija* i tv postaje Jabuka provedeno na tisuću ispitaničkih pokazalo da njih 57 posto želi Titov trg u gradu, te da inicijativa za promjenom naziva koju je potpisalo 500 uglednika jest legitimna, ali ne i presudna. Također je navela kako odbor ima načelan stav da se ne mijenjaju nazivlja pa tako nije podržao ni promjenu naziva Avenije Gojka Šuška.»

Pametnomu dosta. •

još u svijetu tako nešto spominje! - a još manje vaše dijeljenje Tita na dva dijela, na zli i na dobri dio. Što se Titovih zasluga za samostalnu hrvatsku državu tiče, o kojima govorite, mnoge ljudi služi sjećanje na pendrek za hrvatsku pjesmu u gostionici.

Zanimaju nas demokrati i ljudi sposobni za savjest i solidarnost. Moral je jedan. Bleiburg nije „tragični događaj iz 1945.“, nego ubijanje ljudi s imenom i prezimenom. Žrtve su popisane, mada tek dijelom, u mjesnim žrtvoslovima. Onaj koji je u jamu u Teznom u Sloveniji poslije rata gurnuo dvadesetgodišnjeg Antu Kujundžića iz Ivanbegovine kraj Imotskog je ubojica. Njegov zapovjednik još i više.

Ima li Hrvatska danas važnijih problema? Ima i postignuća i problema. Nama je važan ovaj. Dopošta da se trauma koja je obilježila biografije mnogih hrvatskih obitelji prenese na sljedeće pokoljenje. A očito je važan i vama kad tako uporno branite Titov trg.

Vidimo da uvažavanje ljudskog dostojanstva u današnjem svijetu zadobiva prevlast. Na europskim trgovima bit će vremenom – pa i usprkos vašoj „jednoglasnoj odluci“ protiv petstotina potpisa sveučilišnih profesora i umjetnika u zahtjevu koji ste odbili - sve manje i manje imena zatratelja ljudskih života i ljudskih prava.

Zagreb, 11. prosinca 2011.

Za Krug za trg
Maja Runje, koordinatorica
Tel. 4668137, 091/9578969,
098/1726143 •

PLATFORMA EUROPSKOG SJEĆANJA I SAVJESTI

Piše:

**Dr. sc. Renata KNEZOVIĆ,
LFUK, Bratislava**

Sve do urušavanja komunizma smjelo se govoriti samo o žrtvama fašizma, a rjeđe i o žrtvama nacional-socijalizma, ne zbog prikrivanja tih žrtava, nego zbog riječi socijalizam, koja je sastavni dio imenice nacional-socijalizma. Radije se pribjegavalo poopćenju „žrtvama fašizma“ ili samo skraćenici nacizam. Socijalizam, društvo koje su komunisti upravo gradili i hvalili, nije se smio spojiti s nekim negativnostima. To što su sve žrtve 20. stoljeća u biti žrtve socijalizama, komuniste na putu u njihov raj, koji je tako neslavno svršio, nije smetalo.

Danas se komunisti brane, svaljujući krivicu na socijalizam kao prijelaznu fazu na putu u zemaljski raj, da komunizam nije nigdje postojao, pa tako nije ni mogao počiniti zločine koji mu se pripisuju. To što su počinitelji tih zločina bili pripadnici komunističke partije, prešućuju. Opasnost od ponavljanja strahota zabluda, dakle tinja.

U mnogim zemljama stare komunističke strukture ostale su kao socijaldemokrati ali uvijek kao *antifašisti*, većinom na vlasti. Ove kriptokomunističke strukture prigrable se privatizirano gospodarstvo, nacionalne televizije podvrgle svojoj kontroli, infiltrirali se u oporbene udruge i stranke, te stvorile novi svijet koji je često gori i nepravedniji, nego što je bio i sam komunizam. Tako im je uspjelo dovesti narode i države u bezizglednu moralnu, političku i gospodarsku krizu, blamirati ideju demokracije a mladim generacijama uništiti nadu.

To je bilo moguće, jer Zapad nije uvidio, da između nacional-socijalizma i komunizma nema skoro nikakve razlike. Dok su žrtve komunizma zahtijevale međunarodni proces, osudu komunističkih zločinaca, komunističkog sustava i komunizma kao zločinačke ideologije, nailazili su kod zapadnih političara na nevoljkost, ne zato jer su bili komunistički simpatizeri, nego zbog toga što oni nisu proživjeli komunističku praksu, pa je za njih samo fašistička i nacional-socijalistička diktatura bila zločinačka. Narode putem Čeha, Litvanaca, Latvijaca, Estonaca i drugih koji su morali proživjeti obje vrste diktatura, nisu se ni potrudili pitati. Oni su radije vjerovali kriptokomunistima koji su se izdavali za prave demokrate i podane sluge.

Tako je Europska unija, primivši Portugal, Španjolsku i Grčku, dobila još svježe

žrtve vojne odnosno fašističkih diktatura, a čiji zastupnici uz zastupnike komunističkih stranaka iz tih zemalja o osudi komunizma ili o žrtvama komunizma ni danas ne žele čak ni raspravljati. Tek od 2004. godine, kada su Europskoj uniji pristupile države bivšega komunističkoga bloka, dolazi do laganog pomicanja k istini i o komunističkim zločinima te nastaju

International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communism
Međunarodna asocijacija bivših političkih zatvorenika i žrtava komunizma
Internationale Assoziation Ehemaliger Politischer Gefangener und Opfer des Kommunismus
Osnovana 6.6.1995 Berlin

Annex 1: Code of the Platform

The undersigned Member fully agrees with the Agreement and with the Statute and supports their purpose and goals. The Member does not knowingly employ former members or collaborators of repressive forces of totalitarian regimes or former functionaries with paid political jobs in totalitarian political parties in any paid or unpaid function as an executive, observer or advisor. The Member also promises to make it known to the Federal Committee for the Records of the State Security Services of the Former GDR, acknowledging that a legal solution to the personnel problem is being elaborated. No Member shall be represented in the Platform by a person who was part of the above mentioned categories. To these belong in particular: no sources of financing of the aforementioned Member coming from non-democratic political parties, other than those mentioned in the Statute; no associations supporting or tolerating or racial, national or religious and social hatred or totalitarian rule or anti-democratic movements.

The Member is not involved in any party, does not and shall not support in any form, be it financial, material or immaterial, non-democratic political structures or persons affiliated with such structures or organisations promoting, supporting or tolerating to racial, nationalist or religious and social hatred or totalitarian rule or anti-democratic movements.

Failure to comply with the Code of the Platform may lead to the cancellation of Membership at the Platform.

29.11.2011

Jure Knežović, Präsident

Dr. Hubert Procházka, Vizepräsident

Rainer Wagner, Beisitzer

Dr. Vanda Biedené, Beisitzer

Ing. Ondřej Bijoza, Beisitzer

sljedeće rezolucije: *Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o potrebi međunarodne osude zločina totalitarnih komunističkih režima* od 25. siječnja 2006., *Praška deklaracija o europskoj savjesti i komunizmu* od 3. lipnja 2008., *Rezolucija Europskog parlamenta o Europskoj savjesti i totalitarizmu* od 2. travnja 2009., *Zaključci Vijeća EU o Europskoj savjesti i totalitarizmu* od 15. lipnja 2009., *Rezolucija o svijesti o zločinima počinjenih od strane totalitarnih režima u Europi* 9.-10. lipnja 2011. i *Varšavска deklaracija* prigodom Europskog dana žrtava totalitarnih režima od 23. kolovoza 2011. godine.

Svjesni toga da su totalitarne diktature u Europi u 20. stoljeću - nacional-socijalizam, komunizam i fašizam – prouzročili smrt desetaka milijuna života i izazvali ogromnu patnju, uništivši strukturu društva, europsku kulturu i duh humanosti a

kontinent podijelili na "Istok" i "Zapad", službeno je, pod pokroviteljstvom premjera Češke Republike **Petra Nečasa** i u nazočnosti premjera Poljske **Donalda Tuska**, koji je ujedno predsjednik Vijeća Europske unije, te premjera Republike Mađarske **Viktora Orbana**, kao odgovor na te rezolucije, u Pragu 14. listopada 2011. osnovana **Platforma europskog sjećanja i savjesti**.

Tom je prigodom u svom govoru, premijer Nečas naglasio: "Razdoblje totalitarizma ne smije se zaboraviti, jer je bilo razdoblje borbe za slobodu naših naroda", a ravnatelj Instituta za proučavanje totalitarnih režima, **mr. Daniel Herman**, izjavio je: "Spremni smo se staviti u službu istine, jer poznavanje nje, oslobađa." Osnivači platforme smatraju nazočnost trojice premjera dokazom snažne političke i moralne potpore njihovu radu.

Svrha Platforme je promicanje suradnje između nacionalnih istraživačkih institucija, arhiva, muzeja i drugih organizacija, javnih i privatnih, specijaliziranih na području povijesti totalitarnih režima u Europi, s posebnim naglaskom na komunizam, nacional-socijalizam, fašizam i druge totalitarne ideologije.

Jedan je od ciljeva Platforme, koja je rad počela s 21 članom iz 13 zemalja članica Europske unije, kako spriječiti netoleranciju, ekstremizam, antidemokratske pokrete i povratak bilo kojeg oblika totalitarne vladavine u budućnosti.

Prva dva projekta platforme bit će putujuća izložba "Totalitarizam u Europi", koji će početkom 2012. poći na turneu po europskim gradovima, i čitanka za europske učenike srednjih škola "Sjećanje na totalitarizam u Europi."

Inicijativa je potekla prije tri godine u suradnji češkog Instituta za proučavanje totalitarnih režima i Vlade Republike Češke. Platforma za Europsko sjećanje i savjest od svojeg začetka podržala je rezolucije Europskog parlamenta Europska savjest i totalitarizam od 2. travnja 2009. i Vijeće EU tijekom češkog, mađarskog i poljskog predsjedništva Europske unije.

Göran Lindblad, bivši član Švedskog parlamenta i bivši predsjednik političkog odbora Vijeća Europe izabran je za predsjednika Platforme, članovi izvršnog odbora su iz Slovenije, Njemačke, Poljske i Rumunjske. Za izvršnu ravnateljicu Platforme izabrana je **Dr. sc. mr. Neela Winkelmann** iz češkog Instituta za proučavanje totalitarnih režima, a međunarodni Višegradska fond dodijelio je Platformi Europskog sjećanja i savjesti stratešku novčanu potporu.

Inter-Asso pristupila Platformi

Internacionalna asocijacija bivših političkih uzničaka i žrtava komunizma (Inter-Asso) pozvana je u članstvo Platforme, pa je na svojoj sjednici Predsjedništva, održanoj 29. studenog 2011. u Pragu, donijela jednoglasnu odluku o pristupanju Platformi. Time je Platforma neizravno proširila svoje članstvo i izvan Europske unije.

Ciljevi Platforme

- povećanje javne svijesti o europskim povijestima 20. stoljeća i zločinima počinjenih od strane totalitarnih režima i potpora širokoj sveeuropskoj raspravi o uzrocima i posljedicama totalitarne vladavine i zajedničkih europskih vrijednosti, s ciljem promicanja ljudskog dostojanstva i ljudskih prava

- pomoći da se izbjegnu netolerancija, ekstremizam, anti-demokratski pokreti i povratak bilo kojeg oblika totalitarne vladavine u budućnosti,

- rad na stvaranju sveeuropskoga dokumentacijskog centra i podizanje spomenika za žrtve svih totalitarnih režima, s ciljem sjećanja na žrtve, te podizanje svijesti o zločinima tih režima,

- potpora poticajima na europskoj razini s ciljem nediskriminirajućeg tretmana svih zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina i njihovih žrtava,

- doprinos edukaciji mladih Europljana o totalitarnim režimima pomoći razvoju školskih tečajeva, nastavnih planova, programa i pomagala,

- partnerstvo s Vijećem Europske unije, Europskom komisijom, Europskim parlamentom, Vijećem Europe i drugim međunarodnim organizacijama, s ciljem pronalaska načina poštovanog i otvorenog izravnjanja sa zajedničkim naslijedjem europskoga totalitarizma,

- doprinos produbljivanju integracije svih europskih građana, jačanju poštovanja i razumijevanja ključnog značenja demokracije, ljudskih prava, europskih vrijednosti i vladavine prava u cijeloj Europi s ciljem sprječavanja budućih prijetnji demokraciji,

- širenje i razmjena znanja i iskustava s institucijama i organizacijama koje provode analogne ciljeve u drugim dijelovima svijeta.

Kako je nastajala Platforma

Slovensko Predsjedništvo EU održalo je 8. travnja 2008., zajedno s Europskom komisijom u Bruxellesu, javnu raspravu na temu "Zločini počinjeni od strane totalitarnih režima".

Češka strana prihvatala je inicijativu i 2.-3. lipnja 2008. održala Međunarodnu

konferenciju "Europska svijest i komunizam" koju je proveo Odbor za obrazovanje, znanost, kulturu, ljudska prava i petnica Senata Parlamenta Češke Republike.

Na ovoj konferenciji usvojena je Praška deklaracija koja u 19 točaka zahtjeva sveeuropsko i međunarodno izravnjanje s komunističkim totalitarizmom, kao što je to učinjeno s nacističkim totalitarizmom. Jedan od zahtjeva Praške deklaracije je osnivanje Instituta za europsko sjećanje i savjest, koji bi bio

- a) europskim istraživačkim institutom za studije totalitarizma, razvoj znanstvenih i obrazovnih projekata i pružanje podrške za umrežavanje nacionalnih istraživačkih instituta specijaliziranih za temu totalitarnih iskustava, i

- b) paneuropski muzej / spomenik žrtvama svih totalitarnih režima, s ciljem stalnog podsjećanja na žrtve tih režima i podizanje svijesti o zločinima tih režima."

Za češkog predsjedanja Europskom vijeću apelirano je na sve države članice pozivom na zajedničko stvaranje platforme za Europsko sjećanje i savjest. Odgovori su dobiveni na državnoj razini. Zemlje s totalitarnom prošlosti pokazale su veći interes od onih koji nikada nisu iskusili diktature.

Ured Vlade Češke Republike, zajedno s Institutom za proučavanje totalitarnih režima sazvao je 10.-11. studenog 2008. radnu sjednicu u Pragu. Nazočili su predstavnici devetnaest zemalja i predstavnici dvanaest partnerskih institucija.

Radna skupina platforme za Europsko sjećanje i savjest, koju od tada koordinira Institut, obuhvaća danas 35 institucija i organizacija iz 19 europskih zemalja. Prašku deklaraciju je u međuvremenu podržalo nekoliko desetaka članova Europskog parlamenta iz različitih političkih frakcija.

Europska komisija u svom izvještu Parlamentu i Vijeću od 22. prosinca 2010., pod naslovom "Svjest o zločinima totalitarnih režima u Europi", predstavlja Platformu europskog sjećanja i savjesti kao inicijativu na razini EU i navodi da Platforma, nakon prve godine formalno-pravnog postojanja ima priliku privati se za godišnju operativnu potporu iz programa Europa za građane.

Na radnom sastanku u Bruxellesu, 28. ožujka 2011., predstavnici radne skupine dogovorili su, da će promicati formiranje Platforme europskog sjećanja i savjesti kao međunarodnu udrugu pravnih osoba.

Kao jedan od prioriteta češkog Predsjedništva Višegradske skupine postavila si je češka vlada osnivanje Platforme europskog sjećanja i savjesti što je 14. listopada 2011. i ostvarila. •

IZ RATNIH DANA: PREDSJEDNIK TUĐMAN I PATRIJARH PAVLE

Kad je 15. studenoga 2009. umro patrijarh Srpske pravoslavne crkve Pavle (svjetovno mu ime bilaže **Gojko Stojčević**), odmah je glavu s **Dodikovih** jasala podigao opskurni **Denis Kuljiš**, požurivši da već sutradan u zagrebačkom *Jutarnjem listu* objavi članak pod naslovom «*Odlazak skromnog poštenjaka koji se nije op-hodio (sic!) karijerizmom*». To što je naslov jedva razumljiv ne mora biti Kuljiševa krivica: to otužno, upravo smiješno

neznanje hrvatskog jezika mogao je i ovdje demonstrirati neki od urednika *Jutarnjeg*. Ne bi bio ni prvi, ni zadnji put. No, ostatak je teksta jasan: Kuljišev pokušaj da umrlog patrijarha ocerta kao »vrlo smirenog, realnog, krajnje skromnog, nipošto beligerentnog, isključivog« crkvenog dostojaanstvenika vjerojatno je bio vrijedan pozamašne novinarove banjalučke *tezge*. Znao je on da se Dodiku i **Kopanji** ne ide pod skute tek onako, na lijepe oči. A znali su i oni kakvu robu kupuju: *našla tikva čepinu*.

No ima događaja ovih dana i tjedana, koji su i naivnije podsjetili na militantnu, imperijalističku narav *svetosavlja*. Najprije je mitropolit zagrebačko-ljubljanski i cijele Italije (i još Kine, Novog Zalenda i Ognjene zemlje) **Jovan Pavlović** za *Večernji list* (Obzor, br. 400 od 18. lipnja 2011.), izjavio kako bi papa mogao posjetiti Srbiju, uz uvjet da se prethodno pokloni u Jasenovcu. Potom je ugledni sociolog **dr. Esad Ćimić** u *Vijencu* (br. 452/XIX od 30. lipnja 2011.) podsjetio na to, tko je i što je zapravo bio patrijarh Pavle (Stojčević). Na

pitanje, može li se prihvati srpska teza da zloglasni *Memorandum SANU* iz 1996. nikad nije službeno objavljen, Ćimić odvraća: »Gоворили они ма што, *Memorandum* је ипак дјело српске елите: SANU, Цркве и српског Генералштаба. Уживо сам на Српској телевизији 1993. гледао засједање српског врха на Палама за vrijeme рата на којем су били: поконни патријарх Pavle, **Slobodan Milošević, Radovan Karadžić** и други, на којем се видјела очита подјела међу њима. Milošević је био за завршетак рата, супротставили су му се Karadžić и **Mladić**, а патријарх Pavle је гласовао да се рат nastavi. Где сте видјели да је један црквени поглавар за продужење рата...»

Povod je to da podsjetimo na optužbe koje je u veljači 1992. protiv Hrvatske ponovio patrijarh srpski **Pavle**. Pismo patrijarha Pavla i odgovor predsjednika Tuđmana – koji dovoljno govore sami za себе – prenosimo iz tadašnjega tiska. Čitatelju ostaje zaključiti, je li vuk promjenio éud.

Pismo patrijarha srpskog Pavla

Patrijarh srpski Pavle poslao je 22. veljače predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu, pismo, koje prenosimo u cijelosti. Ono glasi:

»Gospodine Predsjedniče,

U ovom zuzetno teškom vremenu za sve nas, slobodni smo Vam ukazati na nepodnošljiv i, po mnogočem, pogibeljan položaj srpskog pravoslavnog naroda i njegove Crkve u današnjoj Hrvatskoj. Na teritoriju koji kontrolira sadašnja hrvatska vlast Srbi su lišeni osnovnih ljudskih prava i elementarne životne sigurnosti. Njih u današnjoj Hrvatskoj može svatko ubiti, a da za to uopće ne odgovara. Čak se u javnim glasilima pod državnom kontrolom takvi zločini nad srpskim narodom prikazuju kao spontan izljev opravdanog

hrvatskog gnjeva. Pod pritiskom svega toga mnogi su ugledni Srbi u Zagrebu i drugim mjestima pod hrvatskom kontrolom poput obitelji Zec, pobijeni, dok su drugi navodno nestali bez traga i glasa.

Ova elementarna životna nesigurnost i pogibelj srpskog naroda u Hrvatskoj teško je pogodila i njegovu Crkvu. Zbog toga sva četiri episkopa Srpske pravoslavne crkve ne stolju u sjedištima svojih eparhija, koja su pod kontrolom sadašnje hrvatske vlasti. Najteži je primjer episkopa slavonskog g. Lukijana, čiji je dvor u Pakracu zaposjela Hrvatska vojska, zbog čega on u dvoru nije mogao ostati. Kada je prešao u parohijski dom u Slavonskoj Požegi, bio je onemogućen vršiti svoje dužnosti. Sličnu sudbinu doživjelo je i oko sedamdeset naših svećenika, koji su bili prisiljeni napustiti svoje parohije i podijeliti tešku sudbinu svoga izbjeglog naroda.

Usporedio s progonom Srba i naše Crkve u Hrvatskoj, masovno su uništavani pravoslavni hramovi i druge svetinje. Prema nepotpunim podacima u Hrvatskoj je poharan, oštećen ili uništen 71 hram odnosno sakralni objekt. Uz ostale, teško je oštećen i oskrvren Episkopski dvor u Pakracu, s riznicom i knjižnicom, jer u njemu je Hrvatska vojska postavila mitraljeska gniazda.

Ovo stradanje naše žive Crkve u Hrvatskoj u dubokom je neskladu s položajem Srpske pravoslavne crkve u Sloveniji, u kojoj je također vođen rat. Tako je, recimo, iz Zagreba izbjegli mitropolit g. Jovan već dvaput posjećivao Ljubljani i obavljao svoje uobičajene dužnosti, a o Svetom Savi održana je u Cankarovu domu duhovna akademija na kojoj su kao gosti bili nazočni ne samo Ijubljanski nadbiskup dr. Alojzije Šuštar, u pratnji dvojice profesora Teološkog fakulteta, već i predstavnici slovenske vlade. A da i

ne spominjemo položaj Rimokatoličke crkve u Srbiji, u kojoj nadbiskup Franc Perko bez teškoća stolju i kreće se u Beogradu, kao što to čine i ostali rimokatolički biskupi u Srbiji.

Nije nam također poznato da je i jedan rimokatolički svećenik bio prisiljen napustiti svoju župu. Stoga u ovom tragičnom trenutku postavljamo pitanje položaja Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj i

Patrijarh i "pretdsjednik"

vjerskih sloboda srpskog pravoslavnog naroda u toj republici. Ako zbog pogibeljnih prijetnji kojima su izloženi, nije jedan od četiri episkopa Srpske pravoslavne crkve ne stoluje u eparhijskim centrima koje kontrolira hrvatska vlast, iako je 70 pravoslavnih svećenika bilo prisiljeno napustiti svoje parohije, onda je više nego očito da srpski narod u Republici Hrvatskoj ne uživa nezaobilazne vjerske slobode.

Podnošenjem molbe Evropskoj zajednici za međunarodno priznanje, vrhovni organi Republike Hrvatske svečano su se obvezali da će poštovati sva ljudska prava, utvrđena završnim dokumentom iz Helsinkija i Pariškom poveljom i da će jamčiti prava etničkih i nacionalnih zajednica u skladu s obvezama potpisanim u okviru KESS. Jedno od prvih prava koje utvrđuje Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima jest pravo na slobodu savjesti vjeroispovijesti, koje podrazumijeva i slobodu da se izražava svoje vjerovanje ili vjeroispovijedanje, obavljanjem obreda, pohađanjem službe i nastavom (članak 18.). A upravo tu slobodu - slobodu vjeroispovijesti, koja je najstarija i najvažnija od svih sloboda i prava - srpski narod u Republici Hrvatskoj danas ne uživa.

Zato Vas molimo da svim pravoslavnim arhijerejima, svećenicima i vjernicima, tj. cijelokupnom srpskom pravoslavnom narodu u Republici Hrvatskoj jamčite osobnu sigurnost i snošljive uvjete za život. A to znači život u slobodi, miru i elementarnoj sigurnosti, uključujući i povratak iz izbjeglištva i progonstva."

Pismo predsjednika Tuđmana srpskom patrijarhu Pavlu

Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman poslao je u srijedu pismo srpskom patrijarhu Pavlu, koje je odgovor na pismo patrijarha Pavla predsjedniku Tuđmanu od 22. veljače 1992. godine. Pismo prenosimo u cijelosti:

"Vaša Svetosti,

Primio sam Vaše pismo u kojem želite ukazati na težak položaj srpskoga pučanstva i Srpske pravoslavne crkve u Republici Hrvatskoj. Mogu razumjeti Vašu zabrinutost glede vjerskoga života i pastoralne djelatnosti episkopa, svećenika i vjernika pravoslavne vjere. No, kako sam se osobno oduvijek zauzimao za mir, razbor i kršćansko razrješenje svih, osobito,

političkih problema, slobodan sam Vas upozoriti na neke činjenice koje biste Vi jamačno trebali znati.

Vaše me pismo, štoviše, začuđuje, jer u njemu, osim teških, ali i netočnih, pa i neargumentiranih optužbi i tvrdnji koje su prije svega uperene protiv hrvatskih vlasti, ali i protiv hrvatskoga naroda, nema ni riječi, ni spomena, ni izraza sučuti za sve one patnje, stradanja i razaranja kroz koja su hrvatski narod, ali i svi građani Republike Hrvatske prošli u nametnutom i osvajačkom ratu protiv Hrvatske, protiv svega što je hrvatsko i katoličko.

Moram Vam, Vaša Svetosti otvoreno kazati - budući da se iz riječi Vašega pis-

htjeli naći i izraziti na demokratski način, kroz institucije sustava svoje vlastite političke, gospodarske, kulturne i druge interese u zajedničkoj domovini Hrvatskoj.

Vaša tvrdnja da nijedan rimokatolički svećenik nije bio prisiljen napustiti svoju župu bjelodana je činjenica da zaista obavijesti koje do Vas dopiru ne samo da nisu točne, nego su smišljeno lažne. Ne ovisi to, Vaša Svetosti, od Vas osobno, nego od onih koji Vas savjetuju i neistinito izvješćuju.

Naša su nastojanja uvijek bila okrenuta miru i samu miru. Oduvijek smo željeli, i želimo to i sada, da Hrvatska bude domovinom mira i sigurnosti za sve njezine građane. Osim toga, duboko sam svjestan da je u slobodnoj i suverenoj Hrvatskoj ne samo potrebno nego i nužno omogućiti slobodan vjerski život i pastoralno djelovanje episkopima, svećenicima i svim građanima pravoslavne vjeroispovijesti. I u tom će smislu osobno učiniti sve što je do mene da se prepostavke takva života stvore i osiguraju.

Hrvatska će, Vaša Svetosti, poštivati sva ljudska, građanska, nacionalna i vjerska prava, pa tako i sva prava srpskoga pučanstva. Ne vidim osobno nikakve zapreke povratku episkopa i svećenika Srpske pravoslavne crkve u Hrvatsku, iz koje - moram reći - nisu ni imali razloga otići jer ih nitko nije progonio. I, jasno, hrvatske vlasti, Vaša Svetosti, zaista mogu jamčiti punu sigurnost svima onima koji priznaju suverenitet Republike Hrvatske.

I posljednje, Vaša Svetosti, što bih Vam želio reći. U mome prošlogodišnjem pismu Vama - bilo je to nakon nemilih plitvičkih zbivanja - kazao sam da bih bio vrlo sretan, kad biste Vi, svojim glasom, potakli sve one koji sustavno promiču ubilačku mržnju i koji su poveli krvavi i osvajački rat protiv Hrvatske, da se okane terorizma i oružja, rata i nasilja, a na dobrobit mirnoga i plodotvornoga suživota hrvatskoga i srpskoga naroda. Da se Vaš glas tada jasnije mogao čuti, slobodan sam vjerovati da takva rata protiv Hrvatske ne bi ni bilo." (Vjesnik, 20. ožujka 1992.)•

Patrijarh Pavle (1914. - 2009.)

Odlazak skromnog poštenjaka koji se nije ophodio karijerizmom

PIŠE: Denis Kuljić

Kad su patrijarh Pavla, u dubokim devedesetima, emigrirali, prenijeli na Vojno-medicinsku akademiju u Beogradu,

zumijev, dok zaklopakojem ocjui, ostaje no die... Ali, tada se ipod platne ukezala mrsava ruka zamalo kostura, sružidnjem kapijastom, kojim je dva-tri puta zanjihao pred iskorakom.

Vatikanu, gdje je zajedno s Benediktom - koji je Srbin pođrao i povratio dana namjeru priznati Kosovo - molio za Pajino zdravje, jer takova više zbilja neće naći u redovima sadašnje crkve, bez obzira na idejnu pozadzinu i nacionalističku orijentaciju, koja je jednoj autokefalnoj crkvi zapravo uspinje na Kalmedždan, pa slijedi porez zgrade Patrijaršije, blizu prvostrukne, gotičke crkve počlanjenjem krovom, koju bi mogla mirno starijina

koja je daleko nadilazila obične Benediktiju - koji je Srbin pođrao i povratio dana namjeru priznati Kosovo - molio za Pajino zdravje, jer takova više zbilja neće naći u redovima sadašnje crkve, bez obzira na idejnu pozadzinu i nacionalističku orijentaciju, koja je jednoj autokefalnoj crkvi zapravo uspinje na Kalmedždan, pa slijedi porez zgrade Patrijaršije, blizu prvostrukne, gotičke crkve počlanjenjem krovom, koju bi mogla mirno starijina

Polupismena pohvala banjalučkog stipendista

ma osjeća i prepoznaje da niste dostatno obaviješteni o svim događajima u Republici Hrvatskoj, o svim patnjama, progonima i ubijanjima ne samo vojnih osoba, nego i civila, djece, žena i staraca - da ima 600.000 hrvatskih prognanika, da je više od 200 porušenih katoličkih crkava i svetišta, da su zatvarani, maltretirani i mučeni katolički svećenici samo dio jezovite slike okrvavljenje, razorenje i opljačkane Hrvatske. A ta je Hrvatska bila domovinom ne samo hrvatskog naroda, bila je domovina Madžara, Slovaka, Rusina i Čeha, koji ništa manje nisu stradali u toj bjesomučnoj agresiji na Hrvatsku. Ona je bila i domovinom srpskog pravoslavnog pučanstva, koje sam osobno, u ulozi predsjednika Republike, ne jednom pozivao na zajedništvo i suživot sa svim ostatim građanima Republike Hrvatske, s hrvatskim narodom posebice. Činila su to i druga tijela hrvatskoga vrhovništva, od Vlade do Sabora, pa i razne druge institucije.

No, odaziva gotovo nije bilo, uz iznimku onoga dijela Srba koji su prihvatali demokratske promjene, koji su u njima

PONOS DOMOVINE

Projekt profesora Žarka Delača *Ponos Domovine* provodi se kao natjecanje srednjoškolaca u okviru izvannastavnih aktivnosti. U završnicu natjecanja ove godine ušlo je 9 najuspješnijih ekipa iz Splita, Vukovara, Pregrade, Varaždina, Širokog Brijega, Biograda i Zagreba. Uz rješavanje 60 pitanja vezanih uz Domovinski rat i domovinu nam Hrvatsku, završno natjecanje se sastojalo i u provjeri tjelesnih vještina i sposobnosti u 5 sportskih disciplina. Prilikom zajedničkog boravka u Zagrebu učenici su priredili Izložbu likovnih radova, posjetili su zgradu Hrvatskog sabora i Zrakoplovnu bazu Pleso. Drugog natjecateljskog dana svi sudionici sudjelovali su na sv. misi za domovinu, a proglašenje pobjednika uz prigodni program održano je na Oltaru domovine.

Pobjednička ekipa se natjecala pod nazivom *Pauci*, a *Ponos Domovine* za 2011. godinu su **Marko Udovičić, Hrvoje Mijanović i Ante Bošnjak** – učenici

Piše:

Alfred OBRANIĆ

četvrte gimnazije Marka Marulića iz Splita.

U nastavku donosimo govor što ga je 2. prosinca 2011. pred 400 gimnazijalaca te većeg broja profesora i gostiju, u Zagrebu održao ravnatelj XIII. gimnazije, **mr. sc. Želimir Čečura, prof.:**

«Poštovani posjetitelji u dvorani XIII. gimnazije u Zagrebu!

Uvjeren sam da će se na današnjoj prezentaciji projekta *Moja domovina* informirati i uključiti u isti te da će mnogo toga naučiti, ali i da će pronaći mnogo toga što će vas potaknuti da više volite svoju domovinu.

XIII. gimnazija po mnogo je čemu jedinstvena. Smještena u suvremenim prostorima, izvrsno opremljena, s kvalitetnim i stručnim kadrom, sposobna je odgovoriti svim zahjevima suvremenoga odgoja i obrazovanja. Današnji učenici i naša tradicija obveze su koje nas, današnje nastavnike, potiču na još kvalitetniji rad, kako s učenicima, tako i na vlastitom stručnom usavršavanju.

Težimo da škola bude mjesto na kojem će se stalno učiti o domovini koja nije samo tlo na kojem stojimo i iz kojeg vidimo cijeli svijet. Domovina je kora mojeg jezika kojim govorim ili kojim se ostvaruje punina vlastita bića. Moja domovina je svekoliko pripadanje, moj identitet, moj put koji me uvijek vraća u njezinu kuću, njiva na kojoj svijetle brazde mojih preda-

ka, golema baština stvorena za štovanje i prisegu. Meni je najljepša riječ dom, no to nije samo riječ nego svekolika stvarnost.

Gimnazijsko obrazovanje učenicima nastoji usaditi temelje humanističkog i kršćanskog svjetonazora: poštivanje dosljednosti svake osobe, ljubav prema bližnjem te poštovanje drugih, različitih od nas. Preduvjet za to da naša djeca zaisata žive te vrijednosti jest ljubav prema vlastitom narodu, jer kako čovjek može poštivati tuđe ako ne voli svoje? Bez iskonske ljubavi prema domovini, nema ljubavi prema drugome. Dakle, ljubav prema domovini time postaje ljubav prema svakom čovjeku. Nacionalni ponos i patriotizam u najplemenitijem smislu riječi vrijednosti su koje se ne smiju zaboraviti, a u svrhu ljudskosti, ljubavi i života vrijednog življenja te dostojnog čovjeka.

Jedan od načina na koji naše učenike upoznajemo s domovinom jest bogata ponuda izvannastavnih aktivnosti na koje smo posebno ponosni. Jedna je od njih i ova prezentacija koja slijedi.

Ovaj bih kratki govor završio stihovima **Paje Kanižaja:**

zaplakao sam hrvatski

progovorio hrvatski

hrvatskim govorim

šapućem hrvatski

šutim hrvatski

sanjam hrvatski

i na javi sanjam hrvatski

volim na hrvatskom

volim hrvatski

pišem hrvatski

kad ne pišem hrvatski

sve mi je na hrvatskom

hrvatski mi je sve

Svim učenicima, profesorima, namjernim i slučajnim posjetiteljima želim da ova prezentacija bude motivacija za upoznavanje lijepe naše domovine!•

ONI SU PALI ZA SLOBODU HRVATSKE

popis poginulih i nestalih
u Domovinskom ratu

SLOBODNA DALMACIJA
SPECIALNI PRILOG 05.08.2010

Popis zaboravljenih

SAVJET LIJEČNIKA

NE PODCJENJUJMO KAŠALJ!

Tko barem jednom nije imao kašalj? Kašalj, međutim, nije samo nešto što nas muči, gnjavi i dosađuje nam, nego je ozbiljan znak smetnji i poremećaja dišnih putova. Naravno, ne treba kod svake akutne viroze odmah trčati na rendgenski pregled, a još manje smjesta uzimati antibiotike. Razjašnjenje zahtijeva kašalj nepoznata uzroka koji traje dulje od četiri tjedna. Jednako tako kašalj koji dolazi češće od dva puta po tri tjedna na godinu – što se označuje kao kronično.

Uzroci i oblici kašlja su različiti i mnogobrojni. Ponekad je to prolazni virusni bronhitis, tzv. *prehlada*, koji obično prolazi sam od sebe. Postoji i nadražajni kašalj kod prenadraživosti bronha ili radi udisanja aerosola kao što su sprejevi za čišćenje u kućanstvu, deodoransi i sprejevi za kosu. (Moram li posebno naglasiti: i dim od cigarete?) Česte su i alergije - najčešće na kućnu prašinu (zapravo, na izmet grinja), pelud, dlaku i kožu domaćih životinja, parfeme i drugo. Alergije mogu dovesti i do astme, s tipičnim smetnjama izdisanja te *pištanjem* u prsnom košu kod napadaja. Postoji i as-

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIĆ-SOJČIĆ**

tma na bazi kroničnih infekcija, koja se teže lijeći i često prelazi u ireverzibilno oštećenje. Kod srčanih bolesnika postoji

tzv. srčana astma, kao znak popuštanja srčanog rada.

Razlikujemo akutni ili kronični kašalj te neproduktivni (suh) i produktivni kašalj (s ispljuvkom). Kod produktivnog kašla važna je količina ispljuvka, njegov izgled i doba dana kada takav kašalj nastupa. Primjerice, kod proširenja bronha, bronhiekstazije, tipično je obilno iskašljavanje slijepog mlijeka, a kod srčane astme, slijepog mlijeka s crvenim tukom.

RAZMIŠLJANJA O STARENJU I STAROSTI (14)

PROLAZNOST ŽIVOTA

Kako godine promiču, mnogi od nas pokušavaju sažeti svoje spoznaje o žarišnim točkama na elipsi ljudske egzistencije – sreći, ljubavi, sigurnosti, patnji, strahu, smrti. Te su nas točke uvijek zaukljale, oko njihova su se sadržaja u svim životnim razdobljima vrtjeli naši dani i misli u danima. U mladosti nije bilo lako zadobiti perspektivu, no životno je iskustvo sabiralo kameniće i slika je dobila čvrše obrise – iako nikada potpuno čvrste. Dijelovi mozaika uvijek su se preslagivali, a neke su površine ostajale neispunjjenima – osobito u odnosu na pitanja prolaznosti i smrti.

Nastanak i gašenje života odvijek zakupljaju mislećeg čovjeka. Iz kojih li dubina stižemo! U koje dubine odlazimo! Tražeći odgovore, većina će se ljudi naći pred zidom – i oni koji čovjeka doživljava-

Piše:

Maja RUNJE, prof.

vaju kao krunu Božjeg stvaranja, kao i oni koji ga vide na jednoj od evolucijskih stepenica.

O prolaznosti govore sva religijska pisma i svi veliki svjetski autori, od Cicnerona do današnjih umova. Uključuju sve mogućnosti ljudske imaginacije: utjehu, očekivanje novog života, pragmatično nabranjanje prednosti životnih mijena, negiranje, očaj.

U ogledu *O starosti* Vladimir Jankelovitch, francuski filozof, podrijetlom židov iz Rusije, piše: „Staroga čovjeka iz dana u dan obuzimaju nove sumnje. Protekli život, koji se sprema zauvijek ugasići, čini mu se nestvarnim snom. Nećim

dalekim, zaognutim sjetom, poput prošlogodišnjeg kalendara na kojem su bili označeni termini koji su sada suvišni te mikroskopska događanja čije značenje je u međuvremenu izblijedjelo. Uskoro ga čeka nekoliko lopata zemlje. I to će biti to. Zar se isplatilo roditi, apsolvirati duge godine ovozemaljskog praktikuma, a onda to apsurdno putovanje privesti kraju tako da se završi u grobu?“

Jankelovitch je egzistencijalist i njegova je perspektiva crna. Mnogi će ljudi krajem svoga života dati otvorenniju i optimističniju perspektivu, osobito ako doživljavaju da su napravili sve što je bilo u njihovoj moći da izgrade sebe i svijet oko sebe, budu podrška drugima, na noge dignu dobru i poštenu djecu. Ipak, nitko ne će razumjeti zašto je čovjek potpao pod strašnu osudu da je prolazan, da mora

vanje ujutro. Što se izgleda ispljuvka tiče, žuto-zelena boja govori za bakterije, bijela i pjenušasta za obični kronični bronhitis kakav je tipičan za pušače, a crvenkasta za virusnu upalu pluća pa čak i rak. Kod kašla s povisom tjelesnom temperaturom treba misliti na upalu pluća. Minimalno povisena jutarnja temperatura, naročito uz noćno znojenje, potiče sumnju na tuberkolozu, na koju se danas često ne misli, iako je ima sve više.

Važno je spomenuti dva vrlo česta uzroka stalnom kašljivanju i kašljucanju koji se nerijetko previđaju. Prvi je učestala hunjavica i(l) sinusitis radi kojih sekreti iz nosa silaze kroz ždrijelo preko grkljana u bronhe te ih iritiraju ili inficiraju. Drugi je želučani reflaks i dizanje želučanog soka i kiseline u jednjak te njihovo prelijevanje u dišne putove. Te smetnje treba prepoznati, a njihove uzroke liječiti - kod specijalista otorinolaringologa, odnosno

gastroenterologa. Tražeći uzroke kašla, ne smijemo smetnuti s umanju mogućnost tumora bronha, koji često postoji i desetak godina prije negoli se najavi kašljem. Malo se misli i na hripavac koji neočekivano često pogoda starije osobe. Zato se preporuča cijepljenje, osobito onih koji dolaze u dodir s malom djecom.

Naročito je važno misliti da je učestali ili trajni kašlj možda prvi znak kroničnoga opstruktivnog bronhitisa („COLD“-a), bolesti koja napreduje s učestalom pogoršanjima, s kašljem i žilavim ispljuvkom tijekom barem tri mjeseca godišnje, čestim superinfekcijama, teškoćama disanja, nedostatkom zraka te opadanjem radne sposobnosti i opteretivosti. U poodmakloj fazi bolesti, naročito uz pretilost, može doći do teške invalidnosti radi popratnog opterećenja srca. Ta je bolest osobito česta kod pušača.

Dakle, kod dugotrajnog kašla obvezatan je pregled kod specijalista, koji će bolesnika preslušati, izmjeriti plućnu funkciju te odrediti rendgenske i druge preglede. Kod „običnoga“, akutnog kašla si možemo pomoći i sami: čajevima od majčine dušice, metvice, lipe ili kamilice, inhaliranjem žalfijom, kamilicom ili slanom vodom te toplinom. Dobro staro kućno sredstvo je vruće mljeko s prženim šećerom ili medom. Izlazak na čisti zrak, uz odgovarajuću odjeću, vrlo je blagotvoran. Kod nadražajnog kašla mogu se uzimati lijekovi za smirenje kašla, ali samo onda ako je kašaj suh, da sekret ne bi zastao u dišnim putovima. Inače postoje lijekovi i sirupi za lakše iskašljavanje i omekšavanje sekreta.

Što još? Naravno – ugasiti cigaretu i prestati pušiti!•

otici zauvijek, bez svoje volje. Osjećaji i misli uvijek će lebdjeti između povjerenja i zaprepaštenosti, između mira i nemira.

Često se čuje da je znanost trebala učiniti više da smanji razdaljinu između filozofskog i praktičnog te ljudima pomogne u prihvaćanju prolaznosti i smrti. Istina je

da o pitanjima starosti znanost danas govori više negoli je to činila ikada do sada. Liječnici istražuju bolje liječenje starih ljudi, psiholozi njihove kognitivne potencijale, biolozi genetske procese starenja, neuroznanstvenici mogućnosti stoga mozga, povjesničari starenje kroz kulturu i vrijeme, sociolozi životne sti-

love, politolozi neravnoteže generacija, gospodarstvenici održive finansijske modela sve starijeg društva, a pojedini se znanstvenici bave i samim procesom i činom umiranja (Sherwin B. Nuland, *Kako umiremo*, Knopf, 1994.; Gian Domenico Borasio, *O umiranju*, C. H. Beck, 2011.).

Sva će ta znanja ući u suvremenu kulturu te ljudima olakšati starost, pa i samo umiranje. Kad osoblje zagrebačkoga staračkog doma u Klaićevoj bude znalo malo više negoli zna sada, ne će se dogoditi da netko umire kao što je nedavno umirala predraga prijateljica – uz glasno ljetanje televizora, koji je bio stalno upaljen kako bi zabavio staru, dobro pokretnu ženu, oboljelu od Alzheimera, koja je bila zatvorena (!) u istoj sobi...

Ali znati o dostojanstvenom umiranju ne znači razumjeti smrt! Pred krajnjim pitanjima, pred pitanjem o smrti, sve znanosti ostaju nijeme - pa i kada se, u teškom plesu na žici, pokušavaju doticati metafizike. Ne pomaže filozofija, iako ona zna govoriti o razlozima stvari uopće, ne pomaže umjetnost iako zna oponašati život i *rastvarati* ga da ga se bolje vidi, a ne pomaže čak ni teologija - osobito ne onaj njen dio koja izvore vjere nalazi u umu.

Tko li može pomoći...?

Vapimo za odgovorom o tome kako smo ovamo pristigli da sanjamo, volimo, skladamo stihove, smijemo se i čeznemo ...•

NOVA GODINA

P ostoji rasprava: je li ili nije Nova godina pogodna za ozbiljna razmišljanja? Jedni misle: ne zove li se ona „najluđom noć“; pa kako bi onda mogla biti pogodnom za ozbiljne razgovore? Nu ima i drugačijih mišljenja. Njihovi zastupnici Novu godinu - barem kad je riječ o starijim i već osnarjelim ljudima - najčešće povezuju s doživljajem prolaznosti, pa bi po tome Nova godina bila nedvojbeno prikladna za prijateljske razgovore o nezaobilaznim pitanjima u koja zacijelo ide i pitanje o prolaznosti svega pa i ljudskoga života.

Prolaznost je - mislili mi na nju ili ne, htjeli mi to ili ne - bitna odrednica naše opstojnosti na svijetu. Ona je ujedno i najizazovnija i najusudnija (= naj-sudbonosnija, najneminovnija).

Za svakoga tko se s činjenicom prolaznosti ozbiljno susreće, ona je izvor najozbiljnijega pitanja: ako je sve podvrgnuto neumitnu (ne-moljivu) zakonu prolaznosti koji je onda smisao naše opstojnosti na zemljama?

Pokušajmo najprije malo proširiti svoje obzorje! Na pozornici svjetske povijesti ubrzano se odvijaju brojni i za cijelo čovječanstvo, posebice za njegove pojedine dijelove, vrlo važni događaji, ponekad i odsudno važni! Mi ih posredstvom (=zahvaljujući) radija i televizije te nepregledna mnoštva novina i raznorodnih tiskovina možemo pratiti ponovo i bez odgode. Jedni nas uzbudjuju manje, drugi više, kod jednih zastajemo zbumjeni i prestrašeni, drugima se divimo i radujemo. Promatramo pak u cjelini, i jedni i drugi potiču nas na razmišljanje pa ih raščlanjujemo, uspoređujemo, procjenjujemo i ocjenjujemo.

Pomnije ispitivanje i proučavanje daju nam naslutiti kako su se - više manje - svi ti veliki sudbonosni događaji mogli i drugačije odvijati i završiti posve drugim ishodom.

Eto, primjerice, svi znamo za izgradnju spomen-crke na Krbavskom polju kao trajna sjećanja na grozni poraz - pokolj hrvatskih mladića u sukobu s Turcima 1493. Malo se tko može oteti turobnu osjećaju i na samo površan spomen te bolne povijesne činjenice. Nu oni koji se malo

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

ozbiljnije njom pozabave, bit će duboko potreseni kad spoznaju kako ishod nije morao biti takvim! Prije bitke stigla je banu Derenčinu poruka neka ne počinje boj dok ne stigne pojačanje, a bilo je obilno, iz Štajerske, pod vodstvom Jakova Sekelja, vojvode rimskoga kralja. Nu samouvereni vojskovođe ne htjedoše čeka-

mišljenosti i umišljenosti pa, tu i tamo, i izdaje, bijaše velika ako ne i presudna.

Međutim, ovdje je potrebno spomenuti kako ljudske namisli, želje i pokušaji, u značajnim povijesnim zbivanjima nikad nisu završile ili se nisu dugo održale kako to bijahu zamišljali njihovi začetnici. Treba se samo prisjetiti prvih nastupa i pobjeda Aleksandra Velikoga (356.-323.), Napoleona (1769.-1821.), Hitlera (1889.-1945.) i Staljina (1879.-1953.).

Kako su se odvijali i do čega su dovodi-ni njihovi pothvati, rječito govori samo jedan primjer.

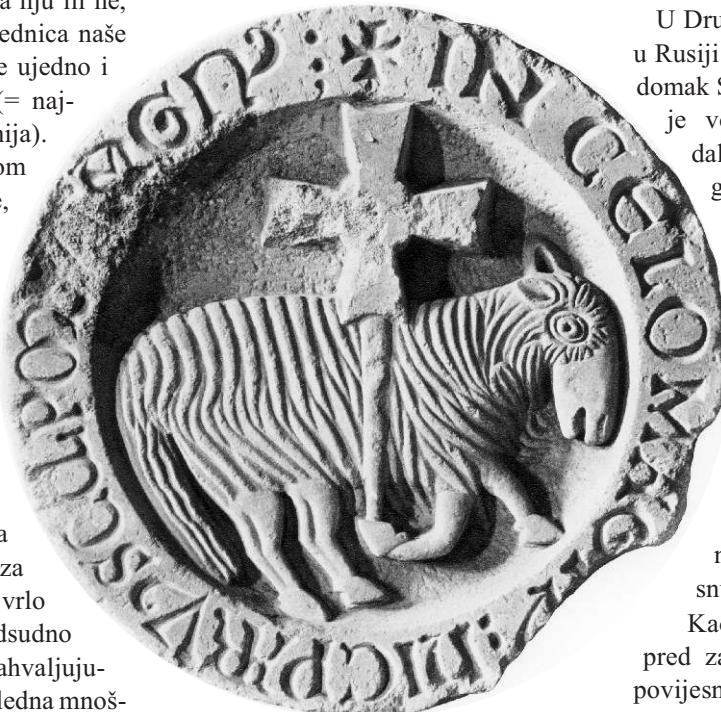
U Drugome svjetskom ratu Nijemci su u Rusiji postigli dvije velike pobjede nadomak Staljingradu. Međutim, njemačko je vojno vodstvo procijenilo kako daljnje napredovanje ne će biti moguće pa su predložili povlačenje.

Hitler je to odbio. Njemačka je vojska bila poražena i to je bila velika prekretnica - bijaše to slom njemačke vojske u Rusiji. Kod Staljingrada su Nijemci izgubili 250.000 vojnika.

Za naše razmišljanje navedeni su primjeri veoma rječiti: oni jasno govore kako je istinita mudra narodna izreka: čovjek snuje, Bog određuje.

Kao vjernici, naočigled toga stojimo pred zadaćom (obvezom): povezati to povijesno iskustvo s biblijsko-kršćanskim porukom i zaključiti što ta poruka znači za nas ovдји i sada!

Primjeri su uzeti iz širih okvira svjetske povijesti, ali oni govore o ljudskome životu uopće. S čisto ljudskog motrišta, iz ovih se primjera vidi kako čovjek pojedinac biva potpuno zanemaren - on je samo sredstvo u rukama ovozemaljskih silnika. On je to i dan-danas! Što je jedan tvornički radnik u velikim milijunskim gradovima diljem svijeta? Ostane li bez posla, on je jadnik (nevajnik), jadniji od najnevajnijeg roba u robovlasničkom sustavu staroga vijeka. Biblijsko-kršćanska poruka glasi: ON TO NIJE NIKADA! Čovjek pojedinac ima u sebi ljudsko dosljedanstvo i ono je nepovredivo, iza njega stoji Bog! Ljudska je osoba, svaki je čovjek jedincata i neponovljiva vrijednost, on je jedini u mogućnosti unijeti u ovaj svijet vrijednost ODGOVORNA

ti. K tomu ban Derenčin nije htio prihvati preporuku cetinskoga kneza Ivana Frankopana da se Turke dočeka u neprohodnim klancima, a ne na otvorenu polju, zbog njihova nadmoćna teškoga konjaništva koje na neprohodnu tlu ne može razviti svoju ubojitost, dok je na ravnu tlu nesavladivo, pogotovu kad su brojčano premoćniji. Nu Mađar Derenčin na to je odgovarao uvrjedama kako su Hrvati strašljivci. Knez Frankopan Cetinski oštrotu mu je odgovorio kako će to biti rasap hrvatske zemlje, a ban će vidjeti što su Turci i kako boj biju. Prevladalo je mišljenje bana Derenčina, i bitka je tragično završila - porazom hrvatske vojske.

I u drugim, odsudno važnim zbivanjima, uloga ljudske ograničenosti, nepro-

BOŽIĆ PRI NAS

MORALNA DJELOVANJA što omogućuje ostvarivanje pravednosti i čovječnosti među ljudima, ljudskoga života i zajedništva. Moralno izgrađen čovjek - čovjek čovječnosti predstavlja ČUDESNU POJAVU, UDIVLJENJA VRIJEDNU ZA SAV SVIJET!

I na drugim područjima djelatnosti čovjek može činiti divna djela, ali bez MORALNO ODGOVORNA DJELOVANJA NEMA ČOVJEKA DOSTOJNA ŽIVOTA, A POGOTOVU NEMA ISTINSKO-GA ZAJEDNIŠTVA MEĐU LJUDIMA.

U tom pak ključnu ulogu igra ljudska sloboda. Nu ona je u našoj stvarnosti često vrlo dvojbena, pa je ovdje potrebno istaknuti: sloboda nije isto što i samovolja, jer samovolja otvara put nasilju i srozava čovjekov moralni lik! Ključ za čovjeka dostoju učinkovitost slobode krije se u NADILAŽENJU sama sebe, u našoj sposobnosti STAVITI SLOBODU U SLUŽBU LJUBAVI, UČINITI JE DJELOTVORNOM NA POLJU ČOVJEKOLJUBLJA. Samo onaj čovjek koji gleda visoko iznad sebe (daleko ispred sebe) i koji živi nadilazeći granice svoga uskoga svijeta te, u službi čovjekoljublja, ljubavi i prijateljstva spram drugoga nadrasta sama sebe, jedino taj i takav čovjek otkriva smisao života na zemlji i time ujedno postavlja temelje za sretan i čovjeka dostojan život na zemlji!

To treba shvatiti ozbiljno. Nitko od nas nije neko samoniklo i samovolji, svojoj ili tuđoj, izloženo biće. Svi smo mi povjesno odgovorni; nismo na isti način i u istoj mjeri ali smo svi pojedinačno i zajednički odgovorni.

I Biblija i Krist gledaju na naš život kao na put, hod prema cilju - u susret Bogu.

Sadašnji nam povjesni trenutak, prijeporna pitanja i tegobe ozračja u kojem živimo, nalažu pojačanu skrb za uzajamnu odgovornost. Živeći u sebičnu i strastima opterećenu svijetu, dužnost nam je u pojačanoj mjeri posvjedočiti svoje zajedništvo. Ako se mi ovdje i sada ne predstavimo svijetu SNAGOM SVOGA OTPORA SPRAM SVIH STRAŠILA I RAZORNIH SILA DANAŠNJEGA DRUŠTVA, PROIGRAT ĆEMO SVOJU NADU U KRISTA I NE ĆEMO JE MOĆI PRENIJETI SVOJOJ DJECI I SVOJIM UNUCIMA, NARAŠTAJU ŠTO DOLAZI NAKON NAS!

A to bi bila naša osobna i zajednička propast!•

I ovo leto Božić nam se javla s podravski zvonikov, gde okupla, teši, lucke duše, vu dobru i v zlu. Betlemsko je svetlo zasvetilo i vu naše dome.

Odbežala so leta, naše mladosti nekam vu zaborav. Odbežala so, nestala vu noćnim nebeskim zvezdama svemirskoga svoda. Ostavile so nam pregršt sakavki spomeni od božični javi.

Rođeno selo vu badne noći.

Naša je hiža neosvetlena.

Mi stari se sečamo, kak smo z mamom vu kmične sobice čekali božično svetlo. Počkoma, poleko podel se je je Japa domaćin na vrate. Za sebom vleče kupa žetvene slame. Slamo je prestr pod stol. Z vužganem duplerom v roke, na slame klečimo, molimo i popevamo:

Narodi nam se Kral nebесki

od Marije čiste Djevice...

Onda, vu hiže Japa vužge svetlo. Dragul je došel vu hižo, ona je osvetlena. Mama nosi na stol plode s polja. Večeramo posna jela. Z jabokami, oreji kitimo betlema. Valjamo se po slame, popevamo božične popevke.

O pol noći, idemo vu cirkvo k polnoćne meše. Pred štalicom se poklonimo Onomu, koj se je rodil radi čoveka. Poklonili so se i brojno "godišnaki": bezposlice, lutalice, lenčine, prianice- verniki i grešnici. I tu, vu cirkve, pri polnoće, omekšana hrvacka srca zajedno mole, popevajo:
Svim na zemljji, mir, veselje
budi polak Božje volje,
to sad Božić navješće
- i glas s neba potvrđuje!

Slavko ČAMBA

J. de Ribera: Poklonstvo pastira (oko 1650.)

BOŽIĆNA PRIČA

Piše:

Tefko SARACEVIĆ

JA SLAVIM BAJRAME. Neobično je zato da baš ja pišem božićnu priču. No tamo negdje daleko, skoro već u mojoj podsvijesti još živi sjećanje na onaj jedan Božić. Nezaboravni i neizbrisivi. Na onaj prvi Božić u «crvenom raju». Možda zato i ova moja priča ima drugu vrijednost. Ja nisam slavio. Ja sam samo plakao i suosjećao s ljudima...

BADNJAK 1945. Zagrebački Okružni Sud u Petrinjskoj 12. Već drugi dan ne otvaraju se vrata ćelije, osim za onaj kratak jutarnji period uz dernjavu: «Kibla,

logora u šumu» ... «Dolazi opća amnestija» ... «Ne, Amerikanci će prisiliti Tita da odstupi, pa se prije odlaska želi riješiti svih zatvorenika i jednostavno ih pobiti.» «Ne, nego milicija čuva zatvor, jer se partizanska rulja želi za Božić probiti u ćelije i sve linčovati.» «Ne, Zapad pravi strašan pritisak, pustit će nas sve iz propagandnih razloga kući.» «Ne, vojska, koja je prešla

najbesmislenije vijesti, u koju ne bismo povjerivali. Izgubljen je i zadnji smisao za realnost. Ostaje jedna jedina očajnička nada. Ostati živ. Ostati živ.

Ostati živ. I još jedanput vidjeti sunce, mjesec, nebo, drugačije, nego kroz ispresijecane rešetke. Za živo čudo nekoliko stražara-ključara ostalo je još od stare garde. Bili su to stariji ljudi, zatvorski ključari iz stare Jugovine, za NDH i sada konačno za partizana. Ljudi, koji su drhćućih ruku otvarali ćelije i koji su na kraju (za njih se to može doslovce reći) skoro svi završili – s onu stranu brave. Nastojali su nam olakšati položaj koliko su to mogli, makar je iza njih, uvijek stajao jedan «šumski» sa strojnicom.

Dan prije Badnjaka prokrijumčarena je tako u našu ćeliju po stražarskoj vezi – jedna grana. Zelena, mala borova grana. Pomalo otrcana i zablaćena, s iglicama, koje su počele već otpadati. Ali u ćeliju kao da je donesena svetinja.

SPUSTILA se večer. Badnja večer. S hodniku se nije čuo ni glasak, a u ćelijama se osjetio svaki dah. Prestale su karte, prepiske i pričanja. Zavladao je neki čudan mir u potajnom nemiru. Neki svečani mir. Ona sakrivena borova grana izvučena je i pričvršćena pod prozor. Tiho, bez mnogo riječi. Malena, skromna grana kao da je odjednom postala čudan simbol. Simbol svega izgubljenog i svega očekivanog. Simbol slobode.

Sa šaptom je počelo kićenje. Ne znam, da li se ikad ijedno božićno drveće kitilo s više pažnje, više osjećaja i više sus pregnutih suza. Svatko je objesio nešto: izrezani papirić, nekakvu šarenu vrpcu, sakrivenu sličicu svojih milih, komadić izdjelane konzerve, uvojak dječje kose, ispaljenu čahuru, kutiju šibica s imenom majke, vjenčani prsten.

Bila je to najneobičnije okićena božićna grana. Na njoj kao da su visjela ljudska srca, ljudske suze i – sjećanja.

Napravili smo kandilo iz konzerve, nešto žrtvovane masti i komadića vrpce s nečije cipele. Pomeli smo ćeliju i uredili je najljepše što se moglo – iako u njoj nije bilo gotovo ničega. Sjeli smo u dubokoj tišini za zajedničku večeru. Na podu je bio prostroj komad papira i na njemu sve što je ostalo poslije dva dana glada. Nije bilo mnogo, ali je i to bilo previše. Glad kao da je zaboravljen.

U ćelijama se začuo zvuk zagrebačkih zvona...

voda!» Oni koji donesoše vodu ulaze zastrašeni: «Na hodniku je veliki mitraljez. Spreman, otvoren, redenici!»

U čitavom zatvoru vlada neka posebna napeta atmosfera. Nitko ne zna zašto. Nitko ne zna što je. Tek došaptavanja, halucinacije. Panične vijesti i lude nade. «Englezi će umarširati za Božić.» «Ne, nego sprema se veliki Božićni Pokolj.» «Ni to, nego opći ustank je naprotiv već spreman i počinje za Božić.» «Ne, Rusi dolaze» ... «Partizani se medju sobom kolju» ... «Organiziran je masovni bijeg iz svih

u Austriju u svibnju, ponovno je naoružana, probila je granicu, već je u Sloveniji.»

Ne, da, ne, da, vijesti se množe kao bacili. «Radio Kibla» (kako smo zvali te naše vijesti) emitira punom parom. Uza zid se pritisne porcija, onaj u susjednoj ćeliji prisloni na istom mjestu svoju porciju, pa kad se tako u porciju govori, a na drugu se dobro pritisne uho, može se kroz najdeblje zidove govoriti kao kroz telefon. I taj naš zatvorski telefon radi dan i noć i prenosa vijesti – u koje očajnički vjerujemo. Nema te nemoguće, najluđe i

Na svačijem se licu video izraz odsutnosti. Nitko, zapravo, nije više bio u našoj čeliji. Svi su se preselili tamo negdje u prošlost, gdje su sa svojima u toploj sobi stajali pod borom. Tamo negdje gdje nema straha, panike ni očajanja; gdje se govori glasno, a ne šapatom; gdje ljudi dišu na prisluškujući korake na hodniku; gdje se iz sna bude bez more i sablasnih priviđenja, negdje...gdje čovjek u čovjeku gleda čovjeka.

I TADA, odjednom, u trenu sekunde, kroz maglu razmišljenja odjeknuše zvona sa zagrebačke Katedrale. Nešto se posebno tog časa uvuklo kroz rešetke i razbijeni prozor, razlilo po sivim zidovima i sivim licima zatvorenika. Trnci su prošli tijelom, a u duši je zavladalo uzbuđenje. Zvona zagrebačke Katedrale doprla su do nas... njihovi su zvuci odjeknuli u među zidovima tamnice.

Ustali smo i stali uz prozor pod okićenu granu i zapaljeno kandilo. Tišina, potpuna tišina, sablasna, jeziva, a ipak tako umirujuća tišina prekidana je samo dubokim basom toliko dragog i toliko poznatog zvona.

Tišina. Najedanput iz neke čelije na drugom katu, začuo se glas. Visoki, ugodan, skoro plačući tenor zapjevalo je: «Narodi nam se kralj nebeski».

Crna tišina kao da je postala još dublja. Ponoć kao da je bila još tajanstvenija. Bez daha. Odjeknula je zato još jače poznata melodije nepoznatog pjevača.

I onda kao po dogovoru, jedna je čelija za drugom prihvatiла pjesmu. Svi su možda stajali pod svojim razvijenim prozorima, lutajući pogledima kroz željezne rešetke. I pjevali. Pjevali. Pjevali iz srca, iz duše, iz suza. Nekoliko stotina ljudi, možda i tisuću, pjevali su tako jednim glasom, jednim srcem. Čuli smo to kroz prozor, kroz zidove, ali pjesma se nije orila. Nije to bila pjesma, koja bi ponosno zvonila... Ne, ona je lebjdela, tužno, ganutljivo lelujala zrakom i dizala se nekud put neba. Pjesma pjevana suzama i glas isprekidan rešetkama. Bilo je to nešto posebno. Nemoguće za opisati, samo za osjetiti.

Pjesma i suze. Suze muškaraca.

Nitko nije jecao. Pa ipak. Suze su tekle s pjesmom. Zapinjale su u neobrijanim bradama, u borama što su ih izbrazdale patnje. Nitko ih nije brisao. Kapale su tople na hladni betonski pod... Nitko ih se nije stadio...

Svaka riječ pjesme – jedna suza. Nikada nisam znao, da ima toliko suza i da se tako može plakati bez jecaja – od uzbuđenja.

Zaboravili smo svi i na zatvor i na rešetke, na miliciju i osude, na zidove i logore. Zaboravili smo na sve – tek na jedno ne: na pjesmu i suze.

Čudno je gledati muškarce kako plaću, čudno, jer ih drugačijima zamišljamo. Međutim, te večeri ništa nije bilo čudno. Suze se nisu smatrala slabоšću niti kukačlukom.

Ljudi koji su nekoliko dana poslije Božića odvedeni na vječni put, sa smiješkom pri oproštaju i šalom na ustima, plakali su sada kao dijete u majčinom krilu...

Ne znam, zaista, da li je baš na meni da pišem Božićnu priču. Smijem li to uopće, da li mi je dozvoljeno kao muslimanu? Oprostite zato na tome, braćo katolici.

Želio sam jedino opisati osjećaje, svoje, i svojih prijatelja katolika u zagrebačkoj tamnici. Želio sam to, jer kao da još uvijek, negdje daleko u svemiru, ali i u našem sjećanju zvoni ona božićna pjesma, rešetkasta i suzna, tužnog nesretnog i za mnoge posljednjeg Božića godine Gospodnje Tisućudevetstočetrdeseti pete.

(Priča je pod pseudonimom Emin Sedlar i nadnaslovom «Iz serije: Zapis jedne mladosti», objavljena u Novoj Hrvatskoj, 2/1959., br. 12, London, prosinac 1959., str. 1.) •

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovičeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s moguć. pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002.- svi brojevi časopisa (1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s moguć, pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Korićani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pliić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
SLAVKO RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
MATO LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (IX.)

17. VII. 1895. Otvoren je *Starčevićev dom* (današnja središnja Gradska knjižnica na Starčevićevom trgu) u Zagrebu, te je počela i skupština Stranke prava. Na skupštini je izabran središnji odbor, u koji su ušli predstavnici banske Hrvatske, Dalmacije, Rijeke, Istre, BiH i Slovenije. Prvi je put stvoren takav odbor, koji je bio nužan kako za rad svremeno organizirane stranke, tako i kao predstavništvo jedinstvenosti pravaša. Zbog pritiska Folnegovićeve struje Frank je na skupštini izjavio da se zadovoljava ulogom „prostog vojnika“ u stranci, iako je Starčević u svom obraćanju skupštini pohvalno spomenuo pojmenice samo Franka. U središnji odbor su ušli samo predstavnici Folnegovićeve struje, dok su Frankovoj struci pripala samo dva zamjenička mjesta (Kumičić i Prodan). Tri mjeseca kasnije je došlo do Prvoga pravaškog raskola.[1]

14. X. 1895. Studenti predvođeni Vladimirom te Ivicom Frankom skinuli su mađarsku zastavu sa slavoluka na tadašnjem Trgu Franje Josipa (današnji Tomislavov trg). Osim toga i velikosrbi izazivaju. Srpska pravoslavna crkva, Srpska banka i Srpska pravoslavna općina istaknuli su samo srpske zastave što rezultira nasilnim hrvatskim demonstracijama.[2]

16. X. 1895. Studenti i učenici (mnogi od njih pravaši) pale mađarsku zastavu na Jelačićevu trgu kod spomenika banu.

21. X. 1895. Na izvanrednoj sjednici zagrebačkog gradskog zastupstva Fran Folnegović, predsjednik kluba Stranke prava u Zagrebu, blago je osudio postupak mladeži – spaljivanje mađarske zastave. Sljedeći dan došlo je do raskola u Stranci prava.[3]

22. X. 1895. Raskol Stranke prava, povod – Folnegovićevo „osudu“ mladeži. Saborski zastupnici Ante Starčević, Josip Frank, Eugen Kumičić i Mile Starčević osnivaju Čistu stranku prava, tj. formalno „klub čiste stranke prava“. Time je kulminiralo nezadovoljstvo dijela pravaša srpskom skupštinom Stranke prava te godine. Tada su izabrani u središnji odbor

Priredio:

Mladen KALDANA

stranke sve sami budući *domovinaši*. Od budućih frankovaca samo je Eugen Kumičić ušao u središnji odbor i to kao zamjenik. Bez ikakva položaja ostali su saborski zastupnici Josip Frank, Mile Starčević te stari pravaši Josip Gržanić i Mijo Tkaličić. Uzrok raskola, osim očite povrede osobnih časti, jest i u ideološkim razlikama. Budući *domovinaši* su za blisku suradnju s *obzorašima* (čak i fuziju) po cijenju i „detronizacije“ Starčevića. Skoraš-

laziti do 1932. Dok je *Hrvatska* bila glavni organ *frankovaca* (1913.-1918.), u Varaždinu je izlazilo *Hrvatsko Pravo. Pučki ilustrovani list Stranke prava za politiku, gospodarstvo, pouku i zabavu* (1914.-1918.). Na prijelazu 1918./1919. frankovački narodni zastupnik Josip Milković je neuspješno pokušavao prenijeti varaždinsko *Hrvatsko Pravo* u Zagreb, što će biti spomenuto u službenom prosvjedu HSP-a predsjedništvu Privremenog narodnog vijeća u Beogradu (27. veljače 1919.). Tek od kolovoza 1924. izlazi spomenuti list kao glavno glasilo HSP-a, umjesto dotašnjeg (*Hrvatska Misao*). S obnovom

HSP-a u veljači 1990., pokrenuto je i *Hrvatsko Pravo* s prvim brojem u travnju.[5]

16. XI. 1895. Osuđeni su mladići zbog skidanja i spaljivanja mađarske zastave. Među njima i pravaši: Osman Nuri Hadžić, Ivica Frank, Vladimir Frank, Josip Heneberg, Aleksandar Horvat i Zvonimir Vukelić (svi pripadnici Čiste stranke prava).[6]

2. XII. 1895. *Hrvatska*, glasilo matice Stranke prava promijenilo je ime u *Hrvatska Domovina*. Od tada će pristaše matice Stranke prava biti poznati kao *domovinaši* nasuprot *frankovcima* iz Čiste stranke prava. Od prosinca 1900. ponovno izlazi pod imenom *Hrvatska*. List će se ugasiti 1908. ostavivši iza sebe veliki novčani dug, a njegovo mjesto će preuzeti milinovačka *Hrvatska Sloboda*. „Domovinaško-obzoraški“ HSP bijaše jedan od utemeljitelja Hrvatsko-srpske koalicije, pa je i njegova uređivačka politika bila adekvatna tome. Onodobni poznatiji urednici i (povremeni) suradnici *Hrvatske bijahu*: August Harambašić, Vjekoslav Klaić, Ivana Brlić-Mažuranić, A. G. Matotić, Milutin Nehajev, Ferdo Šišić, Kerubin Šegvić i Stjepan Zagorac.[7]

Starčevićev dom (današnji izgled)

nji *frankovci*, pak, prihvataju samo pripajanje obzoraša Stranci prava, jer je samo ona pozvana da predvodi borbu za samostalnost Hrvatske.[4]

2. XI. 1895. Izašao je prvi broj dnevnika *Hrvatsko Pravo*, glavnog glasila Čiste stranke prava. U prvom broju je objavljeno i Starčevićovo pismo upućeno Josipu Franku 31. listopada 1895., u kojemu pobija sve priče o svojoj teškoj bolesti i optužbe da pod utjecajem okoline donosi odluke. *Hrvatsko Pravo* će tijekom, na kraju neuspješnih, pregovora o spajanju s HSP-om jedno vrijeme biti „novine Hrvatske stranke prava“ (ožujak-listopad 1903.). Uz prekide list će iz-

28. II. 1896. ANTE STARČEVIĆ preminuo je u Zagrebu. Ideolog moderne hrvatske nacije, političar, mislijac-filozof, pisac, jezikoslovac, poliglot, narodni borac ili naprosto „Otc domovine“. Rođen je u Žitniku 23. svibnja 1823. Nešto više u tekstu na dan njegovog rođenja.

20. X. 1897. U Zagrebu je Čista stranka prava osnovala *Prvu hrvatsku radničku tiskaru*.[8]

27. VII. 1898. U Mostaru počinje izlaziti *Osvit* koji je uspio istaknuti osnovne crte hrvatske politike u BiH. Te je godine konačno dopušteno korištenje hrvatskog nacionalnog imena u BiH, nakon dvadeset godina austrougarske okupacije. Urednik *Osvita* bio je pravaški književnik Ivan-Aziz Milićević, tako da je pisanje tog lista bilo pod snažnim pravaškim utjecajem. U pitanju pravaškog raskola u banskoj Hrvatskoj *Osvit* je službeno zauzeo neutralno gledište, no u tekstovima je bilo vidljivo da su bliži Čistoj stranci prava.[9]

12. X. 1898. Na Trsatu je održana skupština domovinaške Stranke prava na kojoj sudjeluju i predstavnici slovenske Katoličke narodne stranke (od 1905. Slovenska ljudska stranka). Prije trsatske skupštine napisao je *Slovenec*, glasilo navedene slovenske stranke, sljedeće. Hrvatsko državno pravo, povjesno i zakonski utemljenio, dokazuje: 1. da je Kraljevina Hrvatska samostalna država, 2. Hrvatskoj pravno spadaju i zemlje u kojima žive Slovenci.[10]

19. X. 1898. U Arbanasima kraj Zadra osnovana je dalmatinska Čista stranka prava, u kojoj je glavnu ulogu imao svećenik Ivo Prodan, po kome su dalmatinski „čisti“ nazvani prodanovci. Službeno prvim čovjekom dalmatinskog ČSP-a postao je Petar Baturić. Glasilo dalmatinskog ČSP-a postala je zadarska *Hrvatska Kruna* (izlazi od 1893.). Iako je dalmatinska Stranka prava službeno zauzela neutralan stav prema raskolu banovinskog pravašta 1895., skupina oko Trumbića i Supila je podržavala *domovinuše*, a Prodanova struja *frankovce*. Na početku Frankova djelovanja u Stranci prava bila je obrnuta situacija – Supilo se pohvalno izražavao o Franku, dok je Prodan istupao protiv njega. Prijelomni trenutak za raskol dalmatinskog pravašta bila je stranačka skupština u Splitu tijekom kolovoza 1898., kada je postalo jasno da su razlike nepremostive. Glede naselja Arbanasi treba istaknuti da je to ishodište pravaške misli u Dalmaciji. Tamo je 1880. održan prvi sastanak dalmatinskih pravaša, a već su 1873., na svečanom sastanku izrazito hrvatski orientiranih narodnjaka, prihvaćena „čisto hrvatska

načela“ i primat Ante Starčevića. Zanimljivo jest da je stanovništvo Arbanasa albanskog (arbanaškog) podrijetla. Oni nisu zaboravili svoje etničko podrijetlo, ali se većina njih *osjećala „političkim Hrvatima“*, i, štoviše, prednjačili su u radikalnom hrvatstvu/pravaštvu.[11]

Dr. Ante Starčević - detalj spomenika I. Rendića

7. V. 1900. U Splitu je održana osnivačka skupština Hrvatskoga političkog društva, čijim predsjednikom postaje Ante Trumbić. Već je u jedinstvenoj dalmatinskoj Stranci prava postojala želja za osnutkom društva koje bi okupljalo, bez obzira na stranačku pripadnost, istaknute dalmatinske Hrvate u borbi za hrvatska narodna i politička prava. Premda je društvo zamišljeno kao nadstranačko-izvanstranačka politička udruga, ono je zapravo bilo društvo matice dalmatinske Stranke prava. Ono je službeno imalo „svrhu da užgaja, širi i brani u Dalmaciji hrvatsku narodnu i političku misao“. Ne-službena svrha jest borba za legalno ujedinjenje Dalmacije s banskom Hrvatskom, te stvaranje cjelokupne hrvatske države u sklopu Monarhije. Zbog prevladavajućeg utjecaja matice dalmatinske Stranke prava u društvu, prodanovci nisu željeli biti dijelom toga, uvidjevši odmah da se ta udruga kreće u smjeru fuzije (dijela) pravaša s Narodnom hrvatskom strankom, do čega će i doći osnutkom Hrvatske stranke 1905.[12]

2. VI. 1900. U Sarajevu je održana svečanost uvođenja (instalacije) barjaka Hrvatskog pjevačkog društva „Trebević“.

Pjevačka društva bila su iznimno važna za buđenje hrvatske nacionalne svijesti u BiH (prvo je osnovano 1888. u Mostaru – „Hrvoj“). Na instalaciji u Sarajevu bile su prisutne mnoge delegacije, prvenstveno pravaške, iz banske Hrvatske, Dalmacije i Istre. Kod podizanja barjaka bilo je 200 muslimana, od kojih pedesetak uglednika. Na svečanom banketu bilo je 17 mladih muslimana, među kojima Ademaga Mešić, braća Hrasnica, Safvet-beg Bašagić, Ibrahim-beg Čengić itd. Zbog pridobivanja bosansko-hercegovačkih muslimana za hrvatsku nacionalnu misao, barjak je uveden društvenom svečanošću bez vjerskog obreda. To je naljutilo skupinu oko nadbiskupa Stadlera. Sukob dviju skupina, liberalne i „klerikalne“, među katoličkim bosansko-hercegovačkim Hrvatima od tada je sve jači. Na početku sukoba Frankova Čista stranka prava je žestoko istupala protiv Stadlera, vjerujući da on izuzetno šteti hrvatskim interesima u BiH. Vrhunac hrvatskog međukatoličkog sukoba u BiH bit će izlazak dviju stranaka na izbore za Sabor BiH u svibnju 1910. – Hrvatska narodna zajednica (HNZ) protiv Hrvatske katoličke udruge (HKU) – kada HNZ odnosi pobedu (11:5).[13]

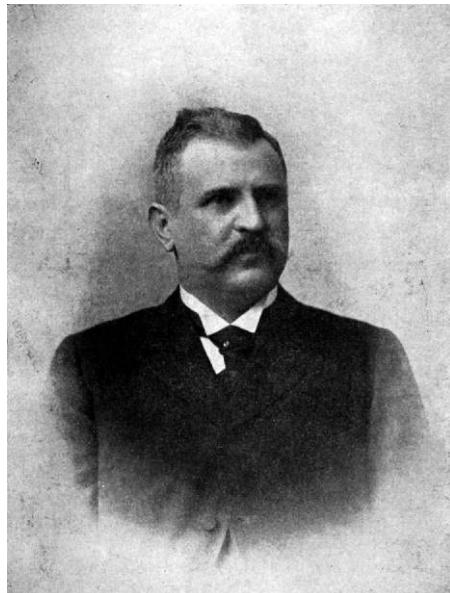
3.-5. IX. 1900. U Zagrebu je održan Prvi hrvatski katolički kongres. To je prvi pokušaj da zaživi politički katolicizam, tj. „katoličko hrvatstvo“ u banskoj Hrvatskoj. Izlaganja dvojice *frankovaca* svećenika (Juraj Tomac i Stipe Vučetić) ostali sudionici kongresa ne prihvataju, odnosno ocjenjuju bespredmetnim. S obzirom da ogromna većina kongresnika pripada domovinaškoj i obzoraškoj opciji (Udružena opozicija) frankovci žestoko istupaju protiv kongresa i političkog katolicizma.[14] *Hrvatsko Pravo* jasno je odbacilo katolicizam kao podlogu hrvatstva, pozivajući se pri tom na Starčevićeva shvaćanja o vjeri i tvrdeći da je inzistiranje na katolicizmu kao čimbeniku hrvatskog okupljanja teška politička pogreška, posebno zbog hrvatskih interesa u BiH. Istodobno je u Saboru frankovački zastupnik Mile Starčević izjavio: „Čista stranka prava jest liberalna stranka koja drži, da su svi slojevi pučanstva, koji u hrvatskih krajevih prebivaju, bez razlike, izpovedali oni islam, grčko-iztočnu, katoličku ili mozaičnu vjeru, da su svi Hrvati, dosljedno, da svi ovi slojevi pučanstva imaju biti slobodni i ravnopravni“. [15]

1. VIII. 1901. Papa Leon XIII. apostolskim pismom *Slavorum gentem* doknuo je ilirski kaptol, a gostinjac Svetojeronimskog zavoda pretvorio u svećenički zavod za hrvatski narod (*Collegium hieronymianum pro croatica gente*) na čelu s Josipom Pazmanom, koji je kasnije bio važna karika u „klerikalno“-pravaškom *Hrvatstvu* i frankovački saborski zastupnik 1916.-1918. Uspostava hrvatskog zavoda izazvala je nezadovoljstvo Italije, Austro-Ugarske i Crne Gore, čime dolazi do „Svetojeronimske afere“ koja će trajati do sredine 1902. Nakon brojnih i sustavnih pritisaka, na što je čak i ban Khuen Hedérváry reagirao, rekavši da bi „ipak valjalo nešto učiniti za Hrvate“, papa je uklonio hrvatski naziv iz imena Zavoda. To je bio težak udarac za koncept političkoga katolicizma u Hrvatskoj. Čista stranka prava je od svog postanka, a naročito u rujnu 1900. za vrijeme Prvoga hrvatskog katoličkog kongresa, upozoravala da politika utemljena na religiji ne će donijeti ničeg dobra Hrvatima.[16] „Svetojeronimska afera“ je pokazala da često postoje znatne razlike između političkih interesa Rimokatoličke crkve i hrvatskih nacionalnih interesa.

15. I. 1902. Stvorena je nova politička stranka privremenog naziva Hrvatska opozicija – fuzija domovinaške Stranke prava i Neodvisne narodne stranke. Taj čin nije doveo do praktičnih rezultata, jer su i dalje djelovale organizacije starih stranaka. Hrvatska opozicija stoji na temelju „okviraškog programa“ iz 1894., koji su tada načinili Stranka prava i Neodvisna narodna stranka.[17]

31. VIII. 1902. U Zagrebu počinju nasilne protusrpske demonstracije koje će se smiriti tek uvođenjem prijekog suda 3. rujna. Sudjelovalo je preko 20 000 demonstranata – Zagreb je prema popisu iz 1900. imao 61.002 stanovnika. Važnu ulogu u demonstracijama imali su članovi i pristaše Čiste stranke prava (ČSP). Ti su nemirni pokazali da je ČSP postao važna hrvatska politička stranka. Demonstracije su bile reakcija na članak „Srbi i Hrvati“ u zagrebačkom *Srbobranu* (glasilo Srpske samostalne stranke, SSS), koji je prenijet iz beogradskoga *Srpskog Književnog Glasnika*.[18] Pojedini autori kriju navode da je članak u *Srbobranu* objavljen pod naslovom „Do istrage vaše ili naše“. Članak je napisao mostarski Srbin Nikola Stojanović (kasnije član emigran-

tskoga Jugoslavenskog odbora i političar u SHS/Jugoslaviji). U tekstu se ističe neizbjegnost sukoba između Srba i Hrvata (“do istrage naše ili vaše”), ukoliko se potonji ne poviňu nadmoći srpstva. U toj će borbi Hrvati nestati „s lica zemlje“ jer, među ostalim, ideja srpstva znači napredak. Kada je članak prenio *Srbobran* bez ikakvog komentara, hrvatska reakcija je uslijedila.[19] Inače, SSS je jedan od utemeljitelja Hrvatsko-srpske koalicije 1905.

Eugen Kumičić kao predsjednik
Čiste stranke prava

29. I. 1903. Osnovana je Hrvatska stranka prava promjenom dotadašnjeg naziva stranke (Hrvatska opozicija), koja je predstavljala fuziju domovinaške Stranke prava i Neodvisne narodne stranke (obzoraši). U rezoluciji o osnutku HSP-a stoji da je to nova stranka koja se *ne veže* na stranačke tradicije bivše Stranke prava i bivše Neodvisne narodne stranke. Osim predstavnika nekadašnjih domovinaša i obzoraša, rezoluciju su također prihvatali i potpisali *frankovci*: predsjednik Kluba Čiste stranke prava Eugen Kumičić, predstavnik sveučilišnog građanstva ČSP-a Vladimir Sachs Petrović i predstavnik Hrvatske radničke stranke (HRS) Ante Mlinarić. Osnutak HSP-a podržala je i Napredna omladina. Uskoro je Središnji odbor HSP-a pozvao ČSP na suradnju. Predložili su da ČSP sastavi svoje izaslanstvo za Središnji odbor HSP-a. Izvršni odbor ČSP-a odazvao se pozivu na zajedničku skupštinu oporbe (HSP-a i ČSP-a).[20]

2. III. 1903. U Zagrebu prva velika javna pučka skupština koju su organizirali sveučilištarci protiv mađarske politike, ka-

ko one iz Budimpešte tako i one Khuenove. To je početak *Narodnog pokreta* 1903. Iz Zagreba se redaju skupštine duž cijele banske Hrvatske. U *Narodnom pokretu* 1903. važnu ulogu su imale pristaše i članovi HSP-a i ČSP-a, iako pojedine političke struje nisu htjele da *frankovci* sudjeluju u pokretu. To se prije svega odnosi na Naprednu omladinu. U lipnju iste godine Khuen Hedérváry odstupa, a na izborima 1906. biva poražena mađarska Narodna stranka koja uskoro nestaje iz politike.[21]

(*nastavit će se*)

Bilješke

1. S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 58.-59.; I. PERŠIĆ, *Kroničarski spisi*, 117.
2. S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 143.-144., 297.-299.
3. *Isto*, 59.-60.
4. *Isto*, 58.-63., 73., 78., 346.-347.
5. *Isto*, 60., 163., 169., 211.-215.; Vladimir HUZJAN, „Varaždin u vrijeme Države Slovenaca, Hrvata i Srba – od 29. listopada do 1. prosinca 1918. godine“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 2011., br. 22, 251.; R. HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, 75.; Goran Ante BLAŽEKOVIĆ, „Hrvatska stranka prava 1990. godine. Obnova, djelovanje i uzroci raskola“, *Pravaška misao i politika*, 306.-307.
6. Josip HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., Zagreb, 1990., 234.-235.
7. J. HORVAT, *Povijest novinštva Hrvatske*, 298., 348.; S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 384.
8. I. PERŠIĆ, *Kroničarski spisi*, 84.
9. T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 401.-402.; L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., 164.-165.
10. S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 42.
11. M. DIKLJČ, *Pravaštvo u zadarskim Arbanasima*, Zadar, 1992., 9., 11., 31.-42.
12. M. DIKLJČ, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 316.-320.
13. L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., 168.-174., 345.-349.
14. Mario STRECHA, „„Mi smo Hrvati i katolici...“» Mi smo Hrvati i katolici – prvi pokus afirmacije političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj“, *Radovi*, 27/1994., 127.-162.
15. S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 120.
16. Mario STRECHA, „„Collegium hieronymianum pro croatica gente“ Svetojeronimska afera“, *Radovi*, 28/1995., 158.-189.
17. J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., 243.-244.
18. Stjepan Matković se potkrala grješka u navodu da je *SRPSKI književni glasnik* (SKG) novosadski list, vjerojatno zbog istovjetne tvrdnje iznesene u Peršičevu ostavštini, koji je, pretpostavljamo, pomješao mjesto izlaženja časopisa sa Stojanovićevom brošurom tiskanom iste godine u Novom Sadu – reakcija na zagrebačko događaje (S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 150.; I. PERŠIĆ, *Kroničarski spisi*, 139.). Digitalizirani primjerak navedenog SKG-a vidi na: „Srpski književni glasnik – 1902 – knjiga 2“ (<http://scr.digital.nb.rs/document/P-1010-1902-002/>, knj. 6, sv. 7, str. 1149.-1159., pristup 10.09.2011.).
19. S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 141.-160.; Mato ARTUKOVIĆ, „Pitanje stete i odšteta u antisrpskim demonstracijama 1902. godine“, ČSP, 32/2010., br. 1, 179.-217.; vidi sporni članak u: ISTI, *Ideologija srpsko-hrvatskih sporova*, 267.-272.; velikosrpski prikaz vidi u: Vasilije KREŠTIĆ, *Istorijski Srbi u Hrvatskoj i Slavoniji 1848-1914*, cirilica, Beograd 1995., 353.-361.
20. S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 160.-163.; J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., 247.-249.
21. S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 163.-177.

PRILOZI ZA PROUČAVANJE HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI

Dijelovi istraživanja prof. dr. Nikole Mijatovića o hrvatskoj financijskopravnoj prošlosti objavljeni su u našem mjesecašniku u 10 nastavaka, od br. 211 (10/2009) do br. 220-221 (7-8/2010). Od ovoga ćemo broja ponovno u nekoliko nastavaka objaviti drugi dio tog istraživanja. Op. ur.

*

Iako hrvatska povijest ima sadržajnu i živu financijskopravnu prošlost, to je u javnosti malo poznato. Osim radova nekolicine pisaca koji su se time (sustavno ili usputno) bavili jedan dio svoga života, u većini (novijih) radova gotovo da se i ne spominju primjeri iz naše financijskopravne prošlosti, te se stječe pogrešan dojam da takvo nešto ni ne postoji. Međutim, iščitavajući djela ne samo domaćih, već i stranih pisaca, koji u svojim radovima obrađuju povijest hrvatskog naroda i hrvatskih krajeva (bez obzira na to pod čijom su se suverenom vlašću ti krajevi svojedobno nalazili), fragmentarno se nailazi (u većoj ili manjoj mjeri) i na pojedine opise ondašnjih financijskopravnih zbiljanja.

Opisujući naša društvena zbiljanja i život u prošlim vremenima, mnogi su se pisci (ne)htijući dotakli i prihodovne odnosno rashodovne strane onodobnih javnih zajednica, bez obzira na to kako su se te iste zajednice zvali i u kojim su se oblicima javljale (grad, općina...). Kako bi se takvi primjeri otgnuli zaboravu, te se ujedno stručna javnost upozorila na neke od pisaca koji su svojim radovima dali obol očuvanju hrvatske financijskopravne povijesti, kao i činjenične podatke o ondašnjim sustavim javnih prihoda (i manjim dijelom rashoda), u nastavku se ukratko prikazuju zanimljivi podatci i spoznaje do kojih se došlo čitanjem rada tih istih pisaca. Radi boljeg razumijevanja duha vremena i okruženja u kojem se tada živjelo i u kojim su djela nastajala, čitatelje se ukratko upoznaje i s osnovnim političko-vojnim prilikama toga vremena, kao i motivima koji su pisce potakli na pisanje tih djela.

Iz memoara maršala Marmonta (Ilirske uspomene 1806.-1811.), Čakavski sabor, Split, 1977.

„Memoare“ maršala Marmonta u devet svezaka prvi je put objavio pariški izda-

Piše:

Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

vač „Perrotin“ 1857. godine, pet godina poslije maršalove smrti pod naslovom „Mémoires du Duc de Raguse“. U svojim „Memoarima“ Marmont obuhvaća „četrdeset najdramatičnijih godina francuske i evropske povijesti – od pada absolutističke monarhije, preko francuske revolucije, napoleonskih ratova, propasti Carstva, do prve i druge Restauracije“. Rad na njima Marmont je započeo 1828. godine, a trajao je sve do njegove smrti 1852. godine. U hrvatskom prijevodu „Memoara“ čitateljstvu su prikazani samo oni dijelovi (svezak III., knjige IX.-XIV.) koji se tiču povijesti hrvatskog naroda u razdoblju od 1806. do 1811. godine (raz-

Maršal Marmont

doblje kada Francuzi pod vodstvom Napoleona zaposjedaju naše krajeve, prije svega Dalmaciju i Dubrovnik, tzv. Ilirske pokrajine).

U Predgovoru Frane Baras navodi osnovne podatke o autoru i razdoblju u kojem su „Memoari“ nastajali. Auguste-Frédéric-Louis Viesse de Marmont, rođen je u vojničkoj obitelji nižeg plemstva 1774. godine. U sedamnaestoj godini upisuje artiljerijsku školu u Chalonu, kada i upoznaje pet godina starijeg Napoleona Bonapartea, a vojnički i prijateljski pratit će ga sljedećih dvadeset godina sve do ko-

načnog razlaza, koji najbolje oslikava sam Marmont sljedećim riječima:

„Dok je govorio: 'Sve za Francusku', služio sam ga s oduševljenjem. Kada je kazao: 'Francuska i ja', služio sam ga gorljivo. Kada je kazao: 'Ja i Francuska', služio sam ga odano. Napustio sam ga tek kada je kazao: 'Ja bez Francuske'“.

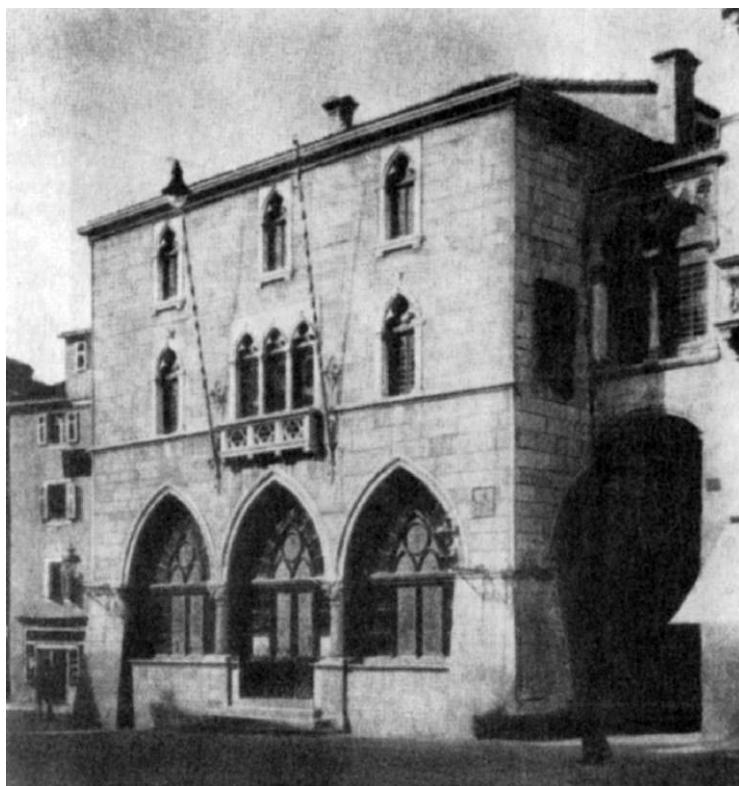
U ljetu 1806. godine Marmont biva postavljen za vojnog zapovjednika Dalmacije i Albanije. Po dolasku sukobljava se s civilnim namjesnikom Mlečaninom Dandolom koji je htio potalijančiti ovu nekadašnju mletačku pokrajinu, dok je Marmontu glavni cilj bio sređivanje vojnopolitičkih problema i poticanje razvoja autohtonog stanovništva. Za obnašanja svoje dužnosti, 31. siječnja 1808. Marmont zauvijek raspusta vladu Dubrovačke Republike. Zbog ratnih zasluga Napoleon Marmonta 1809. godine imenuje vrhovnim namjesnikom Ilirskih provincija. Na toj dužnosti ostaje sve do veljače 1811. godine, te uvelike pridonosi političkom, administrativnom, gospodarskom i kulturnom razvoju tih prostora. Marmont je posebno značajan po tome što je odmah nakon osnivanja Ilirskih provincija, pored ostalih važnih reformi, odlučio „da se uz francuski uvede i ilirski jezik kao službeni, odnosno da se administracija na čitavom teritoriju vodi na ilirskom, a na francuskom samo u prepisci s Parizom.“ Propašću Napoleona Carstva 1814. godine propadaju i Ilirske provincije, a Austro-Ugarska Monarhija iz uprave uklanja hrvatski jezik i ponovno uvodi njemački, talijanski i mađarski.

U Knjizi trinaestoj (1809.–1810.) Marmont govori (str. 154. i dalje) kako su zimu iskoristili za upoznavanje administracije i donošenju potrebnih odluka. Sastavljen je poseban odbor stručnjaka radi izrade nacrta odluka koje su potom proslijedene francuskom konzulu u Trstu. Primjerice, na ulazu u Ilirske provincije trebalo je uspostaviti dovoljno visoke obvezne kako bi se ostvarili što veći prihodi, ali i „dovoljno umjerene da se ne potakne krijumčarenje“. Uvesti „tranzitnu obvezu na robu (naglasio N. M.) koja ulazi ili izlazi iz Austrije, ako je Beč mjesto njezine potrošnje ili porijekla, a obračunati je na način da ne povisi odviše cijenu robe“, kako trgovina ne bi krenula u drugom pravcu. Također, s obzirom na blizinu

Austrije i Ilirske provincije, trebalo je iskoristiti austrijsku ovisnost o prometnicama Ilirske provincije, te „povećati tranzitnu obvezu za predmete proizvedene u Austriji“, ali pritom paziti da njihova visina ne odbije trgovinu.

Nakon proučavanja prihoda s kojima se moglo računati, „zbog gubitaka koje je natio rat, prihodi se nisu mogli tokom 1810. godine povećati na više od pet milijuna“, a ukupni troškovi uključujući i troškove francuskih trupa, penjali su se na devetnaest milijuna. Raznim mjerama očekivalo se površica prihoda sljedećih godina, ali nedovoljno da bi se pokrio manjak javnih prihoda. Istraživanja su pokazala da je nemoguće ubuduće postići više od dvanaest milijuna prihoda. Stoga Marmont od početka udvostruči postojeći namet u novim pokrajinama. Međutim, to se nije moglo primijeniti u Dalmaciji. Naime, sve zemlje u unutrašnjosti prvobitno „ustupljene kao lensko dobro, plaćale su nekada državi danak desetinom u naturi. Budući da je talijanska administracija Morlake učinila vlasnicima, ova je desetina postala porez (naglasio N. M.)“. Bilo je nemogućim ocijenjeno kod stanovništva „koje se nalazilo u krajnjoj bijedi danak u naturi pretvoriti u novčani porez“, te se stoga zadrži postojeće stanovništvo. Također, umjesto održavanja mnoštva namještene ka i opterećivanja administracije brojnim skladištima, dade u zakup desetinu po okruzima. Nadalje se govori kako su najveće izvore prihoda u Iliriji predstavljali prihodi od soli koja se prodavala kako stanovništvo, tako i Turcima. Naređeno je da se plaćanje prodane soli obavlja u novcu što je donijelo određene prihode državnoj blagajni.

Iz ovoga dijela Marmontovih „Memoara“ uočava se nestošica javnih prihoda koja je pogodala državnu blagajnu. Umjesto potrebnih devetnaest milijuna, uz provođenje određenih reformskih mjeru moglo se prikupiti najviše dvanaest milijuna. Povjerala se potreba pokrića manjkova. U prijedlozima promjena ukazano je na mogućnost površice tranzitne obvezu (svojesne carinske obvezu) za robu koja je prolazila ovim krajevima, ali se pritom

Split - zgrada stare općine

ukazalo na opasnost da previsoka tranzitna obveza ne bi znatno poskupila roba i time njezin promet preusmjerila drugim putovima. Kao javni prihod spominje se *zemljišni porez* (prvotno je bilo riječ o desetini u naturi, budući da narod nije bio vlasnik zemlje, ali kad je narodu u vlasništvo dano zemljište, obveza desetine pretvorena je u poreznu obvezu). Iako Marmont ne govori o porezu već o prihodima koje država ubire prilikom prodaje soli, vjerojatno je riječ o *trošarini na sol* (potvrđeno i kasnije). Naime, trošarina je porez koji se plaća prilikom potrošnje određenih proizvoda široke potrošnje. Sol je u to doba bila izuzetno tražena i kao takva pogodna za trošarsko oporezivanje i punjenje državne blagajne.

Nakon što je protjerao razbojnike s područja Istre, Marmont je upotpunio ustrojstvo pokrajina „po uzoru na Francusku uspostavivši administraciju direktnih doprinosa i razrezavši *stalni porez za iduću godinu* (naglasio N. M.)“. Pritom je istaknuo problem promijenjenog izgleda zemljišnih posjeda, koji su bili popisani i katastrirani još u vrijeme Marije Terezije. Uvedeni su *porezi biljegovine i uknjižbe*, te utvrđen pojma državnih dobara. Ubiranje poreza na uknjižbu ipak je odgođeno do trenutka objavljivanja Građanskog zakonika (Code civil). Navedene porezne promjene najavljuju se „novaca u budućnosti, ali ne i u ovom trenutku“,

što je i razumljivo s obzirom na vrijeme koje je potrebno da donesene mjere počnu djelovati.

Iako nema preciznih podataka o poreznoj osnovici, očito je da je Marmont uveo imovinski porez na zemljište. Uvođenje poreza na uknjižbu ukazuje na želju za sredjanjem zemljišnih knjiga i upisom vlasnika i zemljišta, kao i na poreznu obvezu koja je nastajala povodom te uknjižbe.

Iz pisma koje je maršal Marmont dana 6. veljače 1810. uputio vojvodi De Feltre saznaje se da je „ukazom od 25. prosinca 1809. određeno...da će nameti u Ilirskim provincijama u godini 1810. biti isti kao prije ulaska Francuza.“ Također, saznaje se da predviđeni proračun Ilirskih provincija iznosi pet milijuna franaka, što je nedovoljno za podmirivanje osnovnih potreba koje iznose otprilike osamnaest-devetnaest milijuna. Tiču se troškova za „administraciju, održavanje dvadeset i četiri bataljona koje je odredilo njevovo Veličanstvo, za štab armije i utvrde, te za plaću oficirima, podoficirima i vojnicima pograničnih pukovnija. ... sigurni deficit za ovu godinu iznosiće trinaest-četrnaest milijuna“. U istom pismu navodi se kako „iduće godine kada ratne rane djelomično zacijele bit će prirodno uvesti porez na sol i ostale predmete potrošnje“ (naglasio N. M.), a sam porez na sol može dati više milijuna.“

Pismo jasno ukazuje na izražene proračunske poteškoće s kojima se susreću Ilirske provincije, a također se potvrđuje i njava uvođenja trošarine na sol i ostale predmete potrošnje. Marmont je prethodno govorio o povećanju javnih prihoda od prodaje soli, ne navodeći pritom o kojem je obliku javnog prihoda riječ, u pismu otklanja takvu dvojbu i jasno govori o trošarini na sol. Trošarina je kroz povijest bila i danas jest prikladan porezni oblik ubiranjem kojeg su se mogla prikupiti znatna sredstva, što se kroz stoljeća vješto i koristilo, ovaj put na pokušaju maršala Marmonta kao upravitelja Ilirskih provincija.

(nastavit će se)

HASIĆKO PROLJEĆE 1976. GODINE (2)

Nadalje okružni javni tužilac Peri Katiću pripisuje: „Prilikom održavanja skupštine NK „Mladost“ prisutnima je, podnoseći izvještaj (Katić je bio rizničar kluba, op.) rekao: „pardon ja upotrebljavam tisuća umjesto hiljada, to je slobodno, mislim da me razumijete“. Nakon određane skupštine **Katić** je ušao u diskusiju sa **B. A.** članom Saveza komunista iz sela (u optužnici stoji ime i prezime, op.) i tada mu prema optužnici i izjavi svjedoka rekao: „Ne mogu se pomiriti u ovom društvu, a konkretno u ovom selu da vas neko licina članova partije sudite čitavom selu i namećete svoje mišljenje. Meni nikada neće biti jasna politika koju vi vodite i vaša partija, kako u selu tako i u čitavoj Jugoslaviji. Govorite o nekakvoj demokratiji i zastupljenosti nekakve većine, a vas u stvari manjina sudi i vlada nad većinom. Mi Hrvati nismo zastupljeni u rukovodnim strukturama opštine. Srbi dominiraju i oni su zaposjeli sva rukovodna i bolja radna mjesta, a tako je svugdje, sve to nije za nas (podcrtnuto u izvorniku optužnice, op.) dobro, znaš li ti kako ja nisam mogao dobiti posao, nije razlog što sam bio član Matice hrvatske nego što se moraju zapošljavati ljudi srpske nacionalnosti i iz Srbije... Ko ste vi komunisti? Vi ste u selu obični piuni pojedinaca iz viših partijskih struktura, koji uživaju dok vi provodite njihovu politiku. Od takvih komunista mi i selo nemamo nikakve koristi...“

Piše:

Mato KRAJINOVIĆ

Mati Katiću javni tužitelj posebno pripisuje što je pričao „da se svake godine u Austriji održava godišnjica pogibije Hrvata koji su (po njemu) nevino stradali, te da se tada okupljaju emigranti iz Njemačke, Austrije i drugih zemalja“ ... i riječi: „vidiš ovu školu stavili su u sastav škole u Crkvini i dali joj ime „Đorđe Perić“, zašto joj nisu dali ime **Dragan Ive** (ustaša)“ (tako u izv., op.). U nastavku optužnice **Peri** i Mati Katiću se pripisuje da su: „na konferenciji SSRN, na skupštini NK „Mladost“ i na drugim mjestima po jedinim diskutantima, kada bi ovi izgovorili riječi hiljada, opština, čas, hljeb i slično uzvikivali, nije hiljada nego tisuća, nije opština nego općina, nije čas nego sat. Govori hrvatski jer te samo tako razumijemo“.

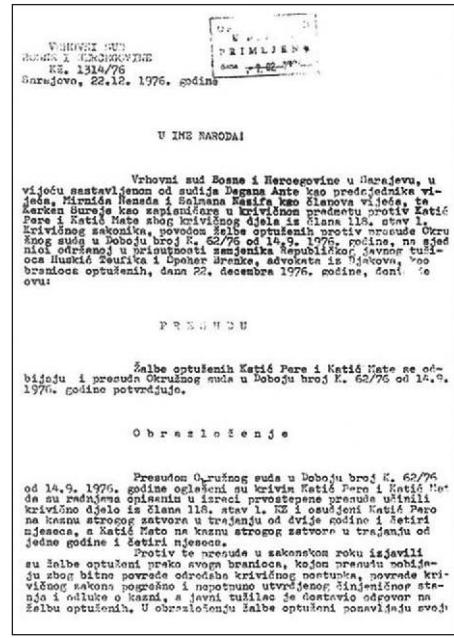
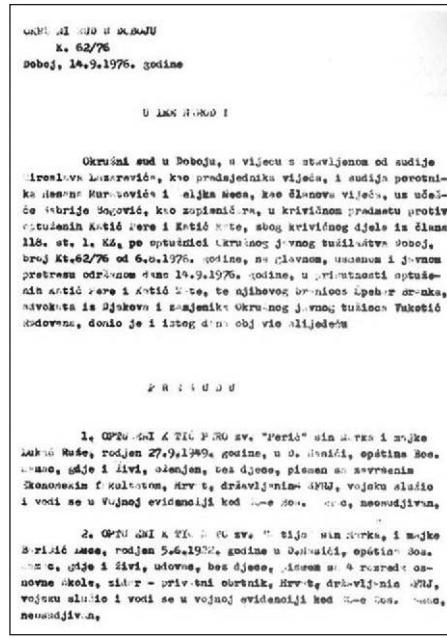
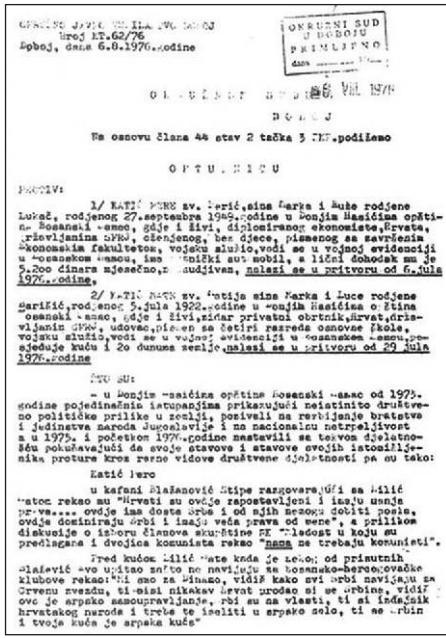
Najzanimljivije je kako iz ovih navoda u optužnici javni tužitelj izvlači zaključak. On doslovno glasi: „Dakle, govorom pozivali na razbijanje bratstva i jedinstva i na nacionalnu netrpeljivost te zlonamjerno i neistinito prikazivali društvene političke prilike u zemlji, čime su počinili krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 118 stav 1 KZ kažnjivo po istom zakonskom propisu“. U obrazloženju optužnice javni tužitelj kao dokaze krivice optuženih navodi iskaze većine svjedoka,

te pronađene stvari nakon pretresa. U kući Pere Katića hrvatsku značku u vidu šahovskog polja bez petokrake i u kući Mate Katića njegovu fotografiju s bratom u njemačkoj uniformi iz Drugoga svjetskog rata.

Posebno je u ovom političkom procesu zanimljivo ponašanje pojedinih svjedoka. Kako su neki navodi iz optužnice izrečeni u četiri oka između optuženih i svjedoka optužbe, sasvim je jasna uloga pojedinih ljudi iz Hasića i njihova stvarna namjera. Okružni javni tužitelj je predložio da se ukupno sasluša 14 svjedoka, među kojima i jedna žena. Kasnije na suđenju sud nije bio zadovoljan iskazima petorice svjedoka, pa čak daje i dodatne konstatacije posredno optužujući i pojedine svjedoke.

Suđenje

Suđenje Peri i Mati Katiću održano je 14. rujna 1976. godine. Vijeće Okružnog suda u Doboju presjedavao je **Miroslav Lazarević**. Sudci-porotnici bili su **Hasan Muratović** i **Željka Meca**, kao članovi vijeća, uz sudjelovanje **Sabrije Begović** kao zapisničara. Katić je branio odvjetnik **Branko Špehar** iz Đakova. Okružni sud u Doboju istog dana objavio je i presudu, prihvaćajući gotovo sve navode iz optužnice: „čime su prema mišljenju Suda počinili krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 118 st. 1 KZ, pa ih sud za to krivično djelo na osnovu istog zakonskog propisa a uz primjenu čl. 3 i 38. KZ, osuđuje: Optuženog Katić Peru

na kaznu strogog zatvora u trajanju od dvije godine i četiri mjeseca, a optuženog Katić Matu na kaznu strogog zatvora u trajanju od jedne godine i četiri mjeseca.

Za razliku od optužnice, u presudi Okružnog suda u Doboju spominje se u više navrata 1971. i „masovni pokret“, pa se između ostalog tvrdi: „Djelovanje optuženog Katić Pere u potpunosti je karakteristično i sa istih pozicija kao što je bilo djelovanje do 1971. godine, takozvanog „masovnog pokreta“ i lidera tog pokreta koji je pokret našoj socijalističkoj zajednici nanio dosta štete i zla i koji je pokret jednodušno od svih naših naroda i narodnosti osuđen i kao takav je zabranjen. Ako se cijene biografski podaci optuženog Katić Pere očigledno je da on nije u svemu rasčistio sa idejama masovnog pokreta, a te njegove ideje prihvatio je i optuženi Katić Mato koji je u svojoj djelatnosti služio sa istim stilom nastupa i istupanja kao i optuženi Katić Pero...“

O političkom karakteru ovog suđenja i „nezavisnosti suda“ svjedoči i sljedeći navod iz presude: „Ovakvo djelovanje objice optuženih kao štetno bilo je predmet raspravljanja i na najvišim društveno-političkim strukturama opštine Bos. Šamac, što se vidi iz materijala opštinske konferencije saveza komunista Bos. Šamac u koji je sud izvršio uvid. Pored toga, što je djelatnost optuženih nedozvoljena i kriminalna... oni su kao pripadnici Hrvatske nacionalnosti zlonamjerno zloupotrebljavali ustavna prava o ravnopravnoj uporebi jezika naroda i narodnosti na teritorij i SR BiH...“

U dokaznom postupku sud nije bio zadovoljan izjavama petorice svjedoka, „koji su uglavnom izjavili da ne znaju ništa o djelovanju optuženih u njihovoj sredini... Po mišljenju ovog suda svi ovi svjedoci nisu htjeli da kažu ono što znaju... i to upravo zbog toga, što su većina ovih svjedoka kretali se u društvu sa optuženima i često se međusobno sastajali...“ Pero i Mato Katić na presudu Okružnog suda u Doboju uložili su žalbu Vrhovnom sudu BiH u Sarajevu. Vijeće Vrhovnog suda presjedavao je sudac **Ante Degan**. Vrhovni sud odbija žalbe optuženih i potvrđuje presudu dobojskoga okružnog suda, posebno u obrazloženju ističući: „...Po ocjeni ovoga suda proizlazi da je provostepeni sud potpuno i pravilno utvrdio činjenično stanje u ovoj krivičnoj

stvari i na isto pravilno primjenio krivični zakon...“

Pero Katić upućen je u Kazneno-popravni dom u Foči, gdje je odležao cijelu kaznu. Iz zatvora je izašao 6. studenog 1978. godine u 12 sati i 30 minuta, odležavši u zatvoru dvije godine, četiri mjeseca i šest sati. Mato Katić upućen je također u Foču na izdržavanje kazne.

Na slobodi

Po izlasku iz zatvora Pero Katić se prijavljuje na Zavod za zapošljavanje u Bosanskom Šamcu. Krajem prosinca 1978. dobiva posao, u stvari ponižavajuću zamjenu običnog knjigovode u „Elektri“. Tu radi oko dva mjeseca. Sredinom veljače 1979. godine izlazi oglas u „Večernjem listu“, kojim „Podravka“ iz Koprivnice traži komercijalnog referenta. Kako se tamo našao njegov kolega s fakulteta, koji dobro poznaje Perine ljudske i stručne kvalitete, biva primljen. U „Podravki“ započinje raditi 3. ožujka 1979. godine. Iako cijenjen i poštovan u novoj sredini, putovnicu dobiva tek 1990. godine, nakon demokratskih promjena li Hrvatskoj. Mato-Matija Katić po izlasku iz zatvora poboljjava, vrlo malo radi zidarske poslove, čime se profesionalno bavio prije zatvora. Umire u 61. godini života.

Pero će u Podravci obavljati vrlo odgovorne poslove (direktor raznih službi, sektora, funkcionalnih cjelina itd., sve do 27. rujna 2009., kad odlazi u prijevremenu mirovinu. Od 2003. g. je predsjednik HDPZ - Podružnica Koprivnica. A što se dogodilo s Hasićem i protagonistima iz ovog slučaja? Hasić su, kao i većinu Posavine, četnici okupirali u travnju 1992. Sada se nepravednim Daytonom zajedno sa svim selima katoličke župe Hrvatska Tišina te hrvatskim selima Zasavica, Srednja Slatina i Kornica nalazi u *Opštini Šamac Republika Srpska*. Danas se u ta sela vratilo tek 10-ak posto stanovništva. Veliki broj Hasićana kao i ostalih Hrvata je interniran u logore u Bosanskom Šamcu. Među inima u logoru je završio i B. A., glavni svjedok optužbe, ali „njegovi“ prema njemu nisu imali milosti te su ga u logoru mučki ubili. Simo Zarić završava na haaškom sudu gdje je osuđen kao ratni zločinac na šest godina zatvora. Po izlasku iz zatvora, koje li ironije, postaje dogradonačelnikom Šamca, koju dužnost i danas obavlja...“

Zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države dotadašnju je *Uredbu o vojnim sudovima* sadržajno ustvari prilagodio izmijenjenim poslijeratnim prilikama, ostajući i nadalje podešen na ratno stanje i na mogućnost pobune protiv vlasti. No, prelazak s vojnog na redovno sudstvo i prijenos nadležnosti nad logorima i zatvorma na Ministarstvo unutarnjih poslova, nisu ograničili ovlasti OZN-e, koja je задрžala isključivu nadležnost nad istragom političkih zločina nad političkim osumnjičenicima i njihovim uhićenjem. Uz to, vojska i OZN-a su do proljeća 1946. zadrzale i nadležnost nad ratnim zarobljenicima.

U slučajevima kad se je radilo o političkim kaznenim djelima, i tijekom rata, a i u neposrednom poraću, postupke protiv optuženih nisu sudovi, ni vojni, ni civilni, vodili samostalno. Postupak odnosno istragu, pripremu materijala i sl., najčešće i samu prijavu, vodila je OZN-a. Pritom su kvalifikacije političkih kaznenih djela imala sva djela okarakterizirana kao špijunaža, sabotaža, pripadanje neprijateljskim postrojbama i protivljenje Narodno-oslobodilačkom pokretu. Pred vojnim je sudovima krivični postupak u pravilu bio skraćen, tajnovit i često bez odvjetnika (branitelja), a presude su u pravilu odmah izvršavane. U krivičnom postupku, posebno pred vojnim sudovima, „priznanje“ okrivljenika smatrano je krunskim dokazom.

U Jugoslaviji su komunisti i u neposrednom poraću zadrzali sve formalne oblike demokratskog sustava, te su i zakonodavna tijela bila izabrana na izborima. Međutim, ta su tijela i na državnoj i na lokalnoj razini bila administrativni instrumenti KP Jugoslavije. Ni Ustav FNR Jugoslavije iz siječnja 1946. nije pružao nikakav temelj za neovisnost zakonodavstva i sudstva. U Jugoslaviji u razdoblju „narodne demokracije“, poštivanje temeljnih ljudskih prava i sloboda bilo je vlastima manje ili više strano, jer je pojedinac bio podređen interesima države. Temeljni objekt pravne zaštite postala je država, a ne vlasništvo i prava čovjeka i građanina.

U sustavu revolucionarnog sudstva i vojni i civilni sudovi dobili su posebnu ulogu, koja je u Jugoslaviji, i Hrvatskoj,

LIŠAVANJE SLOBODE I PRISILNI RAD U HRVATSKOM/JUGOSLAVENSKOM ZAKONODAVSTVU 1945. – 1951. (II.)

došla do izražaja naročito u neposrednom poraću u mnogobrojnim političkim, i montiranim, sudskim procesima. U Jugoslaviji je politička kaznena represija bila najoštira u prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata, kada je Komunistička partija preuzeila vlast i istodobno potpuni nadzor nad pravosuđem. U Jugoslaviji, kao i u ostalim zemljama "narodne demokracije", jedan od glavnih oblika pritiska na neistomišljenike bilo je fabriciranje državnih neprijatelja i njihova upotreba za promidžbu u cilju jačanja unutarnje kohezije, otpora imperijalizmu i podrške narodnim vlastima kao braniteljima teritorijalnog suvereniteta i legitimnoga društvenog uređenja. Tako su na sudskim procesima jedni označeni kao kolaboracionisti, a drugi kao narodni neprijatelji, špijuni i saboteri u korist neke strane sile.

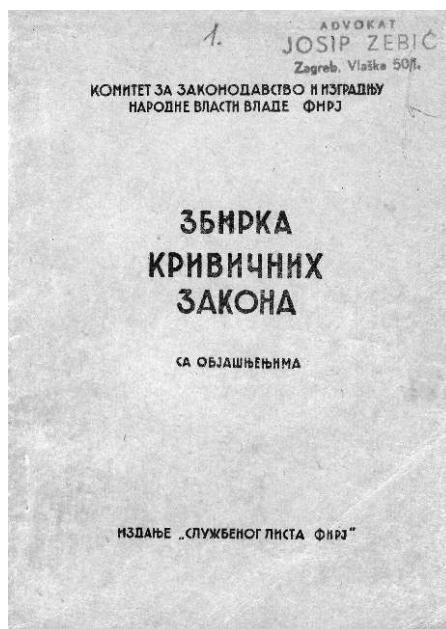
Politička represija je ponajprije pravno bila utemeljena na *Zakonu o krivičnim djelima protiv naroda i države*, koji je političke delikte određivao preslobodno i preširoko, te je obuhvatio gotovo sva djelovanja za koja je vlast držala da ih treba proganjati. To se je pravdalo postojanjem mnogobrojnih neprijatelja. Kako do 1951. nije bilo potpunoga kaznenog zakonika, pojedini su zakoni određivali također druge skupine kažnjivih radnji. U poraću su 1945. zaštititi države i tekovina "narodno-oslobodilačke borbe" bili namijenjeni i mnogobrojni drugi zakoni, ponajprije *Zakon o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju*, odnosno *Zakon o zaštiti općenarodne imovine i imovine pod upravom države*, *Zakon o oduzimanju ratne dobiti stećene za vrijeme neprijateljske okupacije*, *Zakon o suzbijanju nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže*, odnosno *Zakon o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže* i *Zakon o zabranjani izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i razdora*. Svi ti zakoni predviđali su kao kaznu za počinitelje i lišavanje slobode s prisilnim radom.

Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER

Zakon o vrstama kazni DF/FNR Jugoslavije iz 1945. i 1946., koji je predstavljao prvu razradu novoga kaznenog sustava poslijeratne Jugoslavije, određivao je da građanski i vojni sudovi mogu, među ostalim, izricati kazne: lišavanje slobode s prisilnim radom, lišavanje slobode, prisilni rad bez lišavanja slobode.

Određeno je da se navedene kazne mogu izricati samo kao glavne kazne. Kazna lišavanja slobode s prisilnim radom ne

Zbirka krivičnih zakona FNRJ (1946.)

može biti kraća od šest mjeseci ni dulja od 20 godina. Kazna lišavanja slobode ne može biti kraća od tri godine ni dulja od pet godina. Kazna prisilnog rada bez lišavanja slobode ne može biti kraća od jednog dana ni dulja od dvije godine. *Zakon o vrstama kazni* iz 1945. i 1946. određivao je i usklađivanje ranije izrečenih kazni kaznama predviđenim u ovom zakonu. Kazna vječite robije postala je kazna lišavanja slobode sa prisilnim radom u trajanju od 20 godina. Kazna robije ili strogog zatvora postala je ista tolika kazna lišavanja slobode sa prisilnim radom.

Za kaznu prisilnog rada sudovi su nakon saslušanja javnog tužitelja trebali odlučiti ima li se pod tom kaznom razumjeti kazna lišavanja slobode s prisilnim radom ili kazna lišavanja slobode ili kazna prisilnog rada bez lišavanja slobode i u kolikom trajanju. Kazna lakog prisilnog rada do dvije godine postala je ista tolika kazna prisilnog rada bez lišavanja slobode. Kazna lakog prisilnog rada preko dvije godine postala je ista tolika kazna lišavanja slobode. Kazna lakog prisilnog rada preko pet godina postala je ista tolika kazna lišavanja slobode s prisilnim radom. Kazna teškog prisilnog rada postala je ista tolika kazna lišavanja slobode sa prisilnim radom. Kazna zatvora postala je kazna lišavanja slobode.

Ustav FNR Jugoslavije od 31. siječnja 1946. ukinuo je sve zakone i druge pravne propise koji su bili u suprotnosti sa Ustavom, s tim da su ostale na snazi odluke i zakoni koji su potvrđeni odlukom Ustavotvorne skupštine od 1. prosinca 1945. dok ih zakonodavni odbori oba doma Narodne skupštine FNR Jugoslavije ne usklade s Ustavom. Nakon toga su zakonodavni odbori do 31. listopada 1946. uskladili i sve krivične zakone, te su tako adaptirani Ustavu.

U razvoju i oblikovanju jugoslavenskoga krivičnog prava u razdoblju "narodne demokracije", najznačajniji su krivični zakonici iz 1947. i 1951. Opći dio krivičnog zakonika objavljen je u prosincu 1947., a tek u veljači 1951. i cijeloviti krivični zakon. Do tada su se donosili posebni zakoni za pojedinačna krivična djela.

Krivični zakonik FNR Jugoslavije iz 1947. određivao je da se mogu, među ostalim, izreći kazne: lišavanje slobode sa prisilnim radom, lišavanje slobode i prisilni rad (bez lišavanja slobode). Navedene kazne mogu se izricati samo kao glavne kazne. Kazna lišavanja slobode s prisilnim radom ne može biti kraća od šest mjeseci ni dulja od dvadeset godina. Sud

je mogao izreći kaznu lišavanja slobode s prisilnim radom i u doživotnom trajanju, ali samo za krivična djela za koja zakon propisuje smrtnu kaznu, ako nađe da okolnosti krivičnog djela i osobine počinitelja dopuštaju ublaženje propisane kazne. Kazna lišavanja slobode s prisilnim radom u doživotnom trajanju može se odrediti i aktom amnestije ili pomilovanja lica osuđenog na smrtnu kaznu. Kazna lišavanja slobode s prisilnim radom izriče se na pune godine i mjesecu. Kazna lišavanja slobode ne može biti kraća od sedam dana ni dulja od pet godina. Kazna popravnog rada ne može biti kraća od tri dana ni dulja od dvije godine. Krivični zakonik iz 1947. određivao je da osuđeni koji se nalaze na izdržavanju kazne u zatvorima ili kazneno-popravnim domovima, a sposobni su za rad, imaju pravo i dužnost da rade. Osuđene osobe izdržavaju kaznu lišavanja slobode s prisilnim radom ili kaznu lišavanja slobode odvojeno, prema vrsti i trajanju kazne, društvenoj opasnosti i osobinama pojedinih osuđenika. Kaznu lišavanja slobode s prisilnim radom ili lišavanje slobode muške i ženske osobe izdržavaju u odvojenim kazneno-popravnim domovima ili u istom domu odvojeno jedni od drugih. Krivični zakonik iz 1947. određivao je oslobođenje od kazne, odnosno ukidanje i(l) smanjenje kazne amnestijom i pomilovanjem osuđenika.

Do donošenja *Zakona o vrstama kazni* 1945. neki su propisi pored kazni propisivali i neke odredbe o izvršenju kazni, te određivali i organe za izvršenje kazni. *Privremena uputa o izvršenju kazni* od 27. rujna 1945. određivala je, kao i kasnije donešeni zakoni o izvršenju kazni, iz 1948. i 1951., preodgoj osoba osuđenih lišavanjem slobode i lišavanjem slobode s prisilnim radom.

Krivični zakonik iz 1947. po uzoru na sovjetsko krivično pravo predstavlja je afirmaciju *načela analogije* kao negaciju načela zakonitosti. Zakon o krivičnom postupku iz 1948. također je izrađen po ugledu na sovjetski. Ovako krivično za-

konodavstvo bilo je temeljna snaga države i Komunističke partije u obračunu s političkim, klasnim i unutarpartijskim neprijateljima. Do otklona od staljinizma u zakonodavstvu, u prvom redu napuštanje *načela analogije*, došlo je tek 1951. izmjenama jugoslavenskoga kaznenog zakonodavstva.

Zakon o krivičnom postupku s objašnjnjima iz 1948. i *Zakon o izvršenju kazni* iz 1948. postavili su i razradili opća načela kaznene politike.

vrijeme izdržavanja kazne. U kazneno-popravnim domovima i zatvorima osuđeni izdržavaju kaznu podijeljeni na odvojene grupe prema vrsti krivičnih djela, vrsti i trajanju kazne i osobinama osuđenih. Osuđeni koji izdržava kaznu lišavanja slobode s prisilnim radom može biti izoliran od ostalih osuđenih ukoliko je to potrebno radi ostvarenja svrhe kazne.

Zakon o izvršenju kazni iz 1948. određuje i naglašava da je glavno sredstvo za preodgoj – rad. Po pravilu to je fizički

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Predsjednik: Šaili, v. r.
Tajnik: ing. Mohorovičić, v. r.

Formiranje »Sveučilišnog suda časti«

koji će suditi sveučilišnim nastavnicima

ZAGREB, 12. rujna. — Predsjedništvo Narodnog sabora Hrvatske donijelo je zakon o sveučilišnom суду časti, koji se osniva na zagrebačkom sveučilištu. Taj je sud nadležan, da sudi aktivnim sveučilišnim nastavnicima, koji su postavljeni prije 10. travnja 1941. za djela kojima su se za vrijeme okupacije ili u vezi s predstojecom okupacijom ogriješili o interesu i čast jugoslavenskih naroda, o interesu sveučilišta, o njegovu autonomiju i tradiciju. Sveučilišni sud časti sastoji se od predsjednika i četvorice sudaca iz redova sveučilišnih nastavnika. On po kreće postupak po službenoj dužnosti i sudi po slobodnom uvjerenju shodno pozitivnim propisima čuvajući tekovine narodno-oslobodilačke borbe. Može izreći pismenu opamu, pismeni ukor, smanjenje mjesecišnih prinadježnosti za najviše 20%, a najduže na vrijeme od 1 godine, umirovljenje bez smanjenja ili sa smanjenjem mirovine najviše za jednu trećinu, te uklanjanje sa sveučilišta bez prava na mirovinu.

Osobe osudjene na pismeni ukor ili smanjenje mjesecišnih prinadježnosti gube pravo na unapredjenje i ne mogu biti izabrane za rektora ili prorektora, dekana ili prodekanu, redovnog ili vanrednog profesora kroz vrijeme označeno u osudi, koje ne smije biti dulje od 5 godina. Novčane se kazne izriči u korist penzionog fonda.

Ministar prosvjete će uredbom donijeti propise o sastavu i postupku sveučilišnog suda časti. Djelovanje ovoga suda ograničeno je na 6 mjeseci računajući od dana donošenja te uredbe. Poslije toga roka njegova nadležnost prelazi na redovne sveučilišne disciplinske vlasti. Ovaj je zakon objavljen u »Narodnim novinama« i dobio time obveznu snagu.

Zakon o valjanosti školskih svjedodžbi srednjih i srednjih stručnih škola na području Federalne

Zakon o izvršenju kazni iz 1948. pojasnilo je pitanje lišavanja slobode, lišavanja slobode s prisilnim radom i popravnog rada te u vezi s tim pitanje organizacije kaznenih ustanova. Kaznene ustanove u kojima se izdržavaju kazne lišavanja slobode i lišavanja slobode s prisilnim radom jesu zatvori (za kazne do godinu dana) i kazneno-popravni domovi. Muške i ženske osobe izdržavaju kaznu u odvojenim kazneno-popravnim domovima ili zatvorima, ili u istom domu ili zatvoru odvojeni jedni od drugih. Malodobnici, pak, ove vrste kazni izdržavaju u posebnim popravnim domovima za malodobnike, a osuđene porodilje u zaštitnom domu za osuđene porodilje. Kazna lišavanje slobode s prisilnim radom i kazna lišavanja slobode izvršuju se izdvajanjem iz dosadašnje društvene sredine i upućivanjem osuđenog u kazneno-popravnu ustanovu za

rad, i to za osuđene na kaznu lišavanja slobode s prisilnim radom fizički rad teže vrste. *Zakon o izvršenju kazni* iz 1948. određivao je da će se u kaznenim ustanovama osnovati državna industrijska i obrtna privredna poduzeća, u kojima će raditi osuđeni. Osuđeni koji izdržava kaznu lišavanja slobode s prisilnim radom dužan je raditi fizičke poslove teže vrste koje odredi uprava kazneno-popravne ustanove. Osuđenom koji se u toku izdržavanja kazne u dovoljnoj mjeri *preodgoji*, može se dodijeliti vršenje lakših fizičkih poslova. Osuđeni koji izdržava kaznu lišavanja slobode, ako je sposoban za rad, dužan je raditi poslove koje odredi uprava kazneno-popravne ustanove. Radno vrijeme za osuđene koji izdržavaju kaznu lišavanja slobode s prisilnim radom i kaznu lišavanja slobode traje osam sati dnevno.

Osuđeni imaju pravo na jedan dan odmora u tjednu. Izbor posla za osuđene malodobnike odredit će se prema njihovom fizičkim sposobnostima, osobinama i sklonostima za određenu vrstu posla, kao i prema općem planu podizanja stručne radne snage. Radnu obvezu osuđeni izvršuju po pravilu u radnoj grupi i pod kontrolom službenika uprave kazneno-popravne ustanove u kojoj izdržavaju kaznu. Raspored osuđenih u radne grupe određuje uprava kazneno-popravne ustanove. Osuđeni koji je izoliran od ostalih osuđenih radnu obvezu izvršuje pojedinačno. Prema Zakonu o izvršenju kazni iz 1948., kazna popravnog rada izvršuje se radom osuđenog koji odredi državni organ nadležan za izvršenje kazne i to po pravilu u radnim grupama. Kazna popravnog rada izvršuje se po pravilu izvan mjesto boravišta osuđenog. Za vrijeme izdržavanja kazne popravnog rada osuđeni je dužan raditi dodijeljeni posao u određeno vrijeme, a izvan tog vremena nalazi se na slobodi.

Kaznu popravnoga rada izricali su u Hrvatskoj, i drugdje u Jugoslaviji, i sudovi i upravna tijela – povjerenstva za unutarnje poslove pri okružnim ili mjesnim narodnim odborima. Sudovi su ovu kaznu izricali na osnovi Kaznenog zakonika iz 1948., a upravna tijela izricala su kazne do tri mjeseca. Kazna društveno korisnoga rada predstavljala je prisilnu upravnu mjeru, koju su na osnovu *Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira* iz 1949. izricali upravni organi - komisije za prekršaje pri okružnim i mjesnim narodnim odborima. Naime, popise osoba koje treba upućivati na društveno koristan rad sastavljale su partiske organizacije. Na društveno koristan rad upućivane su osobe na "preodgoj" radi kriminalnih, ali i političkih razloga (primjerice inkriminacija je glasila: "izmišljanje i širenje lažnih vijesti"), u vremenu od šest mjeseci do dvije godine.

Prema *Zakonu o krivičnom postupku*, koji je prihvaćen u listopadu 1948. i bio na snazi do 1. siječnja 1951., za krivični postupak bilo je nadležno javno tužiteljstvo, osim za kažnjiva djela s političkim temeljem. Za njih postupak vodi Uprava državne bezbjednosti. Za krivnju je, kao i ranije u poraću, bio dovoljan dokaz

priznanje, a materijalna istina nije se ni utvrđivala. Poricanje priznanja iz istražnog postupka tretiralo se kao krivično djelo. Zato se prema osumnjičenim često primjenjivala sila.

Kazneni sustav, te vrste kazni i način izvršenja kazne lišavanja slobode, bio je 1951. određen novim *Krivičnim zakonikom FNR Jugoslavije i Zakonom o izvršenju kazni, mjera sigurnosti i odgojno-popravnih mjera*.

Krivični zakonik iz 1951. i *Zakon o izvršenju kazni, mjera sigurnosti i odgojno-popravnih mjera* iz 1951., određivali su da se mogu, među ostalim, izreći kazne: strogi zatvor i zatvor. Kazna strogog zatvora može se izreći samo kao glavna kazna. Kazna strogog zatvora ne može biti kraća od šest mjeseci ni dulja od dvadeset godina, a izriče se na pune godine i mjesecce. Smrtna kazna može se aktom amnestije ili pomilovanja zamijeniti strogim zatvorom u doživotnom trajanju. Kazna zatvora ne može biti kraća od tri dana ni dulja od pet godina. Kazna zatvora izriče se na pune godine i mjesecce, a do tri mjeseca i na pune dane. Krivični zakonik iz 1951. određivao je da kazne strogog zatvora i zatvora osuđeni izdržavaju u kazneno-popravnim domovima ili u zatvorima. Kaznu zatvora do šest mjeseci osuđeni izdržavaju u zatvorima. Muške i ženske osobe izdržavaju kazne strogog zatvora u odijeljenim kazneno-popravnim ustanovama, a ako su u istoj kazneno-popravnoj ustanovi onda odijeljeni jedni od drugih. Osuđeni na kaznu strogog zatvora izdržavaju tu kaznu odijeljeno od osoba osuđenih na kaznu zatvora. Osuđene osobe izdržavaju kaznu strogog zatvora odnosno zatvora skupno, a iznimno odijeljeno.

Krivični zakonik iz 1951. određivao je da osobe osuđene na kaznu strogog zatvora ili zatvora, ako su sposobne za rad, dužne su raditi. Radno vrijeme traje osam sati dnevno. Osuđeni na kaznu strogog zatvora raspoređuju se, u pravilu, na fizičke radove, a ako nisu sposobne za takve radove, dužne su raditi poslove za koje su sposobne. Osuđeni na kaznu zatvora raspoređuju se, u pravilu, na poslove koji odgovaraju njihovoj stručnoj spremi i sposobnostima. Ako se odredi da ove osobe rade fizičke poslove, ti poslovi,

ukoliko ne odgovaraju prijašnjem zanimanju osuđene osobe, moraju biti lakše poslovi. *Krivični zakonik* iz 1951. određivao je oslobođenje od kazne, odnosno ukidanje i(l) smanjenje kazne amnestijom i pomilovanjem osuđenika.

Izmjenama jugoslavenskoga kaznenog zakonodavstva 1951., bile su kazne prisilnoga rada, popravnoga rada i društveno korisnoga rada ukinute, ali prisilni rad osuđenika u stvarnosti nije bio ukinut. Zakkonski prestanak osuđivanja na prisilni rad nije obuhvatio i one koji su već bili pravomoćno osuđeni. Uz to, *Zakon o izvršenju kazni, mjera sigurnosti i odgojno-popravnih mjera* iz 1951. propisao je rad osuđenika u industrijskim poduzećima, obrtničkim radionicama i na ekonomijama kao osnovno odgojno sredstvo u zatvorima.

*

Žrtve prisilnoga rada, popravnoga rada i društveno korisnoga rada u Hrvatskoj, i Jugoslaviji, nakon Drugoga svjetskog rata, u razdoblju "narodne demokracije", od 1945. do 1951., bili su posebice oni koje je komunistički sustav smatrao svojim protivnicima i "unutarnjim neprijateljima". Iako je jugoslavenska komunistička vlast prisilni, popravni i društveno korisni rad prikazivala kao sredstvo za preodgoj osuđenika, stvarna namjena tih represivnih mjera bila je osigurati besplatnu radnu snagu za izvođenje gradbenih projekata koji su bili izravno povezani s ostvarenjem petogodišnjeg plana.

Na kaznu prisilnoga rada, popravnoga rada i društveno korisnoga rada osuđeni su u Hrvatskoj u razdoblju "narodne demokracije", od 1945. do 1951., desetci tisuća osoba, muškaraca, ali i žena. Radove koje su osuđenici obavljali bili su u pravilu najteži fizički radovi, na obavljanju kojih su mnogi zbog izrazito teških uvjeta izgubili zdravlje, pa i život. Sačuvani odnosno dostupni dokumenti i svjedočanstva donose mnogobrojne, ali ipak nepotpune, podatke o broju osuđenika u Hrvatskoj na prisilni, popravni i društveno koristan rad, kao i o mjestima i vremenu obavljanja tih radova, te vrstama radova koje su osuđenici obavljali. •

ZLOČINI BATALJUNA „JOSIP JURČEVIĆ“ U VRGORCU 15. LIPNJA 1942. (IV.)

Partizansko glasilo *Naš izvještaj* u broju 143 od 21. lipnja 1942. o zauzimanju Vrgorca javlja slijedeće:

„15-VI u 5 časova ujutro sa strane snaga ovog bataljona izvršen je napad na Vrgorac i to žandar., financ. i domobransku kasarnu. Napad je trajao oko pola sata. Na naše pozive na predaju prvi su to učinili domobranci. Među njima se nalazio i jedan ustaša koji je ubio jednog domobranca, jer nije htio da puca na partizane. Ovaj je na mjestu ubijen sa strane partizana. Nakon zauzimanja grada izvršen je opći pretres i tom prilikom je uhapšeno 50 ustaša, žandara i špijuna. Nakon kratkog ispitivanja osuđeno je i na mjestu strijeljano 30 ustaša i žandara. Ostali su odvedeni u zarobljeništvo.- Zarobljeno je 28 domobrana, 60 pušaka, municije i raznog drugog ratnog materijala. Zaplijenjeno je 2.082.560 kuna, 1 kamion i uništeno je 35 vagona duhana. Zapaljena je žandarmerijska kasarna i duhanska stanica.“[1]

O događajima u Vrgorcu izvjestio je i Štab IV. operativne zone u izvješću br. 180/42 upućenom Glavnom štabu Hrvatske 1. srpnja 1942.:

„...U južnoj Dalmaciji u ovoj periodi razvile su se značajnije operacije. 14. juna u noći naše snage su se približile gradiću Vrgorcu i 15. ujutro u pet sati izvršile napad na samo mjesto napadajući na žandarmerijsku stanicu i domobransku kasarnu. Napad je trajao svega pola sata, tada je štab izdao naredenje da se prekine vatrica i pozvao neprijatelja na predaju. Domobrani su se odazvali na prvi poziv. Među njima nalazio se jedan ustaša koji je likvidiran. Zarobljenih domobrana bilo je trinaest a pušaka petnaest. Oko žandarmerijske i finansijske kasarne razvila se kraća borba, nakon čega su se i oni predali. Bilo je šest žandara i dva financa sa petnaest pušaka. Poslije razoružanja kasarni izvršili su pretres grada. Uz pomoć R.K.K.P Vrgorac uhapšeno je 50 špijuna. Poslije ispitivanja strijeljano je njih 30 skupa sa žandarima. Istovremeno prišlo se evakuaciji materijala sa kamionom i svim ostalim prevoznim sredstvima.

U to vrijeme jedan kamion domobrana prodro je kroz našu zasjedu i približio se samom gradu, ali tu je zaustavljen sa jednim puškomitrailjezom i razoružano je

Piše:

**Blanka MATKOVIĆ,
dipl. povjesničar i dipl. novinar**

15 domobrana sa punom vojničkom spremom. Partizani koji su se našli na licu mjesta zatražili su od štaba bataljona da sa istim kamionom pođu razoružati žandarmerijsku stanicu u Kozici otkuda je pomoći i poslana. Po odobrenju uputilo se 25 partizana u pravcu Kozice. Međutim zasjeda koja je prvi put domobrane propustila, videći da se vraća [kamion], otvorili su vatru i ubili 5 naših drugova, a 4 ranili.

Biokovo

Mrtni drugovi su zakopani, a ranjenima je pružena hitna pomoć. Razoružanje žandarmerijske kasarne u Kozici ipak je uspjelo.

Detaljni izvještaji o svemu još nam nisu poslati.

U svemu je zarobljeno otprilike oko 60 pušaka i to u svim operacijama. Zaplijenjeno je dva miliona i osamdeset hiljada kuna, veća količina duhana i drugog raznog materijala.

Grad su nastojali održati u rukama što duže, no okupatorske snage ozbiljno pritiskale. One su dolazile kamionima, a avioni su neprestano nad Vrgorcem kružili. Pri napuštanju grada naši su zapalili dvije velike zgrade duvanske stanice. U njima je bilo 35 vagona duhana.

Karakteristično je da je masa za vrijeme boravka partizana u mjestu počela da pljačka izloge i trgovine. Naši nisu bili dorasli do to zaustavljene. Pri prenošenju ma-

terijala prolazeći pokraj jednog ustaškog sela poginule su 4 drugarice i jedan omladinac....“[2]

Svjedočanstva članova Komunističke partije Jugoslavije

O zločinima u Vrgorcu u lipnju 1942. sačuvana je izjava **Stanka Borovca** rođ. 1910. u Vrgorcu koju je u listopadu 1948. godine uputio Kotarskom komitetu KPH Metković, a u kojoj navodi slijedeće: „Odlukom K.P. tj. njenog rukovodstva u Vrgorcu i drugih pošao sam 15/6 42 g. u partizanske formacije. Spomenutog dana je izvršen napad na Vrgorac od strane naše vojske, koju sam i sam u sporazumu

glavni organizatori i njihove vodje pobegli. Ostale su njihove žene, sestre i sl. Isto tako koliko sam mogao zapaziti spomenutog dana sami utisak u narodu Vrgorca, da je bio očajan. Nisu plakali i strahovali samo obitelji i svojta /rodbina/ ubijenih, plakale su žene, djeca, stariji ljudi u cijelom Vrgorcu za većinom njih, tim više što su se u tim prvim danima dolaska partizana, nadali da će partizani donijeti i svoj pravi sud za one krvice, a baš za one koji su već izbjegli. Ovi ubijeni su se tada smatrali pravednim...[3] Naravno, ovi koji su to izvršili pravdaju to na različite načine...[4] a meni ...[5] osvećuju nazivajući me nazivaju oportunistom, slabicem, pustljivcem i sl....“.[6]

O istim je događajima, zabilježeno je i svjedočanstvo **Bogdana Raosa:**

„Poslije ustanka u Gracu, siječnja 1942.g. i likvidacije svih žandarmerijskih stanica/osim Makarska, Gradac i Vrgorac/ partizanske snage brojile su boraca. Neprijatelj je satjeran u garnizone Makarska, Gradac, Vrgorac i Metković. Na području sela koja su bila pod kontrolom partizana deseci omladinaca su se prijavljivali štabu odreda da se priključe u redove partizana. Kako nije bilo oružja dolazilo je do toga da se ove omladince vraćalo kućama gdje su čekali da ih se pozove u odred. U to vrijeme u Vrgorcu je bio neprijateljski garnizon koji je brojio oko 150 domobrana, ustaša i žandara. U mjestu su se nalazile velike količine žita, tekstila, kompletne apoteka i drugog materijala između kojeg i 65 vagona duhana spremljeno za otpremu u Njemačku. Za daljnji razvoj partizanskih snaga bilo je potrebno samo pribaviti oružje i ostala materijalna sredstva pa je u tu svrhu OK KPH za Makarsku i štab odreda donio u Maju mjesecu odluku da se napadne i uzme neprijateljski garnizon u Vrgorcu. Odlučeno je da se napad izvrši 15. VI. 1942. g.

Pored pribavljanja oružja i materijala ova akcija imala je i cilj vršenja političkog utjecaja na susjedni zapadno Hercegovački kotar Ljubiški.

U pripremama ovog napada partijska organizacija u garnizonu angažirala je preko 100 SKOJ-evaca i rodoljuba. 15 dana i 15 noći neprestano su praćene neprijateljske patrole i zasjede, raspored neprijateljskih vojnika, naoružanje i moralno raspoloženje neprijatelja. Ova izvidjanja omogućila su vojnom rukovodstvu da dobiće savršeno točan pregled neprijateljskih snaga, kako u danu tako i po noći i

da odabere doba dana u koje će se sa najmanje žrtava moći najuspješnije savladati neprijatelj. Na osnovu toga izmjenjena je ranije odluka da se napada noću, a donesena da se napada u 5 sati u jutro kada se neprijatelj sa terena povuče u kasarne u uvjerenju da partizani neće napasti danu.

14. VI. 1942. g. uoči napada partijska organizacija u garnizonu podjelila je Skojevcima i rodoljubima 30 lovačkih puša-

...Spomenutog dana je izvršen napad na Vrgorac od strane naše vojske, koju sam i sam u sporazu-mu na dan prije sprovodio. Odluka je bila: pohvatati glavne organizatore i špijune, te ih likvidirati. Nažalost a njihovu sreću su uoči toga dana svi skoro uspjeli izmaći. Mjesto njih prilikom samog zauzeća Vrgorca su pohvatići njihovi simpatizeri, njihova obitelj i sl. Istog dana izvršeno je streljanje svih 34...

ka, 15 pištolja i preko 40 komada bombi. Ovi ljudi imali su za zadatku da čuvaju na izlazima iz mjesta da neko od neprijatelja ne izbjegne. /Imali su spiskove lica kojima ne smiju dozvoliti izlaz, tj. koje pri pokušaju bjege trebaju hapsiti, a ako je ovo nemoguće ubijati/. Druga grupa imala je za zadatku da iznutra, istovremeno sa napadom izvana napadne bombama neprijateljsku komandu i kasarne, te hapsi mjesne ustaške funkcione.

Oko 30 žena čekalo je u toku noći partizane na prilazima mjestu sa zadatkom da ih provede i prenese im oružje u točno odredjene kuće iz kojih su trebali napadati neprijatelja. Ove žene imale su dan ranije ključeve svih kuća u koje su trebale uvesti partizane. Takodjer u ovoj akciji učestvovale su ogromne mase svih sela zapadno od Vrgorca, pa čak i iz sela Baćine udaljena 30 km. Iza pola noći pred sam napad čekalo je oko mjesta masa seljaka sa preko 400 konja i mazaga. Ovo je bilo organizованo u svrhu prenosa materijala iz oslobođenog Vrgorca za partizane.

Napad je izvršen točno po utvrđenom planu 15. VI. 1942.g. u 5 sati u jutro. Napadalo se sa oko 120 boraca. Borba je trajala oko pola sata. Jači otpor dali su samo ustaše, a domobrani i žandari na poziv za predaju prekinuli su vatru.

U borbi su poginula 4 ustaše i 10 ih je ranjeno. Na strani partizana nije bilo nikakovih gubitaka. Tom prilikom zaplijenjeno je i 120 pušaka, jedan puško mitraljez, 15 pištolja, oko 200 bombi, nekoliko desetaka hiljada puščanih i mitraljescihi metaka, oko 5 vagona žita, šećera i odjeće, jedna kompletna apoteka, a magazini sa oko 45 vagona duhana su zapaljeni. Ogromne količine živežnih namirnica i odjeće koju partizani nisu uspjeli prebaciti u Biokovo podjeljena su narodu.

Tog dana na poziv Partije javilo se iz Vrgorca i obližnjih sela oko 200 novih boraca. Ovaj veliki vojni uspjeh, kao najveći do tog vremena Partija nije iskoristila do kraja i u potpunosti. Kao prva i najveća greška Partije bila je u tome, što se dozvolio prigodom ulaska u Vrgorac da se...[7] stvori dojam da je naša borba isključivo borba komunista. Ovo objašnjava činjenica da je vojska ušla u mjesto pod Crvenom zastavom, a mještane, inače rodoljube, prisilila da prilikom isticanja zastave na kućama spale plavi i bijeli dio zastave, tako da je ostao samo crveni dio. Nadalje prema odluci Partije pohapšeno je tom prigodom i streljano 36 lica iz mjesta, medju kojima je bilo desetak i takovih koji se nisu ogriješili tako da ih je trebalo osuditi na smrt. Kao na pr. kada se nije uspjelo uhvatiti poznate ustaše koje je već narod davno osudio kažnjeni su njihove žene, odnosno rodbina, koji su istina odobravali postupke svojih muževa, ali nisu bili direktni izvršioci zločina.

Daljnja greška sastojala se u tome, što je Partija dozvolila da se u mjestu tog dana stvori potpuna anarhija, dozvoljavajući da se razbijaju dućani i odnose privatne stvari iz ustaških kuća i tome sl. Ovakovi postupci stvorili su kod većine rodoljuba neizvjesnost, odnosno bojazan i strah za njihov opstanak, tako da je to imalo lošeg odraza na daljnju mobilizaciju masa, navlastito u selima koja do tada nisu bila masovnije vezana uz pokret. Ovo se naročito negativno odrazilo na susjedni kotar Ljubiški, pa smo u odnosu na tamošnje mase postigli ...[8] rezultat sasma suprotan našem cilju.

Zagreb, dne 20.III.1951.g., Bogdan Raos“[9]

Politička i vojna situacija na području Vrgorske krajine nakon 15. lipnja 1942.

Dne 19. lipnja 1942. Ministarstvo vanjskih poslova NDH uputilo je Općemu upravnom povjereništvu na Sušaku dopis

kojim se skreće pažnja na izvješće doglavnika **Stipe Matijevića** o lošim prilikama u omiškome i makarskom kotaru i u kojemu se ističe da na Biokovu ima oko 2.000 partizana „koji su veoma dobro naoružani, a posjeduju i strojnice. Svakodnevno napadaju naše ljudi, te ih odvadaju u šume, i pljačkaju stoku. Spremaju napadaju na pojedina sela u kotaru makarskom, te prema Imotskom... talijanske vojne vlasti se drže pasivno, a naših oružnika je veoma mali broj. Potrebno je, da ili talijanske čete budu aktivnije i zaštite naša sela, ili da nam zapovjedništvo talij. vojske dozvoli da naše vojne vlasti i milicioneri povedu akciju čišćenja.“[10]

Između 20. i 29. lipnja talijanska je vojska poduzela veliku ofenzivu na partizanske postrojbe na Biokovu,[11] u kojoj je sudjelovalo nekoliko tisuća pripadnika divizije „Marche“ i „Messina“ te ustaška

milicia iz Dusine.[12] Prema navodima **B. Markotića**, tijekom ove operacije ubijene su 72 osobe, internirano 240 osoba i spaljeno 250 kuća.[13] 17. srpnja 1942. Štab IV. operativne zone uputio je dopis Štabu bataljuna „Josip Jurčević“ u kojemu se ističe da „s obzirom na vijest o zauzimanju Ljubuškog sa strane hercegovačko-crnogorskih partizana Vaš operativni zadatak trebao bi da se sastoji u prvom redu u povezivanju s njima, pa i eventualnom pozivanju da sa zajedničkim snagama još jedanput zauzmete Vrgorac i da ga održite slobodnim i na taj način postavite bazu oslobođenog teritorija u Južnoj Dalmaciji.“[14] Radi čišćenja Biokova Talijani su između 12. i 28. kolovoza 1942. poduzeli operaciju „Albia“, a 29. kolovoza kamionima su doveli oko tisuću hercegovačkih četnika koji su na područ-

...Dojam da je naša borba isključivo borba komunista. Ovo objašnjava činjenica da je vojska ušla u mjesto pod Crvenom zastavom, a mještane, inače rodoljube, prisili da prilikom isticanja zastave na kućama spale plavi i bijeli dio zastave, tako da je ostao samo crveni dio. Nadalje prema odluci Partije počapšeno je tom prigodom i streljano 36 lica iz mjesta...

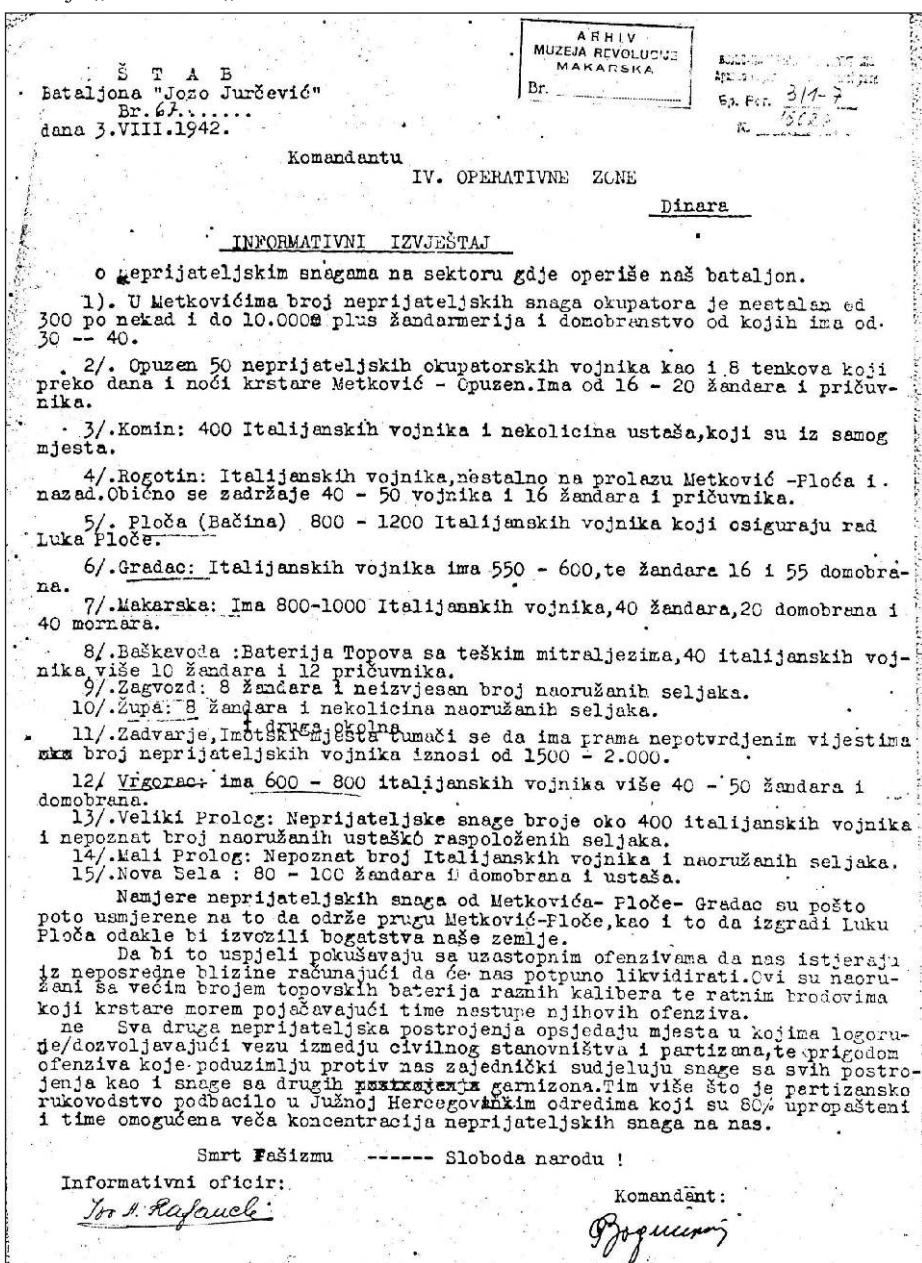
ju od Župe do Ravče izvršili masakr domaćeg stanovništva.

U izvješću Državnom izvještajnom i promičbenom uredu u Zagrebu i Povjereniku za promičbu kod II. talijanske armate na Sušaku od 23. rujna 1942., Ured za promičbu Velike župe Cetina navodi da se u posljednjih nekoliko mjeseci stanje na području velike župe nije oporavilo, „mada se znatno izmienilo.“ „Nakon osvojenja Vrgorca po odmetnicima, nakon talijanske akcije čišćenja u tom području, nakon zagrebačkog sporazuma[15] i svega ostalog sigurnostne prilike ipak se nisu poboljšale, čak se može reći, da su se pogorsale. Nakon dolaska crnogorskih bandi u ovu Župu, domaći su se odmetnici znatno osili, te su svoju razbojničku djelatnost pojačali, tako da je bio od njih izravno ugrožen veliki dio Župe.“, ističe se u izvješću koje potpisuje promičbeni izvjestitelj **Milivoj Gracin**.[16]

Zaključak

Iako je vrgoračko područje također bilo poprište masovnih zločina krajem siječnja 1945., kad je na nekoliko lokacija ubijen veći broj stanovnika Ljubuškog i okoline,[17] među njima i fra **Maksimilijan Jurčić**,[18] te 27. veljače kada su pokraj Novog groblja u Vrgorcu ubijeni i sahranjeni **Pero Jelavić Jurin**, **Jure Matić Nikolin** i **Jozo Tolj Franin**,[19] masovna stradanja 1942. godine zasigurno su ostavila najdubljeg traga u uspomenama stanovništva Vrgorske krajine. Usprkos činjenici da je zločin javno priznat, nitko nikada nije odgovorao za ovo smaknuće. Stoviše, 1972. godine inicijativom vrgorskih komunista 15. lipnja proglašen je „Danom Vrgorske komune“ te je kao takav slavljen sve do 1990. godine.[20]

O zločinima počinjenima na vrgoračkom području objavljen je u iseljeničkom tisku 1946. članak napisan pod pseudonimom **N. D. Dusinjanin**, u kojemu autor

istiće da su „koncem octobra 1944. ušli partizani u Vrgorac... te su predvodjeni po Anti Šutiću iz Gradca (Makarsko primorje) – aktivnom članu Komunističke partije od 1929. godine, na čelu sa političkim komesarom Srbinom Drljevićem zavrsili započeto klanje izvedeno prvi put 1943.[21] godine kada su prolazno upali u Vrgorac. Tada su (1943) bez suda i sudjenja skinuvši do gola i bose otpratili na groblje 33 (trideset i tri) Vrgorčana i streljali ih. U tom pokolju takodjer su sudjelovali Šutić, Srbin Drljević i Drinko Tollić-krojač, inače partizanski pukovnik. Zapalili su „Vagu“, zgradu duhanske tvornice, jedino mjesto zaposlenja seljaka iz okoline. Čitavo mjesto opljačkali i po običaju preostale dobrim dijelom na silu otjerali sa sobom...“[22]

Ubijenim Vrgorčanima podignut je 1942. na mjestu likvidacije spomenik, koji je po ulasku partizana u Vrgorac u listopadu 1944. srušen. Novi spomenik podignut je nakon uspostave Republike Hrvatske i to na lokaciji kod ulaza u gradsko groblje na Žbarama te je time konačno odana počast žrtvama 15. lipnja 1942.[23]

PRILOG

27. listopada 1945.

Popis osoba s vrgoračkog područja koje su likvidirane tijekom rata[24]

Opunomoćstvo OZNe za kotar Vrgorac Br.402 dne 27.X.1945.

OKRUŽNOM ODJELJENJU ZAŠTITE NARODA OZN-a BIOKOVO-NERETVA

MAKARSKA

Predmet: Spisak lica, koja su streljana bez osude vojnog suda, od početka N.O.P.

1. Erceg Vid pok. Ivana, rodjen 15. VI. 1898., god. u Vrgorcu. Osudjen na smrt. Kažnjen kao špijun, a isti je uvjek bio protivnik pokreta.
2. Erceg Josip pok. Šimuna, rodjen 22. III. 1896. god. u Vrgorcu. Osudjen kao špijun i suradnik okupatora.
3. Erceg Ivan pok. Mate, rodjen 10.XI.1916. god. u Vrgorcu. Osudjen na smrti, kao špijun. Bio je aktivni suradnik okupatora.
4. Paker Manda kći Ante, rodjena 21. III. 1888. god. Vrgorcu. Osudjena na smrti kao špijunika.
5. Delić Nedo pok. Luke, rodjen 3. XII. 1902. god. u Vrgorcu. Osudjen na smrti kao špijun i aktivni suradnik okupatora.
6. Hrštić Marko pok. Ante, rodjen 1. IX. 1904.god. u Vrgorcu. Osudjen na smrti kao špijun i suradnik okupatora.
7. Jerkušić Iva ž. Ivana, rodjena 10. XII. 1903.god. u Vrgorcu. Osudjena smrti kao špijunika.

S T A B Bataljona "Jozo Jurčević" br. 5 dena, 2.VIII.1942.	OKRUŽNOM KOMITETU OPERATIVNI IZVJEŠTAJ Br.3. MAKARSKA	<i>K.P - 4/45</i> ARCHIV MUZEJA REVOLUCIJE MAKARSKA Br. KP-13-43
<p>Dana 11/VII. stigao je u naš bataljon jedan žandar koji je pobjegao iz žandarmerijske stanice Bogomolje, koj je ranjen po našim snagama bila razoružana. Isti je bio u stalnoj vezi sa jednom od naših organizacija na Bogomolje i partizanima Hvara. Za vrijeme svog službovovanja u žandarmerijskoj stanici nastojao je da se ista razoruža i da se obraćuna sa nekim špijunima koje je on poznevaо, ali pošto je tamo previše neaktivnosti i pomašlo oportunitizma u partiskom redu u njegovu izjevu da mo prilobišti nisu bili spremni da izvrše a on je ugrabilo 3 puške, torbicu i municiju te se prebršio u naš bataljon.</p> <p>Od 11 - 18.VII. postavljene su zasjede na primorskoj turističkoj cesti, kako neprijatelj tih dana nije prošao to se 18.VII. otpočelo rušenje ceste odmah pri samom prelazu do same Makarske i prema Gradiću. Rušenje je izvršeno na više mjeseta u dužini od 30 - 100 metara u dužini od Tučepi - Zaostroga ujedno su porušene telefonsko - brzojavne veze. Neprijatelj je pokušavao prvih dana da nešto popravlja pod zaštitom oružanih snaga, ali su naše snage ponovno rušile ne obazirajući se na neprijatelja tako se je određeno popravljanje spomenute ceste.</p> <p>Cesta Vrgorac - Omis ostavili smo i dalje slobodnu radi dočekivanja neprijateljskih kolona.</p> <p>Dana 19.VII. uslijedio je napad Italijanskih snaga iznad Gradića. Njihove su izvidnice bile oprezno i to se sasvim pištoljima i bombama bez pušaka u razmaku jedan od drugog od 300 - 400 metara. Kada je prvi našao na našu zasjedu se njim je likvidirano te ubijen i drugi koji je išao iz njega. Povodom ovoga neprijatelj je promjenio pravac kretanja da zaobide se lada naših položaja i to Jurišem. Alipinci su se popeli uz klisure Biokova između naših dviiju zasjeda gdje je bilo svega naših 10 boraca dok je neprijatelj nadireo sa 200 vojnika. Borba je trajala 6 sati, neprijatelj je imao 15. mrtvih i ranjenih mi nismo imeli nikakvih gubitaka. Zaplijenjen je samo 1 pištolj i ručnu bombu. Neprijatelj je svoje ranjenike i mrtvace odvukao.</p> <p>U noći između 19 - 20.VII. izvršena je akcija na selo Igrane, radi udizmenja hrane kojom je prilikom zaplijenjene žandarmerijske kasarne u Igranim, koja je bila ispraznjena već ranije jer su se žandari preselili u Gradić a namještaj i dalje ostao u istoj, za nás potrebne predmete smo odnijeli. Zatim je pretresena finansijska kasarma u kojoj se je našlo samo 30 puščenih metaka, nekoliko komada cokula i čebadi, koje smo oduzeли.</p> <p>Dana 20.VII. je pripremljen plan za potapanje parobroda "VISA" koji je se obraćao Trpanj - Gradić - Makarska.</p> <p>U susjednoj luci Podgora gdje je parobrod seobraćao ukrcali 2 partizana koji će izviditi tko se sve nešta na brodu teko da našim snagama dostave detaljne podatke u selu Živogošće, gdje su čekali do izvršenja akcije. Putnici su dali detaljne podatke u selu Živogošće kako je stanje na brodu i tko se na istom nalazi. Na brodu je bio jedan od najzloglašenijih žandara u primorju, jedan domobran i jedan bolesni žandar.</p> <p>U spomenutoj mjestu sa 3 partizana neosuzeni se pištoljima stupili na brod dok je jedan ostao u zaklonu pored same obale. Kada je žandar opazio naše borce jednog je od njih poznao i stavio se u zaklon za pušenje a tako isto je učinio i domobran. Tada su naši borci skočili uzimajući puške pošto su pučeli i nisu se htjeli predati to smo se njima na licu mjesa obraćunali. Odmah smo pristupili iskrcavanjem materijala. Pored brodskog materijala zabilježena je hrana koja je bila određena za žandarmerijsku stanicu Gradiću u količini od 150 kg.</p> <p>Kad je svršilo sa iskrcavanjem materijala brod se izveo iz luke, otvorili ventili i zepelili ga, na površini je zatejao 1 sat dok je potonuo. Na brodu je uhapsena mater glasovitog ustaše nadporučnika ujedno tabornika općine Gradić Vladimira Kuneta koja je sa svojim brbljanjem zasluzila smrt.</p>		

8. Hrštić Petar Matin, rođen 22. II. 1918.god. u Vrgorcu, Osudjen smrti kao špijun.
9. Hrštić Joka ž. Ivana, rođena 19. II. 1892. god. u Vrgorcu. Osudjena smrti kao špijunka.
10. Jerkušić Kata ud. Ivana, rođena 10. IX. 1899.god. u Vrgorcu. Osudjena smrti, kao špijunika.
11. Hrštić Fila ž. Ante, rođena 9. II. 1907.god. u Dragljanu. Osudjena smrti kao špijunika.
12. Hrštić Lovre pok. Ivana, rođen 26. VIII. 1883.god. u Vrgorcu. Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
13. Matić Mijo pok. Ivana, rođen 26.V.1899.god. u Vrgorcu. Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
14. Matić Iva ž. Mije, rođena 10. X. 1898.god. u Vrgorcu. Osudjena smrti, kao špijunika.
15. Markotić Mate pok. Josipa, rođen 24. XI. 1879.god. u Vrgorcu. Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
16. Markotić Ivan pok. Mate, rođen 13. V. 1913.god. u Vrgorcu. Osudjen smrti kao špijun i suradnik okupatora.
17. Martinac Iva ž. Petra, rođena 23. IX. 1894.god. u Vrgorcu. Osudjena smrti kao špijunika.
18. Markotić Ante pok. Josipa, rođen 13. V. 1913.god. u Vrgorcu. Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
19. – Rakić Ante pok. Mije, rođen 3.IX.1894.god. u Vrgorcu (Plana). Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
20. Granić Petar pok. Jure, rođen 1. X. 1904.god. u Banji.[25] Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
21. Franić Mate pok. Jure, rođen 13. X. 1902.god. u Vini.[26] Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
22. Luetić Marko pok. Marijana, rođen 1870. god. u Župi. Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
23. Roglić Ivan Nikolin, rođen 1910. god. u Župi. Osudjen smrti, kao špijun,
24. Miloš Jure pok. Marka, rođen 1920. god. u Župi. Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
25. Miloš Mila pok. Joze, rođena 1912. god. u Župi. Osudjena smrti, kao špijunika.
26. Barbir Ante pok. Mate, rođen 1881. god. u Draževićeima. Osudjen smrti, kao špijun.

27. Barbir Toma pok. Mate, rodjen 1920. god. u Draževitićima. Osudjen smrti, kao ustaša.
28. Pivac Nikola pok. Ante, rodjen 1897. god. u Zavojanu. Osudjen smrti, kao špijun.
29. Pivac Jozef pok. Ante, rodjen 1890. god. u Zavojanu. Osudjen smrti, kao špijun.
30. Jukić Mirk pok. Ivana, rodjen 1902. god. u Zavojanu. Osudjen smrti, kao špijun.
31. Ančić Nikola pok. Grge, rodjen 1917. god. u Zavojanu. Osudjen smrti, kao špijun.
32. Ančić Tereza ud. Grge, rodjen 1887. god. u Zavojanu. Osudjena smrti, kao špijunka.
33. Jukić Kata ž. Ivana, rodjena 1905. god. u Zavojanu. Osudjena smrti, kao špijunka.
34. Pervan Ljubica pok. Dane, rodjena 1920. god. u Kokorićima. Osudjena smrti, kao špijunka.

Partija je dozvolila da se u mjestu tog dana stvori potpuna anarhija, dozvoljavajući da se razbijaju dućani i odnose privatne stvari iz ustaških kuća i tome sl. (...) Ovo se naročito negativno odrazilo na susjedni kotar Ljubiški, pa smo u odnosu na tamošnje mase postigli rezultat sasma suprotan našem cilju.

35. Pervan Marja ud. Tome, rodjena 1888. god. u Kokorićima. Osudjena smrti, kao špijunka.
36. Rakić Ante pok. Jure, rodjen 1897. god. u Višnjici. Osudjen smrti, kao špijun.
37. Krstičević Nikola Jurin, rodjen 1902. god. u Umčanima. Osudjen smrti, kao špijun.
38. Grgić Rade pok. Ivana, rodjen 1918. god. u Vlaci. Osudjen smrti, kao špijun i suradnik okupatora.
39. Grgić Marija pok. Ivana, rodjena 1920. god. u Vlaci. Osudjena smrti, kao špijunka.
40. Grgić Jozef pok. Jakova, rodjen 1892. god. u Vlaci. Osudjen smrti, kao špijun.
42. Katavić Andja pok. Mate, rodjena 1906. god. Osudjena smrti, zato što je kazala talijanima za skloništa robe svojih susjeda, kao špijunka.
43. Radalj Jozef pok. Grge, rodjen 1911. u Vlaci. Osudjen smrti, kao njemački gestapovac, a isti je uvijek bio lopov.
44. Tolj Manda ž. Jozef, rodjena 1866. god. Osudjena smrti, kao špijunka. Iz sela Stilja.
45. Granić Petar pok. Jure, rodjen 1911. god. u Stiljama. Osudjen smrti, kao ustaša.
46. Grljišić Ante pok. Mate, rodjen 1912. god. u Stiljama. Osudjen smrti, kao špijun ustaški i talijanski.
47. Tolj Bariša pok. Ivana, rodjen 1905. god. u Stiljama. Osudjen smrti, kao ustaša i aktivni neprijatelj N.O.P.-a.
48. Jujnović Mate pok. Jure, rodjen 1894. god. u Kozici. Osudjen smrti, kao neprijateljski špijun.
49. Antinović Ante Ivanov, rodjen 1897. god. u Kozici. Osudjen smrti, kao špijun i dousnik ustaški i talijanski.
50. Katić Matija ž. Jozef, rodjena 1914. god. u Kozici. Osudjen smrti, kao špijunka koja je pokazala talijanima magazin od robe.

51. Rudež Frane pok. Jozef, rodjen 1913. god. u Kozici. Osudjen smrti, kao špijun.
52. Rudež Jozef Anton, rodjen 1888. god. u Kozici. Osudjen smrti, kao špijun i protivnik N.O.P.-a.
53. Pavić Mila Ivanova, rodjena 1923. god. u Kozici. Sudjeljena smrti, kao špijunka.
54. Odžić Ivan pok. Cvjetana, rodjen u Raščanima. Osudjen smrti, kao špijun i ustaški i talijanski suradnik.
55. Peković Ivan pok. Marka, rodjen u Raščanima. Osudjen smrti kao ustaški suradnik i špijun.
56. Kovačević Mila, rodjena u Raščanima. Osudjena smrti, kao špijunka.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

M.P. [28] Opunomoćenik:
Buklijaš

Original, strojopis

Državni arhiv u Splitu, f. 409, SUP za Dalmaciju, kut. 163

Blanka Matković, Ivan Pažanin: Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948. počinjeni od pripadnika NOV, JA, OZN-e i UDB-e, Dokumenti, 1. (online) izdanje, Zagreb, ožujak 2011., 520.-522.[28]

Bilješke

1. DAS, f. 262, IHRPD, kut. 76; Zbornik *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941.-1945.*, Knjiga 2, 330-331; *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda*, Tom V, Knjiga 5, 144-146
2. DAS, f. 262, IHRPD, kut. 76; Zbornik *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941.-1945.*, Knjiga 2, 363-368
3. Kopija dokumenta nečitka.
4. Kopija dokumenta nečitka.
5. Kopija dokumenta nečitka.
6. HDA, f.1944. Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, kut. 535, Grobišta – Split-sko-dalmatinska županija, Izjava Stanka Boškovca KK PPH Metković, listopad 1948.
7. Nečitko
8. Nečitko
9. DAS, f. 194, Zbirka memoarskog gradiva, kut. 12, MG-I/12-2/2; HDA, f. 1372, Memoarsko gradivo sudionika radničkog i revolucionarnog pokreta, kut. 88, Elaborat Živka Šerića: Razvoj NOB-e u biokovsko-neretvanskom području, MG-88/III,27; Državni arhiv u Dubrovniku, Sabirni arhivski centar Metković-Opuzen-Ploče, f.452, Kotarski odbor SUBNOR-a Metković, Serija II-Podaci o radu SUBNOR-a i članovima, II/10. Korespondencija, Oslobođenje Vrgoraca 15.VI.1942.g. (*Napomena*: U Zapisniku sa sastanka Sekcije za prikupljanje historijskih dokumenata Kotarskog odbora Saveza boraca NOP-a Metković od 13. svibnja 1950. zapisano je da Sekcija zadužuje Marka Bebića da do 15. lipnja iste godine prikupi 150 komada „historijskog materijala“, a Jozu Martinu da napiše izjavu o napadu na Vrgorac 1942. Izjava Jozu Martinu zasad nije pronađena. (Državni arhiv u Dubrovniku, Sabirni arhivski centar Metković-Opuzen-Ploče, f.452, Kotarski odbor SUBNOR-a Metković, Serija II-Podaci o radu SUBNOR-a i članovima, II/10. Korespondencija, Dopisi za Oblasni Inicijativni Odbor Saveza boraca narodno-oslobodilačkog rata i druge ustanove i organizacije, Zapisnik sa sastanka Sekcije za prikupljanje historijskih dokumenata Kotarskog odbora Saveza boraca NOP-a Metković)
1. HDA, f. 491, Opće upravno povjereništvo NDH kod II. armate talijanske vojske Višeg za povjedišta talijanskih oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“-Rijeka/Sušak (1941.-1943.), kut. 20, br. 6674/42
11. Opširnije o ovoj operaciji vidjeti knjigu Miroslava UJDUROVIĆA, *Biokovsko-neretvansko područje u NOB-i i socijalističkoj revoluciji*, 108-111
12. Prema podatcima talijanske vojske, u operaciji su sudjelovali jedan bataljun divizije „Perugia“ i jedan bataljun divizije „Bergamo“ te VI. armijski korpus s bataljunom „Pinerolo“ iz 3. alpinskog puka. (DAS, f. 262, IHRPD, kut. 77, dok. 385, Izvješće Zapovjedništva XVIII. Korpusa Višem zapovjedništvu oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“, 27. lipnja 1942.; Zbornik *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941.-1945.*, Knjiga 2, 776-777)
13. Prvo oslobođenje Vrgorca 15. lipnja 1942. godine, zbornik *Biokovo u Narodnooslobodilačkoj borbi...*, 451
14. DAS, f. 262, IHRPD, kut. 76; Zbornik *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941.-1945.*, Knjiga 2, 427-428
15. Opširnije o Zagrebačkom sporazumu vidjeti knjige Vjekoslava VRANČICA, *Urota protiv Hrvatske*, Zagreb, 1943., 70.-72. i Branili smo Državu, HB Press, Washington. D.C., 2006., Knjiga druga, 281.-285.
16. HDA, f. 491, Opće upravno povjereništvo NDH kod II. armate talijanske vojske Višeg za povjedišta talijanskih oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“-Rijeka/Sušak (1941.-1943.), kut. 26, br. 10946/42. O pogoršanju prilika naročito na području Imotskog i u omiškom zaledu tijekom srpnja i kolovoza 1942. upućuju dokumenti Ministarstva unutrašnjih poslova NDH (HDA, f. 223, Ministarstvo unutrašnjih poslova NDH).
17. U vrijeme počinjenja zločina na području Vrgorca nalazili su se dijelovi 4. čete 4. bataljuna 5. brigade I. hrvatske divizije KNOJ-a. Štab 4. bataljuna istovremeno se s jednom četom nalazio u Imotskom gdje je osiguravao OZN-u i put prema Posušju te držao zatvor. (HDA, f. 1491, OZN-a za Hrvatsku, kut. 49, 13.2.1.)
18. <http://www.slobodnadalmacija.hr/Split-%C5%8C%8Eupanija/tabid/76/articleType/ArticleView/articleId/57759/Default.aspx>; „Jedan fratar među pronađenim žrtvama Drugog svjetskog rata u Vrgorcu“, *Politički zatvorenik*, br. 200, god. XVIII., studeni 2008., 34; Don Ante BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., 292.
19. HDA, f. 1944, Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, kut. 535. *Napomena*: Prema Izvješću o radu Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava od osnutka (11. veljače 1992.) do rujna 1999. godine (Zagreb, rujan 1999., 96), istog je dana na spomenutoj lokaciji likvidirana još jedna osoba čije ime nije evidentirano. Posmrtni ostaci preneseni su oko 1979. godine i kopani na drugom mjestu.
20. *Glasnik Vrgorske krajine*, br. XV, Vrgorac, listopad 2010., „Odgovoran je sustav, a ne samo jedna osoba“, 22-24
21. Autor pogrešno navodi godinu.
22. N. D. DUSINJANIN, «Istina o Dusinu», *Hrvatski list i Danica Hrvatska*, Volume (God.) XXVI.-No. (Br.) 126, Chicago, II., Srijeda (Wed.) 19. lipnja (June) 1946., 4-5 (*Napomena*: u ostatku članka autor navodi podatke o mještanim Dusine ubijenima po dolasku postrojbi NOV u listopadu 1944.)
23. <http://www.blog.hr/print/id/1626395842/lipanske-i-cetnicke-zrtve-u-vrgorskoj-krajini-rasprrava.html>
24. Na popisu se nalaze i imena osoba likvidiranih 15. lipnja 1942. i to pod rednim brojevima 1.-5. i 7.-20. Osobni podaci pojedinih osoba pogrešno su napisani. Popis je nepotpun.
25. Nadopisano rukom.
26. Nadopisano rukom.
27. Pečat Opunomoćstva OZN-e za kotar Vrgorac.
28. Zbornik je dostupan na web stranicama http://crowc.org/index.php?option=com_document&task=doc_download&gid=17&Itemid=172 i <http://www.safaric-safaric.si/knjige/20110321%20Matkovic%20Zlocinci%20i%20teror%20u%20Dalmaciji%201943-1948.pdf>.

KAKO KLEVETAMA UNIŠTITI LJUDE

Pročitavši knjigu gospodina Vice Vukojevića *Tražim javnu ispriku*, ostao sam sledgeń.

Vicu pozajem od 1957., od mojih đačkih, a njegovih studentskih dana. Od tada do danas upoznao sam ga «u dušu». Oni koji ga ne poznaju, uvijek ga prikazuju kao nekakva *mrguda*. A on je sušta suprotnost. Uvijek nasmijan. Izuzetno sklon humoru. Pa i kad govori o najozbiljnijim stvarima, izražava to osmijehom «od uha do uha». Zato je omiljen i rado slušan. Izuzetno inteligentan, načitan, dobro obavešten. Pažljivo prikuplja, sluša i analizira svaki i naizgled nevažan podatak. Ta ko mu je malo toga promicalo. Zna procjeniti i ljude i događaje. Živi načela, pa to traži i od svoje obitelji, prijatelja i suradnika. Njega nitko nije uspio slomiti. Nakon najtežih tortura UDB-e, svoje mučitelje, umjesto moljakanja milosti, dočekivao je s osmijehom. Istražitelje je dovodio do ludila, jer nisu mogli shvatiti da netko nakon silnih mrvarenja spava «snom pravednika». Takve osobe su rođene vođe. Protivnici su to dobro znali, pa su ga zato pod svaku cijenu htjeli onemogućiti. Njegovo robijanje dokaz je tomu.

O njegovim nevoljama znao sam po dosta, ali ni približno ono što sam saznao iz navedene knjige. Proživjeti sve to, a ostati psihički normalan, medicinski je fenomen. Njegov slučaj mogao bi biti dobar poticaj vrsnom psihijatru da prouči njegov slučaj, pa da naputke kako se ponosati u takvim situacijama.

On može poslužiti kao idealna ilustracija kako se uništavaju ljudi koji ne odgovaraju nekim interesnim skupinama, ideologijama.

Vice Vukojević jedan je od najboljih aktivista i organizatora HDZ-a. Vjerni član. U predizbornu vrijeme njegov slučaj, a nije jedini, njegovo bi stranci mogao idealno poslužiti, da pokaže narodu kako i kojim sredstvima se služe njihovi politički suparnici i protivnici, te kako su sustavno uništavaju najbolji kadrovi. U isto vrijeme lopove, profitere, neradnike iz te stranke slavili su u svojim medijima. To su bila sredstva najbrutalnijih režima

Piše:

Dr. Marijan ČUVALO

kroz povijest, našu i svjetsku. Danas su, a bit će i sutra ako dođu opet na vlast. Narod bi to morao znati. Koliko mi je poznato nisu ga ni pokušali zaštiti.

Gospodin Vice Vukojević bio je vjerni član, organizator i promicatelj programa Matice hrvatske. Robijao je štiteći njezine interese. Nije mi poznato da su se igdje, javno, izjasnili u njegovu korist, a nekmo li pokrenuli njegovu zaštitu, u zemlji i inozemstvu.

Gospodin Vice Vukojević član je Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Ni od njih glasa. Sudionik je i dragovoljac Domovinskog rata. Ni jedna institucija čiji je član bio, nije ga zaštitila. Šuti Crkva čiji je vjerni član cijelog života. Kao da su svi mislili: bolje se ne mijesati, pa «neće mene».

Nisu shvatili da je to samo početak rušenja svih domoljubnih kadrova. Počinje se onima koji nisu interesno uvezani, jer su lakši pljen. Prve mete su oni iz prvog ešalona, bilo iz politike, vojske, policije, diplomacije, obavještajne zajednice, školstva, zdravstva, gospodarstva, kulture, crkve. Tako pužući došli su do zadnjih uporišta koja drže do Države, obitelji, naroda, crkve. A onda nitko od nas i naše djece ne će moći sudjelovati tamo gdje se odlučuje o sudbini naroda i Države.

Dok smo slušali i čitali optužbe, većinom smo prelazili šutke preko svega, jer «mene se to ne tiče». Ako svi šutimo, ostavit ćemo unucima u naslijede podložnoštvo, umjesto ponosa i slave ratnih pobjednika. Ostavimo im u naslijede obvezu «lažovi, kriminalci, izdajice», moraju biti kažnjeni i u svijesti naroda, kao takvi upamćeni, za sva vremena. Vječna opomena! Bit je, što se to tiče svih građana Hrvatske, pa i svijeta, jer Vice nije povrijedio ničiju vjeru, naciju, imovinu, već je svojim življenjem i radom, zagovarao opća dobra, i svačija prava.

Neka Renato Barić navede bar jedan primjer o što i o koga se to Vice ogriješio, pa da bi se trebao nekom ispričavati, samo neka opet ne podlegne navadi iznositi negdje režirane laži, osim ako ga iznošenje istine smeta.

Predanost Vice Vukojevića ideji i djelu stvaranja i organiziranja samostalne i neovisne hrvatske države pokrenula je hajku na njega i njemu slične. Angažirane su novine, radio, TV, a ovi svoje plaćenike novinare-lješinare. Smisljane su laži i ponavljane svim poznatim sredstvima komunikacije. Nikakvi demantiji, iznošenje provjerljivih činjenica nisu ih zaustavili. Trajalo je to desetak godina. Istina je konačno izšla na vidjelo, i dokazalo se da je sve, ama baš sve izmišljeno, režirano, i onda upućeno na teren...

Gdje su sada političari, novinari, moralisti, filozofi, udruge za zaštitu ljudskih prava? Zar je zobnica važnija od načela? Jesu li se ikada upitali kako su se kroz sve to vrijeme osjećali on, njegova djeca, žena?

Gospodin Vice Vukojević u svojoj knjizi redoslijedom je naveo imena svih hajkača, njihovih poslodavaca i nalogodavaca. Svi smo mu dužni, od države do nas pojedinaca. Sad se nitko ne može pravdati, da nije znao. Najmanje što možemo u ovom trenutku, jest dignuti glas prosvjeda, protiv tako smišljenih podvala i načina uništavanja ljudi koji su nekomu nepodobni.

Bio bi red da stranka, kao i sve institucije čiji je član Vice bio, u svim dostupnim medijima pobroji sve pusiće, mesiće, ajanoviće, hrge, bariće, ercege, krile, lasicе, mijiće, rudane, sanadere, galle, lovičke, silvane, parage, crnoje, perkoviće.... neka čitatelji nastave niz, i jasno kaže: «Ovo su lažovi, kriminalci». Neka njihova djeca znaju tko su im očevi. Oni moraju živjeti s tim saznanjima, za primjer, kakvo naslijede roditelji ne smiju ostavljati svojim naraštajima. Progoniteljima će to biti najveća kazna. Oni se ne samo trebaju javno ispričati, već kleknuti na Trgu bana Jelačića, i na koljenima zamoliti oprost, a žrtvama nadoknaditi štetu. •

REVOLUCIJA LJUBAVI

Knjiga koju predstavljamo, autora Živana Sikirića, nosi naslov „Aktualna razmišljanja jednog kršćanina, koji bi to htio biti“. Njezina središnja tema i poruka je potreba „nove evangelizacije“.

Što je „nova evangelizacija“?

To je provođenje u djelo Kristove „nove zapovijedi“. Prema Ivanovu Evandželju na posljednjoj večeri Isus je, među ostalim, svojim učenicima rekao: „Novu vam zapovijed dajem; ljubite jedni druge kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedni druge. Po ovome će svi znati da ste moji učenici, ako budete imali ljubavi jedni za druge“ (13:34-35). Tu novu zapovijed ljubavi daje Krist na rastanku od svojih učenika njima, i ona je mjerodavna za međusobni odnos Kristovih vjernika, njegovih sljedbenika.

A što je s odnosom Kristovih sljedbenika prema onima koji ne pripadaju njihovom krugu, prema ljudima drugih vjera, nevjernicima, ateistima, agnosticima? Tu vrijedi druga zapovijed starozavjetnog zakona: „Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe“ (Mt. 22:37-39, Mk 12: 30-31, Lk 10: 27). Tko je pak naš bližnji, kazao je Krist u paraboli o milosrdnom Samaritanцу.

Koliko god je zbog zaboravljenje i neizvršavane nove zapovijedi ljubavi potrebna među Kristovim vjernicima nova evangelizacija, toliko je kršćanima potrebna – nazovimo je tako – i „stara“ evangelizacija zbog ove druge velike starozavjetne zapovijedi ljubavi. Jer Bog, ta nedokučiva, neshvatljiva i neizreciva Tajna, Temelj i Stvoritelj svega što jest, nije Otac samo kršćanima, nego i ostalim ljudima, pa i onima koji tvrde da u Njega ne vjeruju, jer da Ga pojmovno ne mogu dočukti.

Pogledajmo svijet oko sebe. Autor govori o prostorima dekristijaniziranog svijeta koji se svakog dana sve više šire (103.). Doista, mi živimo u postkršćanskoj i ateističkoj eri koju su, među ostalima, idejno pripremili **Feuerbach** sa svojim antropološkim ateizmom, u kojem je Bog projekcija čovjeka, **Marx** sa svojim socio-političkim ateizmom, u kojem je Bog društveno-klasna utjeha, opijum potlačenih, **Freud** sa svojim psihanalitičkim ateizmom, u kojem je Bog infantilna iluzija, i **Nietzsche** sa svojim nihilizmom nadčovjeka, koji ruši svaki objektivni smisao i objektivnu istinu. Ovi ateizmi

Piše:

prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

vrše, ponekad naglo i agresivno, ponekad tiho i postupno, dekonstrukciju čovjeka kao slike Božje, i njegovo reprogramiranje prema modelu potpune moralne relativnosti.

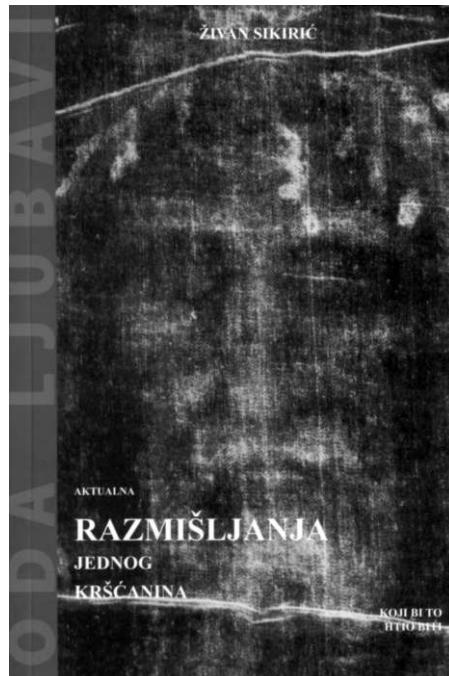
Što je cilj nove evangelizacije? To je – vidjeti svijet očima Isusa Krista i živjeti, poput Njega, u punini Duha Božjega. To je život ljubavi u Kristovu duhu, život svjesnog i namjernog odnosa s Bogom; svjesnog, jer je čovjek već samim postojanjem ontološki i nesvjesno ovisan o Bogu. Autor daje sažetu definiciju kršćanina kad kaže, da je kršćanin onaj, koji vidljivom djelotvornom ljubavlju kao „svjetlost svijeta“ živi i svjedoči Kristovu nazočnost u svijetu (30.). Prema tome, kršćanski život, cilj evangelizacije, nije samo život vjere u Boga, jer netko može

stva onima koji ne vjeruju, ili drukčije vjeruju, niti nju tvore apologetska predavanja, teološki diskursi, polemike, susjeljavanja, tjedni simpoziji, okrugli stolovi, seminari, skupi zbornici, koliko god sve ovo bilo važno. Ta se evangelizacija ne odvija na intelektualnoj razini, nego na razini življena. Kako kaže autor, „nova evangelizacija“ nije borba protiv bilo čega ili bilo koga, nego novi način življena kršćana međusobno i pred svijetom (78.-83., *passim*). Kršćanski život, svrha evangelizacije, život je proživljen u osobnom odnosu, u relaciji, s Bogom objavljenim u Isusu Kristu. Za kršćanski život je bitan ovaj odnos, a manje teološka formulacija. Jer Bog je, kako je već rečeno, nedokučiva, neshvatljiva i neizreciva Tajna, i svaki izričaj o Njemu je moguć jedino kroz tzv. analogiju. Krist je rekao: „Neće u kraljevstvo nebesko ući svaki onaj koji mi govori 'Gospodine, Gospodine', nego onaj koji vrši volju Oca mojega koji je na nebesima“ (Mt. 7:21). Jedino taj osobni odnos može preobraziti naš život.

Nadalje, kršćanski život, cilj „stare“ i nove evangelizacije, je život milosrđa prema svemu stvorenome. Tko ubije čovjeka radi Boga, ne služi Bogu. Bog koga je objavio Isus Krist nije knjigovoda koji pedantno bilježi naša dobra djela i naše grijeha, pa prema njima određuje kaznu ili nagradu, nego je milosrdni Otac koji se raduje povratku rasipnog sina, i koji ostavlja u sigurnosti 99 ovaca da potraži i spasi jednu zalutalu. Čovjek ne može toliko sagriješiti koliko mu Bog može oprostiti, ako se čovjek pokaje.

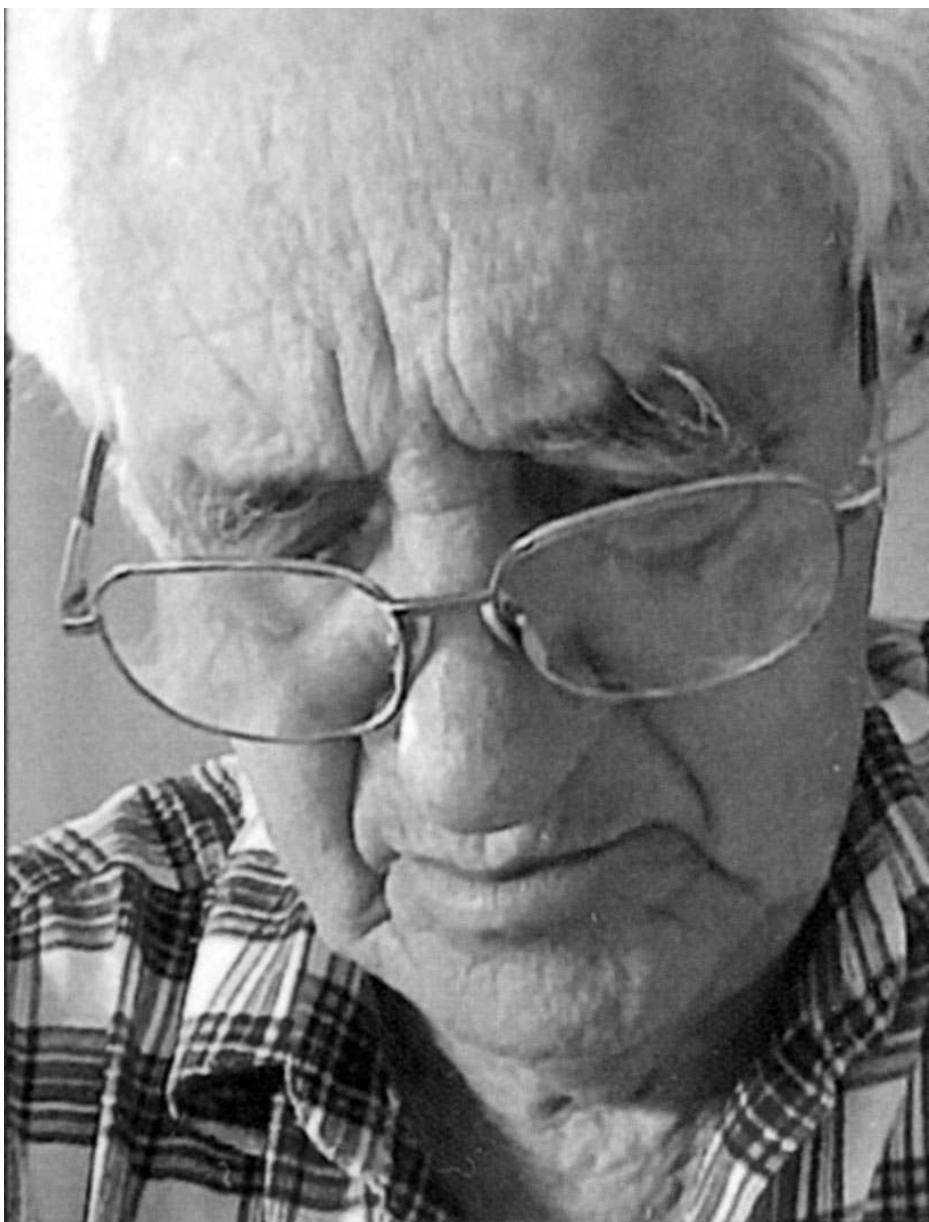
I konačno, kršćanski život, svrha evangelizacije, je život čežnje za pravednošću. Ova se čežnja suprotstavlja ne samo osobnoj nepravdi, nego i sistemskoj nepravdi ozakonjenog nepravednoga društveno-političkog sustava, sustava legaliziranog tlačenja. Težnja za pravednošću navela je Isusa da se zauzme za sirotinju, za marginalizirane u društvu, i da optuži vjerske i političke elite, uključujući Jeruzalem i hram kao središte sustava domaćega židovskog eksplotiranja. Isusovo strastveno zauzimanje za pravednost neposredan je uzrok njegove smrti, jer je time izazvao i pretrpio bijes političkog i vjerskog establishmenta.

Ovdje treba napomenuti, da ni nova, ni stara zapovijed ljubavi nije istoznačna s tzv. pacifizmom, tj. shvaćanjem da se zlu

ispovjedati u sve vjerske istine, pa opet ostati tvrda srca i ne biti na Božjem putu. Neki su ljudi teološke pravovjernosti bili okrutni tlačitelji, dok su s druge pak strane neki u povijesti kršćanstva imali heretička shvaćanja, a bili su ljudi kršćanske ljubavi, veliki biblijski egzegezi i duhovni pisci, kao npr. Origen.

Prema riječima autora ove knjige, ne sastoji se „nova evangelizacija“ u intelektualnom dokazivanju istinitosti kršćan-

Živan Sikirić

smijemo suprotstaviti samo pasivnim, nenasilnim otporom. Kršćanska ljubav ne traži od Kristova sljedbenika da se suzdrži i od uporabe fizičke sile prema zločincu, ako je to jedini način da ga se spriječi u zločinu. Iako se kršćanin može fizički ne oduprijeti zlu koje se njemu osobno nанosi, dapače, ponekad je to čin herojske krjeposti, on nema pravo dopustiti da se nanosi zlo onima koji su mu povjereni. Tome se on mora oduprijeti makar i fizičkim otporom, ako se jedino fizičkim otporom to zlo može spriječiti. Neodupiranje zlu bilo bi sudioništvo u zločinu, grijeh protiv ljubavi prema bližnjemu.

Govoreći o odnosu kršćanske zajednice ljubavi prema svijetu, ovdje treba spomenuti jedno krivo shvaćanje.

Zapadno kršćanstvo od prosvjetiteljstva na ovom putu rutinski se suglasilo s vlas-

titom privatizacijom. Nakon postreformacijskih vjerskih ratova u kojima je vjersko opredjeljenje igralo veliku ulogu, prosvjetiteljstvo je ponudilo način mira, uz cijenu da vjera bude privatna stvar pojedinca. Međutim, i nakon toga su Europa i Amerika bile upletene i bez vjerskih motiva u isto toliko ratova kao i prije prosvjetiteljstva. Posljedica je ove privatizacije da je Kraljevstvo Božje, kraljevstvo ljubavi i mira, premješteno gore, na nebo, da ne bi na ovome svijetu smetalo moćnicima da kroje svijet kako žele. Stoga treba naglasiti, da kršćanstvo nije „dvoetažna“ vjera za koju je ovaj svijet „prizemlje“, a nebo „gornja etaža“ time, da bi cilj kršćanskih vjernika bio čim prije napustiti „prizemlje“ i preseliti se na „gornji kat“.

Krist je svojim sljedbenicima rekao da mole Oca: "Dođi Kraljevstvo Tvoje, budi

volja Tvoja, kako na nebu, tako i na zemlji.“ Dakle, zadat je Kristovih sljedbenika da i na zemlji dođe Kraljevstvo Božje. Stoga je u svezi s glavnom temom ove knjige potrebno pojasniti učinak nove evangelizacije na odnos Kristovih sljedbenika prema politici shvaćenoj kao sveukupni okvir unutar kojega se odvija život pojedinca i zajednice na zemlji, u „prizemlju“. Autor kaže, da je svjedočenje Krista osobnim angažmanom u društvenom, gospodarskom ili političkom životu nadasve teško, ali i nadasve potrebno (64.).

Načelno govoreći možemo, dakle, reći, kako je potrebno da se kršćanski vjernik bavi politikom shvaćenom kao djelovanje za zajedničko dobro, i da u političkom životu svjedoči Kristu, što ne znači da on mora biti profesionalni političar, ili član bilo koje političke stranke. Kršćanski vjernik kao takav nema jedinstvenog rješenja za uređenje države i društva, jer evanđelje ukazuje na ono što je apsolutno nespojivo s kršćanskim životom, javnim i privatnim, ali ostavlja slobodu vjerniku da prema povijesnim i društvenim okolnostima bira jedno od političkih rješenja koja su spojiva s Evangelijem. Nema jedinstvenoga kršćanskog političkog sustava, kao što nema ni kršćanskog gospodarstva ili bankarstva, ali postoje politički sustav, gospodarstvo i bankarstvo koji su inspirirani kršćanskim duhom, kršćanskim etičkim ciljevima, obranom dostojanstva ljudske osobe i poštivanjem njezinih neotuđivih prava.

Ovdje, međutim, treba napomenuti, da angažman kršćanskog vjernika u politici ne stvara uvjek i nužno koheziju i integraciju u političkom životu države i društva. Ljubav prema Bogu i čovjeku, zauzimanje za siromahe i obespravljene, angažman za pravednost, odlučan nastup protiv ropstva koje i danas u tzv. civiliziranom svijetu (Europi, Americi) postoji, protiv izrabljivanja žena, djece i nemocnih, sve to može imati za posljedicu dezintegraciju i rušenje postojećih društveno-političkih struktura, kad su one nehumane i nepravedne. Već je sama zapovijed oprštanja neprijatelju politička provokacija, kao što je to i Kristov govor na gori. U režimu klasne, rasne, nacionalne ili imovinske diskriminacije, već je i sama sveta misa, koja bez diskriminacije okuplja sve vjernike oko oltara, i daje svima pristup euharistiji, politička provokacija. Dakle ni nova, niti starla evangelizacija.

cija ne doprinosi uvijek miru i slozi u društvu, jer ne doprinosi uvijek i nužno legitimiranju postojećeg stanja društva.

Međutim, trebamo nažalost utvrditi, da i među samim Kristovim vjernicima, kojima je upućena nova zapovijed ljubavi, ima neslaganja i podjela na konfesije, denominacije, crkve i sekte koje se uzajamno ne podnose i napadaju. No ipak, kada je iskonska Kristova zajednica slobodnih i ravnopravnih žena i muškaraca, koja je izasla iz probodenih grudi Raspeta, bila u pojedinom povijesnom razdoblju u opasnosti da poprimi oblik socijalnog i političkog modela toga razdoblja, npr. strukturu monarhističkog papinstva, kneževskih biskupijskih sjedišta, koji su bili preokupirani ratnim igrama i borbot za premoć, u Kristovoj su se Crkvi javljale žene i muškarci koji su rasplamsali svojim životom Kristovu zapovijed međusobne ljubavi. Tako npr., kad je srednjovjekovno papinstvo bilo u opasnosti da se pretvoriti u blještavi despotizam, jedan se mlađi čovjek, kojega su njegovi priatelji zvali „Francesco“, svukao gol na trgu svoga rodnog grada Assisija u Umbriji, i posvetio svoj život Kristovim siromasima, definitivno odvajajući pravu vjeru od bilo kakve pompe i moći, i dajući zapadnome svijetu savjest, koje se taj svijet ni do danas ne može potpuno lišiti.

Postoji još jedna uloga kršćanskih vjernika u društvu i politici u širem smislu toga pojma, i nova evangelizacija zasigurno ima za posljedicu jačanje ove uloge. Samim svojim postojanjem kršćanski vjernici, sakupljeni u Crkvi kao zajednici ljubavi, podsjećaju svijet na ono potisnuto i zaboravljeno u čovjeku, na ono što čovjeka čini čovjekom, i što čini društvo civiliziranim. Crkva bi, kao kršćanska zajednica ljubavi, nadahnuta novom evangelizacijom, morala biti u sekularizirnom svijetu svjetionik koji bi ukazivao na praznine suvremenog znanstveno-tehnološkog mentaliteta, na praznine kroz koje izbijaju potisnute iskonske snage sa svojim integrirajućim potencijalom (npr. rođenje čovjeka, njegova smrt i sl.) za koje suvremena znanost i tehnika mogu napraviti čuda, ali koje ostaju uvijek dio sveobuhvatne tajne čovjekove egzistencije.

Na taj bi način kršćanska zajednica, probuđena novom evangelizacijom, uputila suvremenom čovjeku poruku, da končna svemirska tajna nije ništavilo, nego kuća živoga i vječnoga Boga, koga nam je

Krist objavio kao Oca. Time bi Crkva kao zajednica vjernika prožetih duhom Kristove ljubavi doprinijela razrješavanju napetosti između dvije razine čovjekove svijesti, one dubinske izvorne, i one površinske racionalne, i vodila bi ne samo vjernike, nego i one nevjernike koji su otvoreni prema istini, izvoru kojega nazivamo Bog.

Na kraju autor postavlja pitanje, što će biti s kršćanstvom u trećem tisućljeću, u kojem se promjene i zbivanja brzo događaju. Svašta je moguće – kaže autor – od „raja“ na zemlji, od „civilizacije ljubavi“, svijeta pravednosti i mira, do pitanja hoće li svijet pod prijetećim kataklizmima vlastitog napretka, ali i uništenih moralnih vrijednosti, uopće izdržati cijelo tisućljeće ili će, okovan silama Zloga, prije svoga kraja sam sebe možda uništiti (144.). No autor je ipak u jedno siguran. U svijetu u kojem se sve manje zna što je dobro, a što zlo, što ljudsko, a što neljudsko, što moralno, a što nemoralno, što prirodno, a što neprirodno, u svijetu u kojem ljudske duše proždire Moloh novca, u ko-

jemu su uzdrmani brak i obitelj, u svijetu masovnih pobačaja, u svijetu „kulture smrti“ i sve veće dekristijanizacije i ateizacije, u tom i takvom svijetu, samo će se vjernici kao Božja obitelj, živeći i moleći po Duhu sjedinjeni s Kristom, moći suočiti s izazovima „trećeg tisućljeća“ koji su pred nama. I on zaključuje: „To je bit „nove evangelizacije“, koja u svim svojim pojavnim oblicima mora biti obilježena življenjem Božjom ljubavlju, ili od nje ništa ne će biti (149.).

Ovo je samo djelomičan uvid u knjigu Živana Sikirića. Druga i treća glava knjige pod naslovom „Prigodna razmišljanja“ i „Posebna razmišljanja“ sastoje se od kratkih razmišljanja o pojedinim kršćanskim vjerskim sadržajima. Knjiga je kao cjelina riznica misli koje nas ne mogu ostaviti ravnodušnima. Stoga ju toplo preporučujem onima koji vjeruju u Krista, i onima koji u njega ne vjeruju. Prvima, da učvrste i pročiste svoju vjeru, a drugima, da preispitaju svoju nevjерu. Autoru, pak, knjige čestitam na ovom svjedočenju Krista. •

SMRT ILI ŽIVOT VJEĆNI

Ubiše.

Ubiše mi MOJU Hrvatsku.

Ubiše je bez pištolja, sjekire i noža.

Ubiše je - perom.

Perom tupim. Perom otrovnim.

Perom, kojim pravda ga zovu.

Ubiše, bez milosti, suza i kajanja.

Ubiše bez križa, svećenika i molitve.

I pokopaše je. Pokopaše je bez groba i spomena.

Tragove svoje krvave ostaviše, na travi i u kamenu.

Kamenu hrvatskom. Kamenu hercegovskom.

A plać se dolinom suza razli.

Dolinom slavonskom. Plać bez suza davno isplakanih.

More moje Jadransko modro zapjeni se valovima svojim.

Bez vjetra, bez uzdaha i bez glasa.

A prsti naroda moga u pest se skupiše. I pogled k nebu se svrnu.

Zatim. Prsti se u tren razdvojiše i ruke se u molitvu skupe.

Molitvu Stvoritelju svome. Molitvu BOGU jedinome.

I BOG se smili narodu svome. I zemlji svojoj, zemlji HRVATSKOJ.

Nov život joj udahnu, život VJEĆNI.

I reče on gromkim glasom: Vječno će živjeti zemlja ova.

Vječno će živjeti i narod njen, narod moj izabrani, narod HRVATSKI.

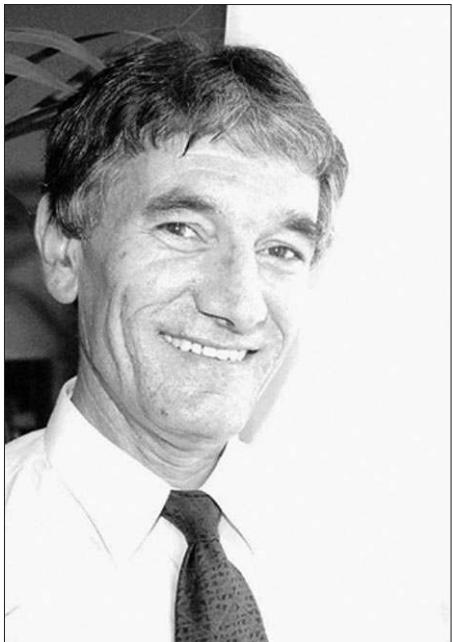
ZMAJ OD MAJKE BOŽJE REMETSKE

PREDAN HRVATSKOJ: U SPOMEN FERDI BUŠIĆU

(14. listopada 1948. – 12. studenoga 2011.)

Iznadna smrt Ferde Bušića duboko nas je potresla. Veliko mnoštvo prijatelja i poštovatelja došlo ga je ispratiti na vječni počinak na Mirogoju i izraziti sućut njegovo obitelji.

Svatko od nas koji ga je poznavao, imao je za njega samo dobre riječi. U djetinjstvu i mladosti prošao je put od rođnih Donjih Vinjana i Imotskog do Zagreba, put sličan mnogim životnim stazama radničkih i seljačkih sinova koji su se ško-

Ferdo Bušić

lovali šezdesetih i sedamdesetih godina, nastojeći postići naobrazbu i vrijedno raditi u struci koja ih je privlačila.

Poslije osnovne škole i gimnazije u Imotskom upisao se na Filozofski fakultet u Zagrebu. U studentskim domovima bilo nas je iz svih naših gradova i krajeva. Prožimali su se običaji i sportske aktivnosti, lektira i pjesma, razgovori i gostoljublje. Posebna su bila iskustva sa Student-servisom, gdje smo zarađivali dragocjene dinare za školovanje i gdje smo upoznavali svijet radničkog Zagreba. Učili smo u učionicama studentskih domova i fakulteta, boreći se da ne izgubimo rokove i godinu, da ne ostanemo bez studentskog kredita, a da ipak stignemo na sva ona sjajna mjesta gdje je bujao zagrebački studentski kulturni život. Osobito je bila privlačna čitanica Sveučilišne knjižnice na Marulićevu trgu u kojoj se osjećao duh sveučiliš-

Piše:

Stjepan SUČIĆ

nog Zagreba na najljepši način. S druge strane bilo je vrlo razvijeno djelovanje studentskih zavičajnih klubova – dragocjenih mesta druženja i prijateljskog susretanja. Imoćani su, razumije se, imali svoj zavičajni klub. Bila su to i mjesta za političko promišljanje i očitovanje o gospodarskoj, kulturnoj i osobito političkoj suvremenosti.

U svemu tome vrlo angažirano i predano, a opet s nekom jednostavnosću i vedrinom, sudjelovao je i Ferdo Bušić.

Te sedamdesete godine bile su prožete raspravljanjima o politici i stvaranjem do-tad neslućena i neviđena studentskog pokreta. Istodobno su imale nešto posebno, jer se prijateljsko druženje, odlaženje na kazališne i glazbene priredbe, uz razgovore i pjesmu, prepletalo s važnim političkim zbivanjima. Sudjelovali smo u studentskom političkom životu upoznavajući svu raznovrsnost i bogatstvo zagrebačke i hrvatske sveučilišne zajednice.

Ferdo Bušić bio je sudionik burnih studentskih gibanja. Na skupštini Saveza studenata Zagreba 4. travnja 1971. izabran je novo studentsko vodstvo na čelu s Draženom Budišom. Za tajnika je bio izabran Ferdo Bušić. Taj je događaj od-

jecknuo širom Hrvatske i Jugoslavije. Studentsko gibanje i organizirano političko djelovanje proželo je cijelu Hrvatsku. Od-ržavali su se vrlo sadržajni studentski zborovi i skupštine u Rijeci, Splitu, Osi-jeku, Zadru, Dubrovniku...

Cijelo proljeće 1971. trajao je buran studentski politički život. Nastojali smo u Savez studenata unijeti sve što smo znali i mogli kako bismo politički artikulirali ono što se na Sveučilištu već godinama govorilo, osjećalo i stvaralo. Naše studentske sobe bile su pune raznovrsnih knjiga i časopisa. Do kasno u noć raspravljalo se što i kako treba raditi, što je potrebno naučiti i kamo treba putovati. Na sjednicama Predsjedništva te su rasprave bile sustavne, uokvirene dnevnim redom i oblikovane događajima koji su se strelovito odvijali na hrvatskoj i jugoslavenskoj političkoj sceni. Trebalo je pisati priopćenja, odgovarati na neočekivana, a i provokativna pitanja s raznih strana, susretati se s novinarima, odlaziti na skupštine, zborove i konferencije, putovati u Ljubljani, Novi Sad, Beograd, Sarajevo.

U svemu tome predano je sudjelovao Ferdo Bušić. On je tom ozbilnjom, pa i dramatičnom zbivanju uvijek znao dati mnogo srdačnosti i vedrine. Često bi zastao i promišljao što i kako treba učiniti. Nastojao je da ga ne vode samo osjećaji nego da promišljeno dade što bolje odgovore na nove događaje i na nove izazove.

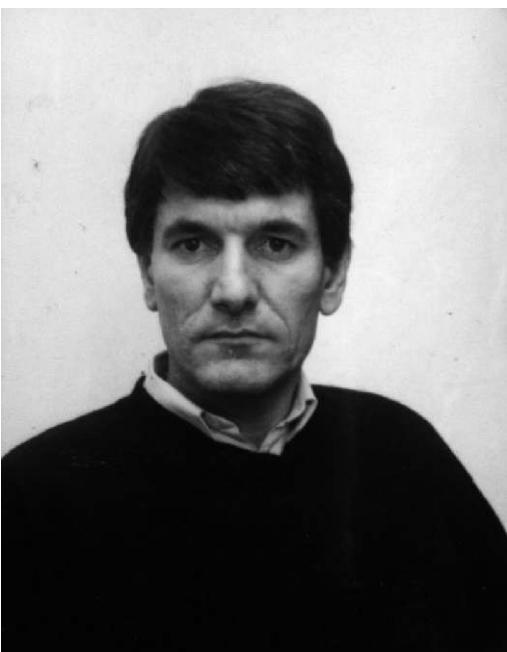
F. Bušić i Dražen Budiša

U ljeto 1971. putovali smo u Istru obilazeći povijesne gradove i živa središta, mjesta stradanja hrvatskih rodoljuba, kulturne i povijesne znamenitosti. Nosili smo sa sobom knjige povezujući Maticu hrvatsku i Hrvatsko sveučilište s našim sjajnim sugovornicima, kulturnim i javnim radnicima, glazbenicima, svećenicima i studentima. U to su vrijeme novi, burni politički događaji još više pokrenuli sve studente, sve do poznatoga studentskog štrajka te nasilnih političkih i policijskih udara, uhićenja i suđenja u atmosferi očekivanja strašnih višegodišnjih kazni i teške robije.

Optuženi su bili **Dražen Budiša, Ivan Zvonimir Čičak, Ante Paradžik i Goran Dodig**. U drugoj skupini optuženih zagrebačkih studenata bili su **Stjepan Sučić, Veljko Božikov, Ferdo Bušić, Krešimir Martinec, Davorin Pamić, Rene Hollos i Krešimir Ganza**. Optuženi smo po članku 100. Krivičnog zakonika kao kontrarevolucionari koji napadaju državno i društveno uređenje. Ferdo Bušić osuđen je na dvije godine strogog zatvora i zabrane javnog djelovanja. Još su mnogi i mnogi studenti uhićivani, preslušavani i suđeni u većim ili manjim skupinama ili pojedinačno.

Suđenja članovima studentskih rukovodstava, prvacima Matice hrvatske i mnogim drugim protagonistima Hrvatskog proljeća revno su pratile sve dnevne i tjedne novine. Objavljivani su bezbrojni izvještaji i komentari prepuni strasti i mržnje. Činjenice su bile izokretane i obvezatno su im dodavane razne poluistine i laži. Naši najbliži – majke i očevi, rodbina i prijatelji – slali su nam knjige i časopise, preplaćivali na novine. Djevojke su nam donosile hranu i draga pisma koja su, razumije se, prolazila cenzuru. U brojnim procesima hrvatskim studentima, na sudovima u Zagrebu, Rijeci, Zadru, Splitu..., mladi su bili suočeni s bešćutnošću komunističke propagande i njihovih opstužbi s nevjerojatnim tvrdnjama i zahtjevima tužiteljstva.

Ipak, uza svu strepnju i osjećaj neizvjesnosti, nadali smo se da će jednom doći i bolji dani. Uz nas su bili mladi na Sveučilištu i naši najbolji profesori. Svoju građansku odvažnost i pravu solidarnost pokazivali su i vrlo otvoreno i vrlo jasno, a često puta prikriveno, ali mudro i domisljato. Upoznali smo čestitost i hrabrost naših odvjetnika.

Sedamdesete godine bili smo studenti koji uče, rade, putuju, otkrivaju, raspravljaju, pjevaju...

Sedamdeset i prve preobrazili smo Savez studenata Zagreba i Hrvatske i vrlo živo sudjelovali u političkim događajima od kojih smo mnoge i mi potaknuli i organizirali. Cijela je Hrvatska s velikim simpatijama i nadama bila zajedno s Hrvatskim sveučilištem, a osobito s tim novim političkim naraštajem...

Sedamdeset i druge godine upoznali smo komunističko sudovanje i zatvorske prostore u Petrinjskoj ulici...

Sedamdeset i treće mnogi su od nas poslani na izdržavanje kazne u Lepoglavi, u Staru Gradišku ili neke druge zatvore i kaznionice...

U Staroj Gradiški su se i Ferdo Bušić i Dražen Budiša i **Vjekoslav Ćule i Mijo Jukić** i Stjepan Sučić našli s Vladom Gotovcem, **Zlatkom Tomičićem, Matom Marčinkom, Stjepanom Sulimancem, Brunom Bušićem, Brunom Tandarom, Borisom Vidovom, Rafom Božićem** i mnogim, mnogim drugima, studentima i radnicima, političarima i seljacima, osuđenim za razna *djela* koja su marljivo bilježili tužitelji i suci. Posjećivati su nas mogli samo najbliži i to vrlo kratko, a dopisivanje je bilo strogo kontrolirano – predviđen je bio točan maksimalni broj redaka mjesečno. Dolazili su nam odvjetnici. Ferdu Bušića posjećivao je **dr. Lav Znidarčić**, koji je i sam iskusio komunističke sudove i zatvore.

Nakon izdržanih kazni vraćali smo se obiteljima, prijateljima i kolegama studentima. Oni su nas pitali za sve pojedi-

nosti s mnogo prijateljskog razumevanja i zajedničkog osjećaja solidarnosti i poštovanja. Uzvratili smo im pitanjima o tome kako je njima bilo. Saznavali smo pojedinosti njihovih životnih putova i sudbina, uvidjeli da su i oni prošli kroz šibe...

Sav taj studentski naraštaj živio je u posebnom ozračju prijateljstva i zajedništva, ljubavi i rodoljublja. Te su godine bile teške i preteške, a ipak su do njele toliko dobra.

Ferdo Bušić završio je fakultet i uz mnoge teškoće uspijevao raditi u struci. Živo i zauzeto sudjelovao je u političkom životu devedesetih godina angažirajući se u HSLS-u i dajući svoj prinos hrvatskoj slobodi. Bio je više godina vijećnik Zagrebačke skupštine i pročelnik Odjela za obrazovanje.

S radošću smo susretali njega i njegovu dragu obitelj, radovali se s njima njihovim slavlјima i uspjesima, strepili i suosjećali u nedaćama i bolestima. Sada, na kraju životnoga puta, s bolnim osjećajem gubitka i prijateljske sućuti ispratili smo u žalobnoj povorci draga i dobra čovjeka, požrtvovna supruga i oca obitelji, vrijeđna profesora i nadasve draga prijatelja. •

UPLAŠENO BIJELO LICE

*uplašeno bijelo lice
blage oči
na zvuk zvona
tajac
djevojka je prestala govoriti
polegla je
na plavi prostirač
u oku zaiskri rijeka
sve su rijeke u očima žena iste
tamne
sjajne
pune životne radosći
i oduševljenja*

*bijelo lice kao rijeke
vlažne*

Bruno ZORIĆ

U SPOMEN IVANU FURDEKU

Ivan Furdek sin je Ivana i Klare Furdek rođ. Puhalo, a rođen je 21. lipnja 1928. u Novigradu Podravskom. Školovanje je završio u svome rodnom selu. Kao jedino dijete u roditelja morao je tada "tradicijски остати raditi na zemlji" kao poljoprivrednik-seljak. Njegove želje i htijenja bile su drugačije.

Ivan Furdek kao pripadnik hrvatskih oružanih snaga (treći slijeva)

Kao pripadnik hrvatske vojske, u svojoj sedamnaestoj godini završava na križnom putu prema Bleiburgu, kao jedan u mnoštvu, s vjerom i nadom za svoju domovinu. Na Bleiburškom polju biva razoružan, nakratko vjerujući engleskoj riječi. Nekom igrom slučaja ostaje živ i nakon dugog puta, bolestan, uspije se preko Petrinje vratiti u svoje rodno selo.

Ljubav prema svom narodu i svojoj zemlji plaća lažnom optužbom o posjedovanju oružja na tavanu svoje rodne kuće. Na temelju te optužbe osuđen je na zatvor u trajanju od 12 godina presudom Vojnog suda u Beogradu, br. 457/51 od 14. travnja 1951. zbog krivičnog djela iz čl. 3. t. 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države. Istom presudom lišen je građanskih prava u trajanju od dvije godine.

Kaznu je izdržavao u kazneno-popravnom domu u Srijemskoj Mitrovici od 12. studenog 1950. do 30. studenog 1958. kazna mu je smanjena zbog "dobrog vladanja". Kasnije, kad je tražio presudu, nije je bilo. Dobio je samo otpusnicu, a presudu, kako su rekli nisu bili u mogućnosti dostaviti. Otac mu umire od tuge, misleći da se sin jedinac nikad ne će vratiti.

ti. Nakon odsluženja kazne vraća se u svoje selo gdje živi do samog kraja.

S oduševljenjem je dočekao stvaranje Republike Hrvatske, te od prvih dana postaje član HDPZ-podružnica Koprivnica. Bio je i član udruge Hrvatski domobran. Cijeli njegov život obilježen je borbot za dokazivanjem istine o svojim sunarodnjima

nešto što još nisam čula. Nastojao je da se ne zaborave, da ostanu živjeti i poslije njega i ostalih hrvatskih političkih zatvorenika. Zatvarani su bili isključivo na temelju indicija i neistina, a samo zbog ljubavi prema domovini Hrvatskoj.

Nakon uspostave naše Republike, bio je u svibnju 1996. odlukom predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana odlikovan Redom Stjepana Radića, a godinu ranije dodijeljen mu je spomen-znak vojnički red trolista s križem kneza Višeslava, za časno služenje domovini Hrvatskoj. Naužlost, njegov rat je uvijek bio prisutan u njemu. Nepravda koja je njega i mnoge zadesila je velika, mladost koja je ostala zabilježena strahotama rata, mladost koja je ostala na "onom" putu, "onom" polju, nešto što je samo on u svojoj nutrini nosio i živio s tim, ali nikada se nije žalio. Želio je reći samo istinu, a ona je iza njega i ostala. Ostavila je traga i na meni i na mojoj djeci, a također i na ljudima koji su ga okruživali i razumjeli.

Umro je u noći 18./19. rujna 2011. godine. Pokopan je tiho i skromno u krugu članova malobrojne obitelji i prijatelja 20. rujna u svom Novigradu Podravskom. Njegov život je bio domoljuban, bio je i ostao naš heroj.

Dragi tata, neka te Gospodin primi u legije mučenika gdje ćeš moliti za razapetu Domovinu Hrvatsku. Laka ti bila hrvatska zemlja!

Marija MEDVED

cima, dokazivanjem istine o događajima za vrijeme i poslije Drugoga svjetskog rata. Svojim je sjećanjem nastojao objelodaniti istinu o hrvatskim mučenicima. Trudio se utisnuti je kako u moju, tako i u svijest mnogih mlađih ljudi, da ne ode u zaborav. Svaki dan je pričao o ljudskim tragedijama i uvijek je to bilo nešto novo i

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
NARODNI ODBOR KOTARA KOPRIVNICA
SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE

Broj: 171/58 /195...
Koprivnica, dne 2-XI-1958

OTPUTNICA

Za FURDEK (Ivana) IVAN rođen 21-VI-1928
iz Novigrada, Koprivnička 117 koji se pušta na slobodu nakon izdržane kazne zatvora u vremenu od 12 godina strogog zatvora do , a na koju je kažnjen presudom Vojnog suda Beograd
broj S-457/51 od 14-IV-1951.-

O k r e n i !
Dana 30-XI-1958.g. pušten iz KPD.
Sremska Mitrovica.-

Ref. Za žen. Kazn. Miroslav
ČELNIK:

Ministarstvo unutrašnjih poslova
Zaštita građana
Sremska Mitrovica

IN MEMORIAM

SLAVICA HANTKE (22.11.1925.-30.11.2011.)

Tužni skupe, poštovani prijatelji!

Okupili smo se danas u tuzi i bolu, da se oprostimo i da posljednji put kažemo hvala za sve što nam je učinila tajnica Hrvatskog društva političkih zatvorenika – podružnice Koprivnica, naša draga **Slavica Hantke**, naša teta Slavica.

Slavica je rođena u Peteranu u skromnoj katoličkoj obitelji davne 1925. godine. U rodnom selu završava tadašnju osnovnu školu. Po završetku škole nastavlja živjeti u Peteranu, gdje dočekuje i raduje se rađanju hrvatske države 1941. godine. Aktivno se uključuje u život nove države prema svojim mogućnostima, te u svibnju 1945. sa svojim izabranikom **Vilijem** ide u odstupnicu koja se završava poznatom tragedijom na Bleiburskom polju. Slijede patnje križnoga puta i vraćanje u rodni Peteranec, ali ne zadugo.

Jugoslavenske je vlasti ubrzo uhićuju, bezbroj puta premlaćuju te osuđuju na 3 godine strogog zatvora koji do zadnjeg dana izdržava u Slavonskoj Požegi. Nakon povratka iz zatvora s Vilijem odlazi živjeti u Hercegovinu, ali se ubrzo ponovno vraćaju u Podravinu. Bog im nažalost nije dao vlastitu djecu, pa svoj život posvećuje pomoći svojoj široj obitelji, a naročito svomu voljenom Viliju, te sanja uskrsnuće Hrvatske. Početkom devedesetih to je i dočekala. Odmah se aktivno uključuje u politički život nove demokratske Hrvatske te sudjeluje u osnivanju i radu hrvatskih stranaka i udruge.

Ovdje želim posebno naglasiti njezino članstvo od prvih dana u HDZ-u, Hrvatskom srcu, Hrvatskom domobranu te posebno u HDPZ-u. Članica je Upravnog odbora HDPZ-a, a od 2004., bez obzira na tada već poodmakle godine, prihvatača dužnosti i tajnice naše udruge. Bila je duša svih naših aktivnosti, glavni organizator i motivator naših zajedničkih putovanja kako u Bleiburg, Macelj, Udbinu, Vukovar, sve gradove i mjesta koje smo posjećivali u spomen na Zrinske i Frankopane, tako i sve kazamate u Hrvatskoj: Slavonsku Požegu, Staru Gradišku, Lepoglavu... Nije bilo nikakva skupa, skupštine gdje ona nije bila jedan od glavnih govornika, jer znala je lijepo govoriti, bila je i pjesnik, a njene pjesme su govorile o njezinoj neizmjernoj ljubavi za Hrvatsku. Sama ih je i recitirala.

Valjda je Providnost htjela da na radnom sastanku u prostoriji udruge doživi moždani udar koji se, unatoč našim nadama, ipak tragično završio.

Hvala ti, naša tajnica, naša teta Slavice na svemu što si učinila kao član i tajnik naše udruge. Rodila si se i živjela za svoju voljenu domovinu Hrvatsku. Laka ti bila ova podravska hrvatska zemlja koju si toliko voljela i u koju te kraj Tvoj Vilija polažemo.

Počivala u miru Božjem!

Pero KATIĆ

U SPOMEN

PETAR LOPAC (1938. - 2011.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Rijeka

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine studenoga do sredine prosinca 2011., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesobično pomogli:

Tomislav	Cvetnić	Zagreb	300,00
Antun	Loch	Singen, Njemačka	590,00
Tomislav	Javor	Gospic	500,00
Ivan	Lukinec	Canada	1.000,00
Đuro	Crljenko	Zagreb	500,00
Goran	Morić	Zagreb	200,00
ukupno			3.090,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

IN DIESER AUSGABE

In der Weihnachtsausgabe der Zeitschrift *Politički zatvorenik* bringen wir mehrere Memoiren Artikel über politische Verfolgung von Kroaten. Der Kroate muslimischen Religion **Tefko Saračević** veröffentlicht Erinnerungen an Weihnachten 1945., die er bereits 1959, unter dem Pseudonym **Emin Sedlar**, in der kroatischen Emigrantenzzeitung *Nova Hrvatska* (Neues Kroatien), die in London einige Jahrzehnte herauskam. Im Alter von nicht einmal 15 Jahren wurde Saračević Mitglied einer Gruppe von Mittelschüler in Zagreb, die bereits im Sommer 1945, nur wenige Wochen nach dem Einmarsch von jugoslawischen Armee in die kroatische Hauptstadt, mit dem organisierten Widerstand gegen dem jugoslawischen kommunistischen Regimes begann. Eine große Anzahl von Mitgliedern der Gruppe wurde verhaftet und zu hohen Haftstrafen verurteilt. Saračević schildert bewegend, wie er als Muslim, in dem Zagreber Gefängnis, die er mit Hunderten von seinen katholischen Landsleuten geteilt hat, das Glockengeläut von der Kathedrale in Zagreb erlebte. Zur gleichen Zeit, sogar in der gleichen Zelle war der Saračević's Vater eingekerkert, und wie es vorstellbar ist, wie in der Seele des Jungen fünfzehn Jahre alten war, als sein Vater von dem Prozess kam in dem er zum Tode verurteilt wurde ... Später emigrierte Saračević und wurde ein Wissenschaftler von internationalem Ruf und ein Informatik-Experte.

*

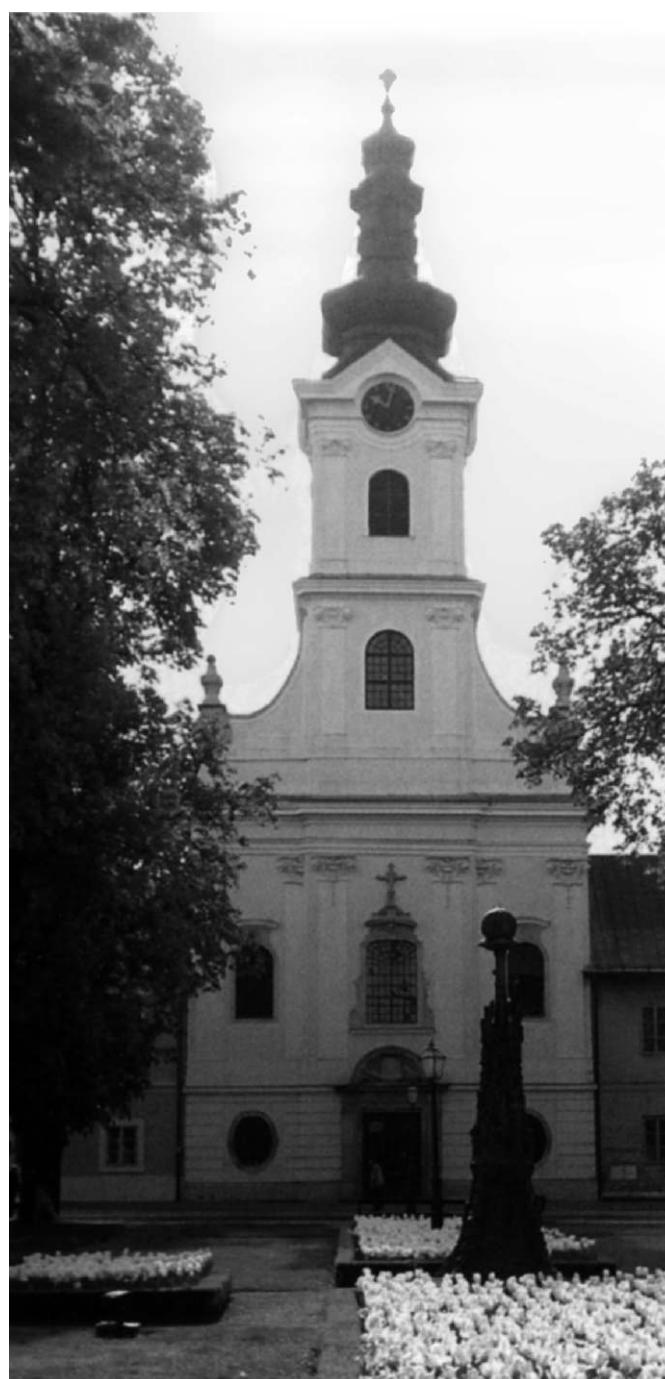
In dieser Ausgabe endet die Studie des **Dr. sc. Vladimir Geiger** über repressiven Gesetzgebung des kommunistischen Ju-

goslawien in der ersten Zeit nach dem Zweiten Weltkrieg und veröffentlichten den letzten Teil der Abhandlung von Historikerin **Blanka Matković** über das Massaker das im Sommer 1942 an den Bewohnern des südkroatischen Städtchen Vrgorac jugoslawischen kommunistischen Partisanen verübt haben. **Prof. dr. Maja Runje** beschreibt einen wieder gescheiterten Versuch der Bürgerinitiativen *Kreis Platz*, dass man dem schönsten

Platz in Zagreb sein ursprünglichen Namen wiedergibt und der Name des jugoslawischen kommunistischen Diktator Tito entfernen. Die Stadtverordnetenversammlung hat erneut den Antrag mit der Begründung abgelehnt, dass Tito an der Spitzen der "antifaschistischen Armee" stand, der unter anderem Verdienst für die Annexion von Istrien an Kroatien gebührt. **Vlado Jurcan** beschreibt ein Massaker, das die "antifaschistische Armee" an Kroaten Istriens begangen hat, als sie eine große Anzahl von lebenden Menschen in die Felsenhöhle geworfen hat.

*

Über aktuelle soziale und politische Situation in Kroatien schreiben der Präsident des kroatischen Verein ehemaliger politischer Häftlinge **Alfred Obranić** sowie **Josip Ljubomir Brdar** und **Tomislav Jonjić** und die Redaktion hat beschlossen die Erklärung der Kommission der kroatischen Bischofskonferenz *Iustitia et pax*, mit der Unzufriedenheit, dass der Präsident der Republik Ivo Josipović den Journalisten **Drago Hedl** eine hohe Auszeichnung erteilt hat, geäußert wird. In der Tat, Hedl ist für eine Reihe von scharfen, nichtbeweisbaren und beleidigenden Bewertungen über die Haltung der katholischen Kirche in Kroatien in die Gegenwart und in früheren Zeiten bekannt, sowie über Benennung einiger hohen kirchlichen Würdenträger als Verbrecher. Bis zur Schließung dieser Ausgabe unserer Zeitschrift wurde kein Bericht aus dem Büro des Präsidenten veröffentlicht, der offenbar entschlossen ist, die Ansichten der katholischen Kirche zu ignorieren. •

Bjelovar

IN THIS ISSUE

The Christmas issue of *Politički zatvorenik* contains a number of memoir texts about the political persecutions of Croats. A Croat of Muslim religion **Tefko Saračević** publishes his memories of the 1945 Christmas, which he already published in 1959 under pseudonym **Emin Sedlar** in Croat emigrant paper *Nova Hrvatska*. The paper was being published in London for decades. Before turning 15, Saračević was a member of a Zagreb high-school students' group, which started an organised resistance to the Yugoslav communist regime already in summer 1945, few weeks after the Yugoslav Army entered Croatia's capital. Many members of the group were arrested and sentenced to long imprisonment. Saračević gives a moving account of his experience of listening to the midnight chime of the Zagreb cathedral bells from the prison, which he, a Muslim, shared with hundreds of his Catholic co-nationals. At the same time, Saračević's father was imprisoned in the same cell. One can imagine how a 15-year old boy felt to see his father back from the trial where his was sentenced to death... Later on, Saračević emigrated and became a world famous scientist and a top computer expert.

*

This issue contains the final part of the study of **Vladimir Geiger, Ph. D.**, about the repressive legislation of the communist Yugoslavia in the first period after the World War II, as well as the final part of the discussion of historian **Blanka Matković** about the slaughter of citizens of South Croatian town of Vrgorac in summer 1942 committed by Yugoslav partisans. **Prof. Maja Runje** describes another futile attempt of the citizens' initiative *Krug za trg* (*Circle for the Square*) to give the most beautiful square in Zagreb its original name, and to have the name of the Yugoslav communist dictator Tito removed. The city assembly has again rejected the request saying that Tito was

leading the "anti-fascist army", owing to which, among other, Istria became a part of Croatia. **Vlado Jurcan** describes a slaughter of Istrian Croats committed by that "anti-fascist army", when many people were thrown alive into pits.

*

Alfred Obranić, President of the Croatian Association of Political Prisoners, **Josip Ljubomir Brdar** and **Tomislav Jonjić** write about the current social and political circumstances in Croatia. The editorial board has decided to publish the public announcement of the Commission

of the Croatian Bishops' Conference *Iustitia et pax*, protesting against the decision of the President of the Republic Dr. Ivo Josipović to decorate journalist **Drago Hedl**. Hedl is known for a number of harsh, impossible to prove and offensive assertions about the behaviour of the Catholic Church today and in the past, and even for calling some Church officials criminals. Until the wrapping-up of this issue, the Office of the President has not published any announcement, which shows that they decided to ignore the standpoints of the Catholic Church.♦

Dolac near Travnik

18. Traga - Milu Šivica, glavara
Beske Hode.

Broj 84.

Strijeljani ratni zločinci u Makarskoj

Vojni sud oblasti VIII. korpusa NOVJ, vijeće pri stabu Biokovsko-neretvanskoga području osudio je kao ratno zločince u smislu čl. 13., 14. i 15. a u vezi sa čl. 16. i 17. Uredbe o vojnim sudovima od 24. svibnja 1944. godine

I. na kaznu smrti strijeljajnjem, gubitak gradjanske časti i konfiskaciju imovine:

1) Srećka Bušelića iz Tučepi, člana ustaškoga logora u Makarskoj;

2) Don Marka Devčića iz Podgorice, špijuna u službi okupatora;

3) Božu Deura iz Stankovaca, člana ustaškoga logora u Makarskoj i saradnika ustaškoga zlikovca Aluća;

4) Vjekoslava Moraveca iz Beljakova u Koruškoj, poznatoga špijuna;

5) Čedomira Letića iz Podgorice, dezertera iz NOVJ i denuncijsanta;

6) Don Niku Delića iz Makarske, saradnika ustaškoga logora i ličnoga savjetnika zlikovca Aluća;

7) Fra Doménika Šulenta iz Utašnica, člana ustaškoga logora u Makarskoj i glavnoga inicijatora hapšenja po Makarskoj;

8) Antu Antunovića iz Kozice, ustašu i opasnoga špijuna;

9) Marijana Brbića iz Tučepi, glavnoga klijeca smrti četvorice odoljuba;

10) Niku Vranješa iz Makarske, ustaškoga špijuna;

11) Vinka Staničića iz Makarske, člana ustaškoga logora;

12) Fra Franju Borčića iz Podgorice, organizatora ustaške milicije u Lećevici po čijoj je inicijativi ubijen komandant I. partizanskog odreda u Kozjaku, Brkić;

13) Jurja Jurišića iz Molata, člana ustaškoga logora u Makarskoj;

14) Miljenka Pavčića iz Drašnicu, ustašu i tjelesnoga stražara zlikovca Jakova Aluća;

15) Antu Staničića, člana ustaškoga logora u Makarskoj;

16) Peru Antunovića iz Ma-

karske, ustaškoga špijuna i
17) Antu Kržanića iz Podgorice, ustaškoga špijuna.

II. Na kaznu prisilnoga rada i gubitak časnih prava:

1) Zlatu Barta Franinu iz Makarske i

2) Janju Jurišić Julijevu iz Flavijevi Makarske na dvije godine zbog saradnje s okupatorom, prokuživanja veza i ljudi koji su saradjivali s partizanima;

3) Toncu Rubežu Antinu, što je dezertirao iz NOVJ i potom služio okupatoru;

4) Matiju Glavnina Ivanovu

5) Tatjanu Pekić, obe ustaške dužnosnice iz Makarske. Što su saradjivale s okupatorom i radile protiv interesa naroda;

6) Tomislava Pavića pok. Jakova iz Splita. Što je saradjivao s okupatorom na štetu naroda — na godinu dana, i

7) Jelu ženu Vjekoslava Puharčića iz Gabele na šest mjeseci zato što je pretpostavila opljačkane stvari i saradjivala s ustašama.

OSUDJENI I STRIJELJANI ZLOČINCI IZ DUSINSKE MILICIJE

Isti je sud osudio na smrt strijeljanjem:

1) Stanka Barbica, 2) Ivana Tolju, 3) Ivana Nizića, 4) Petru Rakušiću, 5) Matu Rakušiću, 6) Metodu Baljinoviću, 7) Antu Barbiru, 8) Vinku Dropuljiću Jakovljeva, 9) Stipu Vukosavu i 10) Ivana Franića, svi iz sela Dusine vrgorčkoga kotara. O-

sudjeni zločinci su pune tri i po godine palili, pljačkali i ubijali po Neretvi, Pelješcu, okolici Vrgorca, Grude i Makarske. Narod nije zaboravio tko je bio u dusinskoj miliciji. On zna da ti zlikovci nose na svojoj duši nevinu krv djevojaka iz Baćine, rođoljuba Antu Martincu iz Vrgorca, krv partizana s Grčenika i onih iz okolice Imotskoga. Garišta popaljenih sela i milijunske vrijednosti opljačkane i spaljene imovine živi su svjedoci njihova izdajničkog rada, pak je zato razumljivo, što je narod s velikim zadovoljstvom primio njihovu osudu

VOJNA POLICIA

Br. 8977/2

VTK Br. 48/52

29. X. 1952.

KRAGUJEVAC

VOJNOM SUDU - BEOGRAD

Na osnovu čl.2 Zakona o vojnom tužištvu i čl.1 i 8 Zakona o vojnim sudovima a u smislu čl.35,180 i 182 Zakona o krivičnom postupku nakon svestrano provedene istrage, podnosim tome suđu sledeću

OPTUŽNICU

protiv AKRAP MATE, vojnika vp.8552 Kragujevac, rođenog 14.VIII.1930 go u s. Eisko, srez Sinj, NR Hrvatska, od oca Ivana i majke Ane rođ. Dadić, Hrvat, po zanimanju djak, državaljanin FNRJ, neoženjen, slabog imovnog stanja, pišmen-završio srednju školu, neosudjivan, u JNA od 7.X.1951 god u istražnom zatvoru od 8.septembra 1952 god., kog optužujem

D A J E

neutvrđenih dana u više mahova od aprila pa do jula 1952 g u nameri da razbije bratstvo i jedinstvo naroda FNRJ, pred više vojnika njegove jedinice v.p.8552 u Kragujevcu a naročito pred svedokom Šiljković Bertom, geverie:

da se sada Hrvati iz Dalmacije sve više preseljavaju bliže Zagrebu to na račun drugih naroda, da su u Dalmaciji oko Knina i drugih mesta koja su bolja naseljeni Srbi, da je video Istri jedno čitavo selo srpsko te da se u Istri naseljavaju Srbi sve više i više da je to nepravilno jer da je Istra isključivo hrvatska pa da se u Istri gde se nikada nije pisalo cirilicom sada sve više i više piše a da je i Pula preplavljena djacima iz svih krajeva naše zemlje, da je Bosna pre Bile više hrvatska nego srpska a da je ranije u Bosni bio više hrvatski narod a da je sada u Bosni sve više i više arapskih naroda muslimani koji su ranije bili Hrvati sada pustaju Srbi, da se pripadništvo Bosne Hrvatima može videti i kroz istoriju;

da bi Hebrang bio pušten kao i Šujović da nije u Beogradu branio stvar hrvatskoga da granice Hrvatske budu do Zelenika

da Pavelić i Stepinac nisu izdali naredjenje o nasilnom pokrštavanju Srba u biv.NDH, već da je Pavelić rekao da oni Srbi koji su nekada bili Hrvati pa su izdali svoju veru i nacionalnost iselje se u Srbiju, a oni koji se osećaju Hrvatima te svojoj katoličkoj veri,

da Pavelić nije kriv što je došlo do pokolja u biv.NDH, jer je on težio samo nacionalnom oslobođenju Hrvata od tirani Srba, i dalje da je Pavelić održao govor u Zagrebu pred bezstvo ispred NOV, da je tom prilikom pozvao sve one koji nisu da dočekaju partizane da poduju sa njim i da će doći da kada će se ustaše ponovo povratiti i oslobođiti narod Hrvatske;